

Becskereki Váradi Szabó György
MEDICUSI
ÉS BORBÉLYI MESTERSÉG

1698 — 1703

- 1 *Az mely ló fekélyes.* Keress kan-macskát, mesd el az tökit mind bőrostól, de egy désában tölts annyi vizet, az megnyit megihatik az ló, meg kell szomjúhozatni, az macskát bele kell tartani, hadd folyon az vízben az véri; harma-dig napig ne igyék utánna. Azután itasd meg azt az vizet véle, az elmetszett tökét kösd az lónak az nyakára, hadd legyen a rajta; meggyógyul.
- 2 *Lószemen való hályogról.* Gyömbért, asszú emberganéjt törj össze, fúdd az szemében nád csűn.
- 3 *Marjulásra.* Lágyíts varga szurkot, elmúlik vele.
- 4 *Orbáncztól.* Benedictát főzd meg édes tejben, vess temsót belé, avval kend. Így élj az listiciommal is.*
- 5 *Hogyha az agrimoniát, azaz apró bojtortjánt megfőzöd borban, akár vízben, az sebet mosod vele s megtöröd, az porral hinted, meggyógyul véle szépen, bizonyoson.**
- 6 *Vedd vizét az nyakas tökvirágnak. Szemnek alig vagyon jobb ennél; probatum est.*
- 7 *Sár ellen purgatio.* Jó pujkatollat, fűzgombát, zekedazabot vess eleven szénre, füstöld meg megadat; tedd az lábad közzé.*

Becsületes barátom, atyámfia, valaki vagy. Ebben az könyvben, ha bétekin-tesz, meg ne vesd, sőt megbecsüld, mert ebben megtalálod az egész emberben valamennyi nyavalya szokott az bűnért esni, akár külső, akár belső, minden tagjaiban. Mert hogy megérts, mind medicusi, mind borbélyi mesterséget meg-találsz: főről, szemről, fülről, szájról, torokról, melyről, hasról, ágyékról, sze-méremtestről, forgóról, czombról, tédről, bokáról, talpról. Ezenkül agyvelő-től fogva le az belső tagokról mind az ágyékig; summa az, hogy minden külső, belsőkről talász itt tanítást eleget, bőven. Anno 1700. 21. Aprilis Váradi Szabó

- 8 *Hogyha valamely embernek valamelyik elesik keze vagy lába, kenjék zsályás borral gyakorta; vagy aszald meg az zsályát, törd meg jól, szétáld meg azt, ke-verd borz-hájban, vagy récze-hájban, vagy lúd-hájban.*
NB. vagy medve hájban, az melyiket kabhatod; így élj az kéz, láb elesés alatt, kennyed véle gyakorta, vallott.*
- 9 *De bizony valóban jó az hagymáz ellen, ha az fejeér fűzlevelet megnyosztod [?], megtöröd egy falkát benne. Az hagymázos embert meztelen bele takarod vagy háromszor egymás után, de az száját gyakorta mosni kell listicumoz vízzel. Ez is próbált dolog, hasznos való; ha nem hiszed, próbáld meg bár.**

- 10 *Pokol var ellen.* Kovászból, vajból, tyúkmonyszekiből, mézből főzz flastromot, kösd véle.
- 11 *Az mely asszonyoknak az szülés miatt az ködöke kidagadt.* Borzafának az belső zöld héját levakarván, töltsék egy szatkóban, édes tejben főzd meg, kössék az ködökére, és azután veres borban főzd meg, úgy kösd reá ismét.
- 12 *NB. Torokgyékra való orvosság.* Vedd az kakukkfűvet, törd meg jól erősen mind virágostul, kösd az torkára jó szorossan; igen hasz[nál].
- 13 *Fogfájásról való.* Keress fejér fenyővijaszat, lágyíts meg, boríts az fájós fogra, enyhül vele jól.
- 14 *Mirigy ellen.* Az asszú varas békát törd meg porul, keverd mézben, kend ruhára, ragaszd reá háromszor, azután vágd ki, nyomd ki.
- 15 *Mirigy ellen ismét.* Angyelika gyökeret törd meg porul, porul tégy hozzá terjéket, rutalevelet, és mézzel timporáld össze, kend ruhára, ragaszd reá az mirigyre, de savanyú kovászt is keverj közben.
- 16 *Pokolvartól való.* Kovászból, vajból, tyúkmonyszekiből, mézből főzz flastromot, avval ragaszd, hogy ne terüljön; egy néhány rákokat tör meg ellevenen, facsard ki az levét, ismét fűlfűvet meg annyit, annak is az levét, habard össze mind őket, avval kend meg az pokolvárnak az kerületit. Nem terjed tovább. Ezt elhidd bár mézet is habarj közben, úgy kend vele.
- 17 *Mirigy ellen való remedium.* Vereshagymát süsd meg vízes csepűben parazsa alatt; azt törd meg vajban vagy tyúkhájban, vagy csak úgy is jó.
- 18 *Ugyanazon végre ez is jó.* Az millefoliomot ronts össze mind virágostól, levelestől, tövestől, eczetben csináld jó savanyú kovászban; kösd az mirigyre.
- 19 *Más azonról ismét.* Asszú varas békát áztass meg borban, tedd az mirigyre. Ez mind kiszíja az mérgét valóban.
- 20 *Mirigy ellen való ez is.* Retek, torma, dióbél, fenyőmag, bors, fokhagyma; ezeket össze kell törni, mind reá kell kötni.
- 21 *Pokolvarra való remedium.* Keress árva-czilyánt, törd meg mozsárban, keverd mézben, köss reá az pokol varra; igen jó.*
- 22 *N. B. Az kinek erőtelen az lábai és nem fájlalja elébb, hanem mikor rajta jár.* Végy 50 diót, annak belit törd meg jól, mind jóvát, rosztát; azt főzd meg borban jól, eresz egy kis vaját is bele, avval kössed az nyavalyás helyet gyakorta.*
- 23 *Az birtelen dagadásról fültövéen vagy orcáján.* Hamarjában főzd meg tejben az fűzfarevet, vagy az fűzfarehvéit; jó melegen kösd reá, de úgy, ha nem mirigy.
- 24 *Ismét pokolvarról.* Tormát, fokhagymát, borsot, sáfránt törd össze mind, keverd mézben, kösd reá egy néhányszor.
- 25 *Más dagadástól.* Lameum urtica, azaz macska pórét főzd meg borban, úgy igyad az levét, akár törve porul, aszalva; akár eczettel, mézzel, vízzel csináljon czibrét, abban főzzön tárkont, sályát, avval éljen egy darabig. Válott.
- 26 *Szemnek való zöld vizet így csinálj.* Párló zsákok, így csináld azt, ládd-e. Asszú burokfűvet, majorántot, polyét, borzavirágot ronsolj össze, tégy sáfránt is hozzá, csinálj gyenge ruhából apró zacskót egy nehányat, az menyit az szemet belepi. Avval az tört füvekkel, virágok tört porával tölts meg őket, tedd egy tizta mázos csuporban, tölcs jó erős bort reá, forrald fel, főzd meg, végy ki kettőt benne, facsard ki nagyjából, tedd az szemekre; ha hül, meg mást reá, ismét egymásután; így párold.*
- 27 *Szívfogástól való.* Az csuka-állat törd meg, idd meg borban; igen jó rákórmenynyel.

- 28 Az veres hagymának rojtyát főzd meg faolajban, avval kend. Az rojtját kösd reá gyakorta az sülyre, igen enyhül véle. Tudni illik; *az dagadó sülyre igen jó.*
- 29 *Az pecsenyés szemről való.* Egy tiszta réz medenczébön tölcs annyi fehér bort, az menyi egy lúdtojásban térne, milye lágy söt, az három újjod között tér, háromszor vehetsz, vesd belé; tedd olyan helyre, hogy senki meg ne mozdítsa. Az mely nap, mely órában oda tettesd; azon nap azon órában vedd elő onnat az medenczét, és az medenczében találsz zöld vizet; avval kenjed fájdalmas szemeidet.*

Az egé[sz] [k]önyv külön féle {mind medicusok or}vosságainak már mind [b]első, [mind kül}sőknek, és borbélyi [mesterséggel] járó gyógyításnak formája, [táb]lája és mutató rendi az [főtől] fogva egész az talpáig ... belső és külsőkkel együtt.*

Az első levéltől fogva az [tizedik] levélig az főnek nyavalyájáról,	
Az szemfájásról - az -	11-26.
Az kinek az orra vére jár -	27-29
Az fülnek nyavalyájáról -	30, 61
Az szájnak nyavalyájáról és fogfájásról az 43.	
Az kinek inycének nyavalyája legyen	44
Az nyelv békájáról	46
Az bűdös szájról	47.
Az ki sárgul arczul	47.
Szája az kinek felfőtt	48.
Az nyelvről	48.
Torokfájás, torokgyék	49.
Csőcs fájásról	54.
Az kinek teje nincsen	57.
Az hurutról	58.
Fuladozásról	60.
Szívnyilalásról	61.
Mélyfájásról	61.
Kutyamarásról	62.
Az orra vére járásról	27.
Hurutról való	62.
Nyilalásról való	63.
Oldalnyillalásról	64.
Az kit szíve fogna	64.
Az erős nyillalásról	64.
Oldalnyillalásról	65.
Szívdobogásról	65.
Szívnyillalásról	66.
Láss ezekről egészen az	71-ig
Az huruttal együtt láss többet	
Gyomornak nyavalyája, emmésztésről, az többi	71.
Láss többet az nyolczvan	82-dik
Hasfájásról, hastekerésről, vérhasról az 83-és	91-dik
Gelyeztákról az	96-ik levélig
Az hószám megrekedésről	97.
Az vér folyásról	101*

Az ki vérrel vizellik	104	
Az ki vért okádik	106	
Vérpökésről	107	
Vérfolyásról	108	
Kölyikáról	109, 113-ig	
Fuvalkodott hasról	114	
Köszvényről	114-125.	
⟨Az százhuszonötödik levélig	125⟩	
Az vízi kórságról	125	
Árrénáról	135	
Az kinek férfisége megveszett	143	
Az nagy betegségről	144	
Az belső és külső súlyokról	148	
Az kinek véghurkája kijár	161	
Köszvényről való ital	245	
Az ótvarról, koszról	162	
Az folyosóról	163	
Büdös szájról	164	
Szeplős orczáról	164.	
Az ki sárgul arczul	166	
Gelyváról	166.	
Görcsről	166.	
Az kinek szakálla nincsen	167.	
Az kinek orrát vagy fülét az hideg megvette, vagy lábát	167.	
Az mely emberen seb esik, és az vére meg nem akar állani	168.	
Fájdalom-vonó eszköz	ugyanott.	
Szakadtságról való	169.	
Égésről való	170, 172	
Dühös eb marásáról, inercstésről, ott pattant fakadásról, sérésről	ugyanott.	
Az kinek belüli ki esik	174.	
Orbánczról	175.	
Pokolvarról, étetésről, az kin az himlő ki nem üthet	176.	
Az vak körömről; az kinek keze vagy lába felzsugorodik	167.	
Az mely ember megsérszik, ha régi volna is; nyíl-, vasvonásról	178.	
Az kiben puskagolyóbis nagyon, és dühös eb marásáról	179.	
Inaknak lágyításáról, rothadásáról	180.	
Túros lábról	180.	
Az süket ember fülében való víz	181.	
Az bükkfában való víz varasnak, rühesnek való		
Az franczuzról	182, 183.	
Orbánczról	ugyanott	
Az kinek szakálla nincsen	uott.	
Kopaszságról	ugyanott	
Szomjúságról	uott	
Az mely asszony nem szülhet	ott	
Ha teje nincsen	ugyanott	
Az kis gyermek himlőjéről	}	185.
Fene ellen – tüzes dagadásról		
Kígyómarásról és fene, és sz. Antal tüzéről, szájról		186.

Az mely seb rothad	}	187.
Hidegvette lábról		
Vérállító szerszám		
Sebgyógyító írek külön-külön renddel		188, 189, 192-dik.
Fene ellen		190
Túros lábról, orbánczról		191
Fene ellen; az mely ember megdühödik		192
Dagadt lábról, állott sebről		193.
Régi sebről, vad sömörögről, szörféregéről		194.
Tetves, serkés főről		196.
Túrról, vad sömörögről Horvát Péter flastroma		197.
Részségről, vad sömörögről ismét		198.
Dagadozó emberről; az ki minden testiben dagadoz; beteg embernek való főtt víz		198.
Rothadás ellen; szakadt tökösségről; az kinek tüdeje, mája rothadna		200.
Az álmotlan gyermekről		201
Az mely seb megáll, nem gyúl		202
Az mely embert általvernek törrel vagy szablyával	ugyanott	
Az szakadt-tökös emberről	u, ott.	
Hurutról, száraz betegségről	203.	
Ugyanannak való feredő	204	
Farkas seb ellen; az kibén kígyó vagyon; Carsai varróról	204.	
Az kinek testét az vér elfolyja	205.	
Tüdője az kinek megveszett vóna avagy megrekedett	205	
Az kinek lábán apró lyukak vannak, arról való remedium	206.	
Rothadásról; dagadt szemről; az kinek mája fájna jobb felől	207.	
Mérges kelevényről	ugyanott	
Sérésről és fenéről	208.	
Purgatióról igen jó	207.	
Dögös, mirigyos időben	260.	
Az mely embernek valamely tagja vagy mája száradna, arról	208.	
Az lépnek nyavalyájáról és sárgaságról való	208.	
Sárgaságról	209. levélen	
Az lép dagadásról	210	
Az szenvedhetetlen fájdalomról	211.	
Az harmadnap hideglelésről	212.	
Negyednap hideglelésről és hagymáz; hideglelésről ugyanott	213.	
Mikor az hagymáz rád akar jönni; szítató vomitoriumról	216.	
Száraz betegségről	ugyanott	
Ha lábad dagadna és az szemről sárvizet vontató remedium	217.	
Pokolvarról való és mirigyról	219.	
Ájulásról és gutaütésről	220.	
Nátháról való egy néhány	224.	
Az nagy betegségről való szítató	225.	
Még ugyan corságról	226.	
Hideglelésről való flastrom és nátháról	227.	
Büdös szájról	228.	
Far-zsábáról való meredek	229.	

Az kicsiny gyermek igézetiről	230.
Az bolond hagymázról	234.
Az gyermekszülő asszonyról	235.
Az mélancoliáról, lépdagadásról	236.
Az főszédelgésről	237.
Az kinek keze vagy lába elesik	238.
Az kámforfőzésnek formája és miből s miképen	240.
Álomhozó szerszám	241.
Hideglelésről való írás	242.
Nagy hevséggel való dagadásról és fogfájásról	242.
Az májnak hevségéről és dagadásáról	243.
Az szájfájásról	244.
Hagymázról	245. levélen
Szájnak, toroknak való víz	244.
Hagymázról való	245.
Az mely fájós fogban féreg vagyon; az köszvényesnek való orvosság	246.
Fülszűgés ellen való	247.
Az igen igen fulladozásról	247.
Az fenéről	248.
Az egész ép emberben hány font vér vagyon; egy óráig mennyi pulsus által szűrődik által az szíven, arról	248.
Egy néhány hasznos füveknek nevei	248.
Ínynek, foghúsának bontakozásáról igen jó	258.
Az enyves, sükeres flagmáról	259.
Az igen okádásról	259.
Részségéről	ugyanott
Dögös és mirigyes időben való, igen hasznos eszköz	260.
Még ugyan vér folyásról	ugyanott
Ember szemén való hályogról	261.
Az kinek vérpecsenyés az szeme	262.
És az rekedésről	262.
Hideglelésről ismét	262.
Az eves fokadékokról	80.
Az mely ember megdühödik	263.
Hogy az úton el ne fáradj	268.
Hogy jó elméd legyen	268.
Hogy az kezéd meg ne fázzék	268.
Az nyúlnek epéjéről	268.
Az fogságról	269.
Az szépítőről és az fülemüle epéjéről való tudomány	270.
Az nyúlnek tüdőjéről	270.
Az igen vérmes szemnek való az nyúlnek tüdője melegen	
Az hernyó-tiltásról való	271.
Az kánya-madár nyelvéről	272.
Az igen igen fojtogató hurutról	273.
Az könnyen tanulásról, rabság ellen valóról	
Az nyúlnek epéjének hasznáról	269.
Az szemölcsről való orvosság	82, 83.
Az békatojásról való tudomány	275.

Ezen helyben juhnak, disznónak orvosságát megtalálod, lúdnak,
tyúknak tojásáról; az tehénnek is, hogy bő teje legyen,
megleled

276. levélen

Vízi corságról

125

Sárgaságról való

280.

Az szeméremtestnek dagadásáról, fuvalkodásáról

132.

Hogyha szent Pálfordulása napján

Fényes tiszta üdő lesz, – Jó esztendőt, bőőt várj

Ha ködös lesz, – pestist várj

Ha eső vagy hó lesz, – drágaságot várj

Ha szelek fúnak, – háborúságot vár; minden drágaság és háborúság után penig nagy mirigyhalál. Világ kezdetitől fogva így volt, így is lesz.*

- 30 *Orbánczról igen jó.* Annak tagjai ... víz kell kenetetésére. Egy csuporban bort kell tölteni és oztán temejént, temsót össze kell törni, az csuporban, az borban kell tenni, háromszor megforralni, azzal kell kenni.
- 31 *Hidegleléstől való flastrom.* Nyúlkáposztát, úti füvet, borzafának jövését eczettel, sóval törd össze jól, kend ruhára, kösd az pulsussaira.
- 32 *Szívnyillalásról igen jól.* Fenyőmagot, székfüvet főzd meg mézben, az hol nyilalik, kösd reá, menten megáll véle, de megtörd elsőben az fenyőmagot, székfüvet.*
- 33 *Főszédelgésről igen jó, jó.* Szerecsendió virága, sálya, corijándrom, szelet kenyeret piríts meg, hinc meg borral, hints meg ez szerekkal. Úgy egyed egynehány napokon, oztán éjomra nyelegess egy-egy borsóni temejént el reggeleken; az corijándromot rájad erősen.
- 34 *Az tyúk bal szemét vedd ki,* hordozd nálad, minden ember szeret, ha ellenséged volna is. Hidd el, ha való, valá, ha igaz. Próbáld meg, ha nem hiszed.
- 35 *Az mely beteg ember vizeletiben* az asszonyember tejét belé ereszted, ha alá száll benne, meggyógyul; ha penig eloszol benne, meghal.
- 36 *Ha penig az hagymázos embernek* fekete az vizeleti, fogait csikorgatja, ereje nincsen, nehezen veszen lélekzetet, s a többi; meghal, nem él meg.
- 37 *Új hályogról való.* Szedd meg az fokhagymának kicsírázott végeit, végy az mely asszonynak fia vagy, annak tejében, törd össze vele, facsard ki annak levét, azt erezd az hályogos szemben egy nehányszor, valet.*
- 38 *Az vérhályogról.* Fogj egy galambot meg, annak az jobb szárnya alól eressz vért, azt erezd az szemben egy nehányszor.
- 39 *Orbánczos sebre igen jó ez.* Az földi tököt ásd ki, reszeld meg, aszald meg, törd meg, hintsd az orbánczos sebet vele, csuda hasznát látod. – Az barackmag ismeg úgy használ túros sebes lábára.
- 40 *Ha fogad fáj.* Belind-magot törd meg, gyúrd keményítőben és ebteljben; tedd az fogadra, megáll.
- 41 *Az hideglelős embernek faló flastrom.* Úti füvet vagy levelét, aranynyal versengőnek levelét öszverontván, elegyíts köziben aprón tört czilyán-magot, kormot és sót, melyet flastrom formán kenj ruhára, kösd az pulsusaira az két kezen. N. B.
- 42 *Az mely seb rothad, arra így élj.* Az komlót főzd meg jó erős borban jó erősen, hogy felettébb elfővi [?], szürd le, vess temsót belé, kösd azzal.
- 43 *Ha bideg lel.* Főzd meg az fekete ürmöt vízben, edd meg éjomra melegen.

- 44 Vedd eszedbe ezeket jól:

Az érvágásban, köpölyözésben, és fereztésben ilyen rendet tarts. Áprilisban, májusban igyekezzél inkább eret vágatni, melyben se igen hideg, se igen meleg ne legyen, vagy nincsen; igen tiszta üdőben igyekezzék eret vágatni vagy köpölyözni. Az újság után olvass 6-todik napot, 11 napot, 12diket, 13, 15, 17, 18, 22, 23, 24, 25, igen jól éllesíti az elmét, 26dik nap igen jó, mert eztendő által guttaütés, hideglelés nem bánt, 28dik is igen igen jó.

Az újság, ha délelőtt lesz, az naptól fogva számláljad az napot. Ha pedig délután lesz az újság, más naptól fogva számláljad az felül megjedzett napokat igen tizta üdőben.

Ősszel pedig Szent Mihály havában jó, mikor az hold az kos jegyben vagy, vagy leszen, vagy az mértékben, vagy lövőben, vagy vízöntőben leszen; az lábaiddat ha gyakorta mosod ez üdőkben vagy napokon, az fejednek és szemednek nagy épülése leszen.

Az henyélő, vezteg heverő, eleget evő s ivó ember isaszto feredővel éljen, mert az bőri húsa között való sok nedvesség az szeme világát elveszi. Lábat pedig meleg vízben mossa, igen, igen használ az szemnek. –

Az érvágás pedig [jól]zan elmét kíván, mértékletességet. Ne haragoskodjál, az búnak békét hagyj. Az kövér emberek éjomra fürödjének. Az ösztövé emberek pedig 3 órával étel után; az kin pedig valami folyás van, vagy főfájás, vagy fogfájás vagy seb vagy, vagy hévbetegségben vagy, az feredőnek békét hagyjon. Az feredőben, utánna ne egyél mindgyárt, mert igen megárt az májnak, lépnek. Feredni pe[ni]g akkor jó, mikor az hold bika, kettős, rák, mérték, scorpió vagy hal jegyekben vagy. Az úton járó embernek, kinek az veriték az testére ragad, jó igen feredni.

- 45 *Az törött lábra.* Törd össze az szilfának levelét eczettel; avval kössed gyakorta. Igen jó ez kiválva.*

- 46 *Hidegleléstől való jó* Linária azaz len levelű fű, másképen fagyükerű fűnek is hívják; annak ásd ki az gyökerét, aszald meg, törd meg, idd bé élesztőben; igen jó egyik hideglelésre asszonyoknak s leányoknak.

- 47 *Hurutról.* Fenyőmagot, kakukkfűvet, székfűvet, isópot főzze meg, annak levét igya éjomra reggel.*

- 48 *N. B. Szemvilágról való igen jó.* Egy kis gyenge vékony ruhában tégy egy kis kígyóháját, avval kenegessed az szemedet; egy nagy kígyónak vedd ki az hájját, avval kenjed homályos szemeidet. Igen jó, elhidd.

- 49 *Laurusfának gyümölcse* az babér igen jó orvosság juhoknak, pipének, disznóknak, meg embernek.

- 50 *Az kinek igen fájnak az lábai, hogy nem járhat rajta.* Az farkasalmát főzd meg ugyan jól, hogy megroshadjon, annak levével mossad, pároljad gyakorta, és mossad is igen két hétig, de igen megnehezül utána, az jele, hogy megjavul véle.

- 51 *Vedd eszedben ezt jól.* Hogy mikor az tél száraz dérral és szelekkel mégyen végben, az tavasz pedig utána nedves leszen, akkor nyáron igen uralkodik az embereken az szemfájás, kivált az kün ülő szemén, mert mentől kün ülők az szemek, annál inkább uralkodik rajtuk ez nyavalya; elhidd ezt.

- 52 *N. B. Az hernyót elűző,* ha régi szalmát gyűjtasz meg; avval füstöd őket gyakorta.

- 53 *Szemfájástól ez is jó.* Az tolvaj sepfűvet főzd meg borban, ha csak vízben is, de jobb az bor, – azt kösd az szemedre egy néhányszor. Hamarjában is-

- mét az belind-level is jó reáborítani az fájós szemre, míg el nem borítja igen az vér.
- 54 N. B. *Ha vereshagyma-magot* akarsz vetni, vagy sárgarépát, vígy ganéjos tócsából vizet, abban áztasd meg, míg megcsírázik valamenyire, azután vedd ki, tedd egy kevésbé az szellőre, hadd szivalkodjék az vizétől, úgy vesd el, jobb lesz.
- 55 *Valamit hold-fottára vetsz*, az alánő az tövére, úgy mint veres hagyma, répa, retek; *Valamit* pedig holdtöltére vetsz, az felnő levelében, szárában, torzsában, úgy mint káposzta, olasz kapor, az többi.
- 56 7 *bedik* Máji támad fel az eb-csillag, vagy kutyacsillag; akkor jó magot próbál[ni], előtte venni.
- 57 *Pünköszt havában* az disznók az mezőben az mérges férget könnyen megeszik, és meghalnak tőle, azért az italokban tégy angelika gyökeret, had ázzék, arról igyanak, nem halnak meg, megemésztik a mérget.
- 58 *Szent Jakab havában* kell az mályvarózásnak, rutának tövét kiásni, mikor az nap orozlánban vagy, és az hol az hold nevededik is, azt apróra metélik, czérnában fűzik azt, az nyakára és pulsussaira kötik az nehézség ellen az betegnek vagy kórságosnak.
- 59 *Augusztusban* kell az borzának gyümölcséből liktariomot csinálni, verjék által az szitán és megtört fahéjjal elegyítse meg, úgy jobb lesz.
- 60 *Az mékasokat* bé kell dugni, mikor hó esik, mer az mé megvakul tőle.
- 61 *Az kik orvosságnak* való füveket akarnak ásni, két kiváltképen való üdöd választanak arra vagy neki. Egyiket augusztusnak holdtöltére, avagy két Boldogasszony nap között. Az másikat hagy májusnak holdtöltére.
- 62 *Juhos ember* szedj pünköszt havában egerfalevelet, tedd el, szárazd meg, úgy tedd el. Januariusban tedd eleiben, ha az melyik megeszi, egészséges; az melyik nem eszi, annak mája, tüdője nem egészséges, hanem igen mételyes, meghal. Ezen köny[v]ben megtalálod orvosságát az kétszáz92 kettődik levelen; két rendbéli is vagy, ról. Igen jók, elhidd.
- 63 *Az disznók válujában*, italjában esztendő által angelikát, gyökeret tartasz, és mikor az izi is kimegyen, meg más tész bele, egy disznód sem hal meg, ha a másé leomlik is, az tized megmarad, egy sem hal....
- 64 *Szederjes vijolának hasznai.* Az kinek az bortól másnap fáj az feje, kössön egy csomót belőle, szagolja, elmulatja véle, kösse is be vele, igen jó. Az mely vijolát csuporban tar[ta]nak igen jó hagymáz ellen, és minden hévségek ellen kis gyermekeknek, kiket nehézség tör, mert mindennemű hévséget megolt, megerősíti az szívet, az hasacskáját nyitva tartja, és az öklölést megcsillapítja, ha csak vízben főzi is, mézet teszen bele, megissza, purgálja szép gyengén és újítja embert, [igen] tisztítja az vért az em[ber]ben.*
- 65 *Martiusban* igen egészséges, hogyha kikeletkor az borzajövést meleg vízben hánnyod, hogy megvonja; osztán saláta-formán megcsinálod, meleg vízben kimossák, eczettel, olajjal megcsinálod, úgy eszed meg. Az komló-jövést is még úgy azon formán.
- 66 *Áprilisben* az csilyánt ha megvagdalod és búzakorpa közzé kevered, az tyúkoknak veted, sokat tojnak tőle.
- 67 Ha pedig azt akarod, hogy esztendő által egészségesek legyenek az disznóid, végy kégyófü gyökerét, úti füvet, fehér rutát, ürmöt, mindenikből egy-egy marokkal egyaránt, törd mind meg, főzz árpát annyit, menyit megehetnek, annyira, hogy megdagadjon és kicsírázzék, tégy vagy két marék sót is hozzá, és add megenni az disznóknak, hajts be az ólban, hadd aludjanak reá jól;

Isten után jó egészségesek lesznek. Tekenős-béka is jó. Ha az italjokban áll mindenkor, angyelika is jó.

- 68 *Ha az földi balba* enni kezdi az plántát, hints meg hamuval avagy olyan hulahadékokkal, az kit az tímárok az bőrről levakarnak; vagy holt szenet törjenek meg, avval hintsék és kormot. Ha öntözni akarod, keserű füvet főzz meg, annak levével hidegen öntözzed.
- 69 *Az mely magot meg akarsz oltalmazni*, olyan vízben áztasd, az mely vízben olaszkaposztát főztek; avagy törd apróra az fokhagymát, tölts vizet reá, hadd lágyuljon, szürd le róla, tölts az magra, hadd ázzék benne, tölcs le róla, hadd szivalkodjék, hogy ősze ne ragadjon. Úgy vedd el az magot, vereshagymát, répát, retket hold fogytán;* ho[ld] újságra nem jó, mert csak felnő az szárában.
- 70 *Ha azt akarod*, hogy meg ne csaljón az új búza vagy új rozs, mikor kenyeret akarsz sütni, elsőben szárazd meg jól, vidd az malomban, őröld meg, és mikor kovászt s tésztát csinálsz, akkor tüzes követ takarj az tésztában, hadd úgy egy éjszaka, reggel dagaszd meg, az mi az módja; és mikor leszaka[sz]tod kenyér számban, akkor seper meg az földet, az hová szakasztod, öntözd meg vízzel gyengén, teríts egy abroszt le, úgy hányd reá az tésztát. Jó erőket veszen az tészta az nedves földtől.
- 71 *Az igen tikkasztó fulladozástól.* Főzd meg az fejér ürmöt borban igen jó kenyérhaj alatt, jó melegen azt igya reggel, délben és estve; hanyatt fekegyék, az melyét kenjék: az fejér mályva gyökeret aszald meg, törd jól meg, szítáld meg, főzd faolajban vagy lenmag-olajban, vagy bükkmakkolajban, vagy csak vajban is.
- 72 *Az elesett kézről, lábról és nyelvről.* Ásd meg az czilyán gyökeret, törd ősze jól székfűvel, kömménynyel és zsályával együtt, töltsék reá az beteg vizelőtit, főzzék meg jól, jó melegen, az mint elállhatja, mossák, kössék is, mártsanak ruhát belé éjjelre, avval kössék.*
- 73 *Ha csak az nyelve esik el.* Csak mustárt rágjon erősen, az szájában forgassa keményen. Csinálj ilyen szájvizet: tárkontövet, zsályát, izsopot főzd meg borban, azzal mossa gyakort[a] száját.
- 74 *Ha pedig az szájában tüzesen dagad és nagy bévséggel vagyon.* Tehát salátát, szederjet törd ősze, annak levét facsard ki, avval kenjed az dagadást.
- 75 *Fogfájásról igen jó.* Füllfünek, ebszölőnek, belindnek levét facsard ki, tölcs három annyi tejet hozzá, márts ruhát bele, ragaszd a hol fáj.*
- 76 *Az igen-igen nagy fogfájásról.* Témsót, gallest törj apró porrá, szürt szurokkal elegyíts ősze, vond ruhára, flastrom formán kösd reá, az mely felől fáj, onnat.
- 77 *Az bőság rekedésnek okairól, jeleiről, vagy jelentésiről.* Okai ennek, megrekedésnek sok. . . okai lehetnek: néha az vérnek nagy bőségétől, sűrűségétől, nyálasságától és hidegségétől, néha annak másfelé való takarodása, úgy mint orrán, száján, fülén, néha az alfelén való súlyos ereken. Néha ennek oka az ereken, melyeken ki szokott takarodni, annak megrekedése, beszorulása. Külső okai lehetnek: hideg szélen való já[rás], kiváltképen akkor, a mikor annak rendes folyásának [k]ell lenni. Hosszas búsulás, félelem s az többi, melyek mind hűtik, sűrítik az vért, s fogyatják az erőt, mely az természetet az tisztulásra segítené, ide való az hideg, és hideg étel, ital, hosszas álotlanság és többek e félek.*
- Jelei az bőság megrekedésnek.* Az főfájás, mely az szemeit is elfogja, vállaközi s derekát elfogja, egész testének nehézsége és lankadtsága. Az ilyen beteg

igen gondolkodó, szomorú, rút-szinű, ételt nem kíván, ottan-ottan csömörlik, sokat pökdös, csoklik.

Jelenései ebből mindenkor, ha hosas talál lenni, egyéb nyavalyák is következnek, vízi kórság, egyéb dagadozások, fulladozások, az testében széjjel bujdosó fájdalma, nehez lehellések, hurut, főszedelgés, ájulás, több ez félék.*

- 78 *Az nyelonek békájáról, annak dagadásáról.* Fekete gyopárt, tárkont főzd meg eczetes, mézes vízben, avval mossad gyakorta. Úti-fű kifacsart leve is jó mosni vele az békáját, annak dagadását.
- 79 *Milefoliom, azaz egerfark-fű.* Ennek mind virágát, levelét, gyökerét törd össze sóval – milye sóval, tudni illik –, és egy kis kovásszal; flastrom formán kösd az mirigyre, kivonja mérget.
- 80 Hasonló formán az angyelika-gyűkér, ha megtöröd mézben, kovászbán, ruhára vonszod.
- 81 Még jobb az varas békát ha júliusban fogod, megaszalod, megtöröd porul, kovászbán csinálod és mézben; akár penig azon aszú békát borban áztasd meg, úgy tedd az mirigyre; úgy kiszíja az mérget, hogy ugyan megpuffad az béka rajta.
- 82 *Igen híres, jó mérges, dögös időben eliksír vagy inkább elixirialium.* Végy 20 fő fokhagymát, tisztíts meg fokonkén[t] szépen, törd meg igen jól, egy lombikot tölts reá háromszor lejárta égett bort, ismét 20 fő fokhagymát tisztíts meg, törj meg, tölts fel azon lejárt égett borral, háromszor így jártdas le. Az lesz osztán az igaz elixir aliátum, melyből minden reggel egy-egy kalánkával be kell venni; ha igen erős, pápafű-vízzel elegyíts meg. Ugyis az végre igen jók ezek az füvek, gyűkerek: úgy mint angyelika, zedoaria, imparatoria, babakalácsa avagy carlina, Csaba-ire, Szent László füve gyűkere, tormentilla, bistorta, petasilis dictalmus; ide való az magyar terjek, az fokhagyma és az vereshagyma. Igen igen jók.
- 83 *Aki meg akar bímlozni.* Ezek az jelei, elől járó postái; hogy azt az forró hideg elleli, feje vékonya fáj, sőt az egész dereka fáj, mivel az derekában fekszik egy nagy ér, melyben felette szokott forrani az vér az forróságban, melyben nagy fájdalmat szenved és érez. Néha nyughatatlan állatlanság előzi meg, hányásra való erőltetés, néha penig nagy álom. Néha rettegések, reszketések sőt az nyavalya is kitöri, rekedezés, nehéz lélegzetvétel, néha sok prüszkölés; szemei fénlének, könnyveznek, esze nélkül beszél, orczája piros és mintha dagadt volna. Ez jelek penig nem mind egyszersmind vadnak egyaránt minikben [így], mert az himlő nemcsak az bőrről kül vadnak, hanem belől is rakva vadnak az belső részei is, azért súlyos az beteg.
- 84 *Az igen bő tejű asszonynak az kebele fáj az sok tejtől.* Az nyakas tök levelét, úti füvet eczettel törje össze, azzal kösse.
- 85 *Fájdalomenybitő oldalfájásról.* Fejér mályva gyökeret, fejér lilium tövet, vijola levelet, szédkű virágot, borzafavirágot és lenmagot törd össze jól, főzd meg sáfrányos tejben, kösd oda melegen, az hol fáj.
- 86 *Ódala nyilaltató ember kenje vagy kenesse tyúkhájjal az fájó ódalát* gyakorta.
- 87 *De ha hurut, zöldet vagy feketét hurut kivetí,* igen veszedelmes. Hosszas nyavalya után hurut, ódalnyillalás az is veszedelmes; igen jó az örménygyökeret is főzd meg, mézeld meg egy kalánnal, melegen igyad cstve, reggel.
- 88 *Az elesett tagról, kézről, lábról való kenet.* Végy fél lott borsot, lágy milye sőt és mustárt, magját főzd meg borban, törd meg. Hogy meghűl, elegyíts össze az tört és szitált borssal és sóval, tedd faolajban, melegíts meg az tűznél, cressz egy kevés vijaszat is köziben, hadd legyen kenet belőle, avval ken-

jed az elesett tagot gyakorta. Jó igen e végre az rókaháj vagy zsír, vadmacskaháj, borzháj, medveháj, mivel ezek mind melegítők. Jó ez végre az házi kövér réce is, ha úgy élsz vele, az mint leírtam az ő helyén ide alább, veszed hasznát.

Ugyan ezen végre igen jók, kenni vele: laurus olaj, kőolaj, hidd el bár. Ez laurus fának gyümölcse az babír.

- 89 *Az nagy betegségesnek vagy kórságosnak, vagy nehez betegnek is biják.* Reszeljék meg az bazsarózsának gyökerét vagy tövét, kössék gyenge ruhában, kössék az nyakában, hadd szagolja gyakorta, hadd járja meg az fejét annak creje.
- 90 Jó tanulság ez mind *guttaütésben*, mind az *nehez nátha* ellen, hogyha az gyontát, tömejét, aszú veres rózsát, fejr makk magvát, mindeniket egyaránt törjön össze, egy új fazékban tegyen eleven szentet, arra vesse az tört porokat, borítsa bé magát egy ruhával, hadd menjen az orrában is jó bőven, az süveget is, az melyben hál, füstölje, úgy háljon, kívált éjjelre.
- 91 *Az szeme fájó ember* hűvösítő italt igyék akkor, mikor orvasolja. Az mezei sósának gyökerét vagy tövét főzd meg, annak levét igyad; igen-igen jó hivesítő ez egyben.
- 92 *Az erős, sós, nedves flagmától való.* Hurut ellen való igen jó orvosság. Főzd meg az répát, jobb az karó répa, mert édessebb, az levét szűrd le és abban tégy malosa szőlőt, édes gyökeret, vijola gyökeret, vagy kék lilium gyökeret, főzd meg erősen mind együtt, ennek is az levét szűrd le, és tégy jó bőven nádmézet vagy színméz, főzd meg jól, újabban jól, szűrd le; estve, reggel jó melegen igyék belőle. Ha az melyét és tüdőjét enyves és sült flegma töltötte el, így áztasd azt fel onnat, huruttal kihánnya.
- 93 Eczetes czibrét csináljon, abban főzzön tárkont és sályát, szűrd meg; vess mézet bele, úgy élj vele melegen.
- 94 Mágneskövi, sáskó igen jó az *nebezess asszonynak*, ha az köldöke táján viseli, mind az kettő.
- 95 Jó az szőlőmag is, ha megfőzik, megtörve veres borban, mint az pépet, ragaszd az köldökére.
- 96 *Aréna ellen igen-igen jó orvosság.* Az veres hagymát reszeld meg, főzd meg faolajban vagy vajban, vagy új disznóhájban, kend ruhára, kösd be az ágyékát véle.
- 97 Az fejr mályva gyökeret főzd meg vízben kenyér haj alatt, hogy leve sűrűscke legyen, vess annyi nyomó nád mézet bele, azt nyalogassa.
- 98 Jó az kecske baknak húgya, ha mihelyt ereszte, azon melegen isszsa; kő rontani, morsázni, tisztítani.
- Ide is jók azok az lúgok, az ide az alább leírva vadnak – 128, 129. leveleken vagyon írva.
- 99 *N. B. Az hidegvette lábról, kézről és fülről.* Az répát hasogasd, önts meg forró vízzel az héját, avval kössed az hidegvette tagot, de mikor az répát megöntöd forró vízzel, hadd álljon benne egy kevésse benne, úgy hánts le az héját, úgy kösd az hidegvette tagra vagy helyre.
- 100 *Fájós szemről való jó.* Főzd meg egy tyúkmonyat jól, az székit vedd ki, szépen az fejrét, hints meg égetett meg tört gáliczkővel és tört gyömbérrel és tört szökfűvel; álljon úgy egy darabig, azután egy jó erős vékony ruhán által facsard ki az levét egy iverben, abból eressz egy-két cseppet az szemben.
- 101 *Az igen benn való sérésről vagy burutról való orvosság, jó.* Az fekete nadályfünek gyökerét, tövét ásd ki, mosd meg szépen, főzd meg borban kenyérhéj

alatt, de szerecsendiót virágával, és szököfüvet törve tégy belé és mézet, úgy igyad gyakorta.

102 *Torokfájásról* kovász, eczet, fokhagyma.*

103 *Régi, szemén való bályogról.* Az hollónak epéjét vedd ki, azt ereszd három nap három cseppet az hályogos szemben; ha negyven csztendős volna is, megvékonyul, elapad magában szépen.

104 *N. B. Más azonról való jó.* Pünköst havában végy el az fecskének fészkből három tojását, mikor ötöt vagy hatot tojik, mert ő zápot nem hágy, hanem mind kikölti, az megnyit tojik. Ennek ha szerit teheted, igen-igen jó. Tedd hév vízben, hadd aludjék meg, osztán tedd vissza az fészekben, és az fészek alá csinálj lepedőt vagy fészts, úgy hogy mikor az fecske tisztítja az fészket, megtalálod ott az kövecskét, az melylyel kihajította az megaludt tojását és evvel az kövel értessed az hályogot az szemén, lehajítja az szemről szépen, ha régi vóna is.

105 *Ismét mártiusban* öld meg az anyja-szopó malaczat, míg nem eszik, addig vedd ki az gyomrocskáját, akaszd fel harmad napig meleg helyen szegre, annak gyomrában az mit találsz, vedd ki, elegyíts olyan csöcs-tejben, az kinek fia vagyon, ereszd az hályogos szemben.*

106 *Másképen is jó,* mert az fokhagymának csíráját, ha megtöröd, csecstejet eresztessz bele, avval kifacsarod, azt ereszted is az szemben; használ igen.

107 *Az kinek hirtelen elvész az szemevilága, hogy holdvilágon egy cseppet sem lát.* Mikor marhát ölnek, vedd el annak meleg máját, annak vérit facsard ki, ereszd az szemében, megjú az szemevilága. Az máját süsd meg, edd meg reája.

108 *Nagy morinról vagy tályogról.* Oháját avagy vese faggyat olvassz el, szurokkal főzd össze, törj temsót és cristály üveget szép aprón, szítáld meg, keverd el benne jól, hogy csoportoson ne maradjon, avval raggasd, kössed; fējér mályva is jó közben.

109 *Rüh vagy senyedeg ellen.* Jó zászpa, örmény, acza laputöve, édes lapu, örmény avagy gyökere, bűdöskő, vereshagyma.

110 *Hurutról való igen jó.* Főzd meg vékony borban az fenyőmagot, kakukfüvet, isópot, jó melegen igyad; vess mézet bele.

111 *Az megfulasztó hurutról.* Az petreselymet, retket, kömént, mind gyökerestül, levelestül; ezeket főzd meg borban, vess mézet bele, jó melegen igyad gyakran.

112 *Rüh ellen.* Az kutya-cseresznyének hánts le az közébső héját, főzd meg erősen édes tejben, és mikor meghűl, eressz egy kis élesztőt bele és kovászt és temsót, szilig-sót is egy keveset. Tedd fel az kemencze tetejére, hadd éledjen meg, azután kenjed az rühest véle gyakorta; megjavul.

113 *Az vereshagymát* hasíts meg, hints meg az rétei közit, megtört bűdös kövel süsd meg parázsra alatt, azután törd meg, kenjed vele egynéhányszor.

114 *Ismét rüh ellen.* Áss egy falka zászpát, főzd meg, sósd ugyan jól meg, úgy feredjél meg benne háromszor, de mindenkor újabban főzött feredőt, abban feredgyék. Ugyanakkor törjön örménygyökeret óh hájban, avval kenje meg magát.

115 *Az igen fájó fogú emberről.* Végy egy fél marok kendermagot, egy új csuprot, abban vesd bele az kendermagot; végy az révhelyből három apró köveket, mint egy-egy tyúkmony, akkorákat. Vesd az tűzben, hadd tüzesüljön meg egyenként, vesd az csuporban, és mosd meg az szájadat, és táts fel az szájadat, hadd menjen az szájadban az füst, az három tüzes köv egyenként egymás után legyen.

- 116 *Vízi kórságtól való remedium.* Az szapora fünek gyökerét törd meg, főzd meg borban akár vízben, süss tüzes vasat belé vagy hétszer egymás után, azt igya rend szerint való italjában minden nap.
- 117 *Tályogra igen jó.* Pünköst havában az mely disznó az pásiton lakik, annak ganéját szedd fel, azt elegyíts meg eczettel, fokhagymával, avval kössed gyakorta tályogot vagy nagy morint.
- 118 *Kigyómarásra igen jó az.* Az fokhagymás meleg tejt, ha megsózod, avval mosad gyakorta, megtér véle.
- 119 *Égésre igen jó,* ha megkened olajjal, behinted megtört, szitált alabástrom kövel.
- 120 *Ha az örménygyökeret* megsütöd, megtöröd, vajban megfőzöd, az ótvart megkened véle, meggyógyul véle szépen.
- 121 *Ha fejed fáj.* Az fekete ürmöt főzd meg borban, mosd meg az fejedet benne, és az keszkenőt márts meg benne, avval kösd be az fejedet.
- 122 *Az rút senyvedt sártól.* Az mely minden nyavalyának szerző oka: készíts egy zacskóban ezeket, úgy mint: földi epét, te mondád fű gyökerét és dictálmus fünek gyökerét, apró bojtörjännak levelét, copotnyáknak [így] az gyökerét, ebtej tövének az héját, köménymagot, fahéjat, egy ejtel borban áztasd meg, arról igyál minden nap éjomra egy néhány napig egymás után; gyomornak minden betegségét, köszvént és annak fájdalmát eltávoztatod, az mellett, ha annak idejében eret vágatsz.
- 123 *N. B.* Theophrastus az azt írja, hogyha füveket akar szedni és ásni, legjobb, szedje és ássa azokat holdnak zodik napjától fogva az 30-dik napjáig. De némelyek meg azt tartják, hogy az első negyeden szedett fű csak az gyermekeknek használ, az más[od]dik negyed az ifjú legénnek, leánynak, az harmadik negyedi az megélemedett embereknek és asszonyoknak, az negyedik negyedi szedett füvek, gyökerek használnak az koros embereknek. De mind ezekből azt tanultam ki, hogy az mint eszemben vettem, akkor jó mind fű s mind töve, mikor jó erejében vagyon, – azért csak pünköst hava töltin és 2) Boldog-Asszony napja között való napokon ássad napfeljötté előtt, *bírvást meglehet véle.**
- 124 *Az béka-tojásnak* deákul sperma ranarum az neve; ennek hasznát is megleled ebben az könyvben az százhuszadik levelen; *köszvénytől jó, féreg ölni is jó.**
- 125 *Hogyha májusnak fotta felé az ürömnnek vizét veszed, igen jó mindenféle bi-deglelés ellen;* az leve penig, ha czukorral összekeverik, és tíz nap egymás után hozzád veszesz benne, sárga betegséget, vízi betegséget elüzi és mindenféle hideglelést. Kivált az üröm jó, mikor beveszi, igen jól izzasztja utánna, megtéríti rajtad.
- 126 *Mártiusban,* az nyírfá míg ki nem levedzik, addig vedd vizét egy fúrával, fúrd meg az ódalát, tedd el tiszta edényben, mert sok haszna vagyon. *Az kinek tüdeje, mája, lépí,* asszonyembernek méhe vagy nádrája, vagy szája rothad és az ki arczul szeplős, fótós; benne mosdani, megtisztul tőle.
- 127 *Az mely asszony,* az ki szoptatós, *nincs teje* – igya meg az bort vajjal, az köménymagot borral, az zsályát eczettel; lészen elég teje.
- 128 *Egy néhány füveknek nevei*

Deákul: Magyarul:

Prunella – szilvafű;

Ranoculus – torokgyékű

Senetiae – kokaslábű

Serpentaria – kígyótráng, avagy sárkánygyökér, avagy kígyófű;

Soktérdfű – avagy + keresztű

Szemgyógyító, avagy tisztító, Eufrásia-fű.

Rókafarkfű – májgyógyító.

Gyűvirág – mezei pápafű, az ki olyan majd, mint az fekete májgyógyító gyopár.

Agrimonia – apróbojtorján; párlófű.

Pinpinella – erdei vad kömény,

Édes lapu, vad kapor, acza lapu avagy nagy lapu köszvénynek jó, apró katáng
sérésre igen jó, cicoria neve.

Erdei zsálya dicsőséges, méregölő pinpinellával együtt.

129 *Borbélynak való fű:*

Farkas hejszakgyökér; ebnyelvű fű; farkasalma; macskatövis; Szent János kenyere; vajas igliczefű; szamártövis; csengő fű minden-gyógyító jó fű; ápiom azaz attraczel; angelika azaz angyalfű, minden méregre jó embernek, marhának; czelidonium minus, azaz legkisebbik fecskéfű avagy arannyal versengő legkisebb.

N. B. Ez felől az fecskéfű felől azt olvastam, hogyha szent Péter napján napfeljütte előtt kiássa, vele hordozza, lakatot, békót lehullat, sőt rabot szabaddít, ha érteti véle és az lánczot megoldja; próbáld, ha nem hiszed. Ez pedig az Szent Péter napja, Vasas Szent Péter napja, Ichet Kisasszony havának első napja: Az író azt írja, hogy próbálta, úgy volt; igazán jó volna. Űszögös Péter is vagyon; Szent Péter, Szent Pál is vagyon; ez pedig 29. Junii esik.*

130 *Szemölcsről való.* Az fűzfának haját főzd meg eczetben, akár az berkejét tavaszszal új levelével együtt, avval kend minden nap, vagy hatod napig; elvész rólad mind.

131 *Ugyan szemölcsről.* Az tehen mikor egyszersmind ganélik, húgyik, azt az húgyos ganét vedd fel, kenjed avval gyakorta, elvész rólad mind; probátum est.

132 *Még ugyan szemölcsről igen jó.* Salvum honorem. Az asszonyember haviszámmal kend meg egyszer, elvész mindhamar.

133 *Az igen kehes lónak is jó,* ha az asszonyembernek haviszámos pendelyét megázatatod, annak levét az torkában töltöd, elhadja az keh mindjárt.

134 Sőt, az mely lónak megáll az vize[le]ti, az asszonyemberrel közösül az ura, akkor szakaszszon ki egy szál szőrit vagy fonát, dugja az vaszorájában, megindul véle az vizeleti az lónak, mindjárt. Nem igen csinos, de hasznos. Salvum honorem.

135 *Szemfájásról való; az ki nem is lát vele.* Keresd meg az disznóbabot, annak három levelét vedd, és az fokhagymának, gerezdinek legelső czikáját vedd ki, törd össze jól egy erős ruhában, eressz abban, az mely asszonynak fiú-gyermeke vagyon, végy annak tejébe egy kalánkával, avval törd össze, mind együtt facsard ki azt, eressz egynéhányszor az szemben, ez meggyógyítja szépen.*

136 *Az kinek az szemehaja reszket.* Menj oda, az hol marhát ölnek, mikor nyúzzák, az hol az nyúzott marha húsa reszket, azt mesd le róla, boríts azon melegen az szemedre, ezt bár csak háromszor cselekedd, veszed hasznát. Az kinek vékony hályog vagyon is az szemén, annak is igen jó.

137 *Ismét juhok orvossága; jó.* Egy fél kőst vedd az tűzben, hadd tüzesüljön meg; vedd ki, rakj bűdös követ reá aprónként, az só mind beveszi és beszíja. Az bűdöskő legyen négy poturára; azt az sőt oztán, ha meghűl, tedd az juhok eleiben, de másfelé égetetlen sőt eleiben akkor ne tégy, innya se hadd, akkor veszed hasznát.

- 138 Mindszenthavában ha az zabot megfőzöd, melegen az tyúkoknak adod, *sokat tojnak tőle.**
- 139 *N. B. Minden másodnapi hideglelésről való.* Mikor lovat patkolnak, akkor az ló talpáról az mit lefaragnak az békája körül; azt szedd fel, aszald jól meg, törd meg jól, add meginnya az másodnapi hideglelésről, égett borban vagy eczetben, vagy élésben.
- 140 Ha az nyírfát, akkora vastag, mint az karod vagy szárad, az tűzre téssz, annak olaja jó; avval kend meg az *szemölcsöt*, elvész vele, de rövidegben vagdald az fát, csak azaz három araszni legyen.
- 141 *N. B. Ha fáj az fogad,* menykötte fának az szálkájával vájjad az fogadat, eláll az fájása véle, azaz megszűnik az fájása.
- 142 *Szemfájásról való igen jó.* Disznóbabot egy jó marokkal törd meg egy morszárban, törj egy lott temejét is hozzá, szítáld meg, tyúkmonyfejérvél és eczettel keplüld öszve jól, márts ruhát belé, kösd bé az két vak-szemeit egy néhányszor.
- 143 *Fuladozásról.* Isopvizet, vékon bort elegyíts öszve, olvassz el benne szalamiátkot, abból igyál minden nap egy darabig; szemlátomást használ ez.
- 144 *Főfájástól jó igen.* Az belindmagot törd meg borban, osztán főzd meg eczetben, kösd be az homlokodat, vak-szemeidet véle; használ.
- 145 *Nátha ellen.* Az útifű magvát főzd meg borban, vess mézet bele, úgy igyad.
- 146 *Köszvény ellen jó.* Fenyőmagot, szökfűvet, temsót törd öszve igen jól, tölts erős égett bort reá, hadd álljon egy éjjel rajta, osztán facsard ki, avval kenjed az köszvént, igen jól enyhíti az fájdalmat, meglásd.
- 147 *Az nyelvnek békájáról való igen jó.* Mézeld meg az eczetet jól, vess tört gyömbért és szalamiátkot belé, ezzel mossad gyakorta; ez meg is fakasztja, meg is [gyó]gyítja hamar. Osztán forrás vízben áztasson borzagombát, azt igya.
- 148 Az szalamia másképen is jó, sebforrasztani, ha ötet megtöröd, borban elolvastod, avval mosod az sebet.*
- 149 *Orvosság az roncsolódott ember, esett, romlott embernek, törött testűnek.* Keressd meg az földön futót – két verhenyes virága vagyon –, azt főzd meg, kössed vele, fereszszed is benne, ezt az fűvet penig, ha megszárasztasz egy falkát benne, megégeted, annak hammát megtöröd és megszitalod, egy tiszta ruhában kötöd, és betünikát – azaz sebfű – megfőzöd, annak levében azt az hammát jól megfőzöd, és az romlott embert kened véle hasznoson. Kőolaj is igen jó kenni véle az olyant.
- 150 *Az ki igen csuklik.* Annak főzd meg az körvélyfának levelét borban kenyérháj alatt; annak levét igya gyakorta, megállítja.
- 151 *Vízi kórságtól.* Az szapora-fűnek gyökerét törd meg, főzd meg akár borban, akár vízben, süss tüzes vasat belé hétszer egymásután, azt igya gyakorta.
- 152 *Tályogra vagy nagy mórinnra, vagy gyülok[ra].* Az mely disznó az pászinton lakik nyárban, annak ganáját szedd fel, azt elegyíts meg eczettel, fokhagymával és fejér mályva gyökérrel törve, szítálva elegyíts öszve, azzal kössed gyakorta melegen.
- 153 *Az kigyómarásra igen jó.* Az édes tejet sózd meg, fokhagymázd meg jól, azzal mossad melegen gyakorta; igen-igen jó ez. Vonj kigyó-fű gyökeret az szűgyében.
- 154 *Az kinek csecsi megkél, megkövesedik az tüzeség után, avval igy élj la.* Káposzta-levelet, bablisztet, aprón tört fodormentát, aprón tört fejér mályva-

tövet főzd meg erősen vízben, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd reá melegen egy néhányszor.

155 *Az alabástrom* igen jó az égést hinteni véle törve, szítálva.

156 *Az mely gyermekszüllő asszony az szülés után nagy fájdalmat szenved, arról való.* Keress ruszmorintot vagy majorántot, vagy fekete gyopárt, azt főzd meg vajas borban; avagy ürömlőfüvet, avval kössed melegen gyakorta.

157 *Avagy.* Listikumot törd meg, facsard ki az levét, meg annyi bort hozzá töltvén, megmészelve, úgy igya be, igen jó ez arra.

158 *Ha nem szülhet.* Főzzék meg az fekete ürmet, annak levét igya melegen, még az holt gyermeket is és havi cörságot is kihozza az mátrából szépen; az szülésnek pe[n]i]g idején fekete tyúknak epével az köldöke körül, övedzék által kígyóbőrrel, az melyet az kígyó levetkezik róla tavasszal.

159 *N. B. Az Szent György és Pünköst között való sótalan vaj igen jó égésre,* ha írat csinálnak belőle bozafának belső zöld hajával, tömejénnel, mastixsal öszve.

160 *Igen-igen jó purgáló;* poshadt, senyvedt sárt, sárvizet tisztító remidiomok ezek: szárcsa-gyűkér, tamariskusfa héja, apró bojtörjännak az levele, pápafüve, bárányüröm; vizes borban főzd meg ezeket, annak levét igya, vagy csak megáztatod egy éjjel, süss tüzes vasat bele hétszer, úgy igyad; ez sok nyavalyákat távoztat el Isten után. Próbáld meg bár, nem hágy hazugságban. Nagy bölcsesége Istennek, dicsőség neki örökké!

161 *Sülyre való kenet.* Igen jó mák olaj, belind-mag olaj, tégy hozzá 6 pénz nyomo len-mag olajat, ereszz egy kis vijaszat hozzájok, igen jó kenet leszen belőle az sülyre kenni.

162 *Hagymáz ellen jó.* Listicum gyökeret, keserű-lapu gyökeret törd öszve hájjal, avval kend meg vak-szemeit, tenyerét, talpát, melyét, hóna alját, vállát, könyökét és nyakát.

163 *Szemfájásról való jó.* Az fejr tömejét törd meg jól, creszd rózsa vízben, egy éjjel álljon úgy benn az üvegben, azt creszd egy néhányszor az szemedben.

164 *Hogyha olyan írat akarsz csinálni, az melylyel mindenféle seb meggyógyuljon véle,* főzz zöld írat, végy fél font olajat, crispánt mennyi elég, mennyi megzódít, mástixot fél lottot, fejr temejént fél lottot, gálicz-követ fél-lottot, témsó elég 1 lott, evvel mindenféle sebet meggyógyíthatsz.

165 *Ha madaras földed vagyon,* hogy madár az búzádat igen eszi, tehát ezeket cselekedd. Böjtmásban az mely nyulat fognak, annak háját vedd meg, tedd el jó helyre. Mikor magot vetsz az madaras földben, menj napfeljötté előtt, oda ne lásson sok ember, az nyúlhájat vedd elő, kend meg azt az tenyeredet, az melylyel az magot elveted; úgy vesd el az magot, nem téssen neked kárt az madár.

166 *Azonról.* Mikor szántod az földet, az első borozdát, akkor az mely föld az talyigakerékre ráragad, azt vakard le az talyigáról, tedd az tanyizrában te el; mikor vetni mégy, azt az földet morsold el, elegyíts az mag közé, úgy vesd el.

167 *Hasonló ez is arra.* Valamikor vasárnap úton járó szekeret látsz, állíts meg, vakard le az kerekeiről, az mely sár reá ragad, azt tedd el, mikor vetni mégy, törd aprón, elegyíts az mag közé.

168 *Egy néhány füvek nemei, nevei:*

Gyömbér, eleven gyömbér, fahéj, szerecs[e]ndió s virága, székfű, sárga vízi-lilium, coriándrum fű, magragahály, borsfű, kapor, ebkapor, olosz-kömény, mus-

tár, sáfrány, keserű gyökér, borjúláb-fű avagy istenszakállá fű, kömény, mé-fű, kirti, balsámfű, majoránt, jó-illatúfű, bársonyvirág, azaz bárszonyvirág, nádalyfű s virága, fülemülefű, sárga székfű, levendula, olasz virág sokszínű, basarósa, pari rósa, rozmarint, Boldog Asszony lapuja, Szent György virág, viola, ivolya, kakukfű, tavaszfü, szarkalábfű vagy sarkantyútaré, vad tárkony, tyúkhúrfű, kakuk-tőjék, ökörgusz vagy ekeakadály, vad varaditsefű, sebfű, betonica, cserfalevelű-fű, sásfekete nádalyfű vagy köves nádaly, folyó fű, száraztó fű, hajnevelő fű, zánót vagy zonát, ezerjő-fű, repczén, dictánium fű, jó fű szcmgyógyító vagy tisztító, eüfrásia-fű, lapu, keserű lapu, parti lapu, nyúl-láb-fű, sássa-fű, szárcsa, mályva-fű, egerfark-fű, moh-fű, szőrös fű, egerfű-fű, balha-fű vagy balhavirág, útifű, porcsin avagy porcsfű, fehér gyökér, sok térdű vagy keresztűfű, szöszös-fű, sárkány gyökér avagy kígyótráng, ismét sárkán új, borsei nevű fű is vagyon, disznó kék, erdei saláta vagy öly-fű, 3rom levelű fű, csilány, réti kender, róka-fark, hínár: gyűrűs-virág, földi borza, vad lencse, Aloes [igy] kecskeszarvú-füvek, lósóska, Isten-fája, kasia, mé-fű, nőstény isten-fája, pápa-fű, fekete-gyopár szabású májgyógyító-fű, keselyű-fű, Boldog-Asszony tövisei, bogáncskóró, keserű-gyökér, örménygyökér, fehér hunyor avagy zászpa, sárga kükörce, skarlát-fű, isóp-fű, spiknard, brasíliom, csombor avagy poly, tárkony, ruta, sálya, borsfű, Vénusködöke.*

169 *Az orvosló füvek következnek immár:* Árvaleány-haja; calaris-fű; édes gyökér; fehér üröm, melegítő fű, apró bojtorján, agrimonia – jó párló fű ez igazán; – angyalfű méregvonó fű; atraczellű, vad-méh-fű; fekete-üröm nagy hasznú-fű; kopotnyak, mezei ökörnelyv, vad ökör nyelv, ökörszem-fű vagy székfű; czékla, isten kenyere; szekfű, vad kalincza, földi epe, kisebbik fejskefű, ló-ménta avagy vizi ménta, sári-tök, balha-fű sárgaság el[len], cóság ellen; édes gyökerű kocsord – kószra jó; apró sármag: ebtej-has-indító; földi füst-fű; len-levelű-fű vagy húgyos-fű, vad len vagy fagyükerű-fű mindegy, pesercze, sárkelep-fű; mezelke hasindító-fű, belind, sóska, apró-katáng, natragulya, erdei saláta, hegyes lapu, perje-fű, kövér porczin, vad saláta, barát-paré, Az más álmomhoz, de jó fájdalom enyhítő, elmetompító igen.*

170 *Az бүрőkөк.* Az apró fekete бүрőkөк mérgesek igen, csak az vajas бүрөкnek magva jó; vérhas ellen jó igen.

171 *Az mezei füveknek neve ismét:* Fekete mák, vitéz-fű vagy agármony, fekete gyopár, erdei vad kömény avagy kénköves gyökér, csába-üröm, Szent János gyökere, nősző-fű, kő rontó-fű, seprű-fű avagy ördöggharapta fű, fekély-fű, szarvasnyelvű-fű, ezerjő-fű vagy fokhagymaszagú fű, kakuk fű, édes lapu, szapora-fű, franczi[a]... kék búzavirág, sárga mezei-rózsa avagy hamis konkoly; ez zsugorodott inat meglágyít;*

172 *Borbélyszerszámhoz valók ezek:* Farkashejszag, farkasalma, ebnyelvű-fű vagy czenk-fű, macska-tövis, Szent János kenyere, vajas iglicze, számartövis, csengő-fű, minden[gyó]lyító-fű, varadics, betunia, erdei zsálya, dicsőséges méregölő-fű, azaz dicsőséges méregölő, polyponátum azaz kereszt-fű avagy sok-térdű-fű; sérésre való katánggal; fenum graecum, azaz kecskeszarvú-fű; más országban terem, nem itt Erdélyben.

173 *Köszvény ellen ez is jó igen.* Fenyőmagot, tárkony-gyökeret, gyenge gyökeret, szökfűvet, témsót, töltés égett bort reá, hadd ázzék egy éjjel, szűrd le, és avval kenjed az köszvényt gyakorta; igen jó.

174 *Harmadnapi hideglelésről való.* Az majorántot égesd meg, az hammát törd meg, szitáld meg, egy potura nyomót égett borban idd bé, takarodjál be jól véle, kiveted, az mitől lelt az hideg, lád-e szepén [igy], az fejed igen fáj tőle.

- 175 Az fodormentát, útifüvet főzd meg borban avagy vízben is, de elsőben ronsold meg, úgy főzd meg, jól kösd be az fejedet vele, érzed hasznát.*
- 176 Szemed legyen kettő
Az nyavalya hamar jó,
Elmulása nagy késő,
Azonban ő nőtön nő,
Szaporodván tenyésző,
Eret vágass,
Purgáltass,
Gőzferedőt csináltass,
Köpölt is hanyass.
- 177 N. B. Az *nehéz hallásról való orvosság*. Az belind-fünek vagy zázpának magvait törd meg, szidd fel az orrodban, jobban hall utánna.
- 178 *Fogfájástól is igen jó*. Hogyha megfüstölöd az fogaidat vele, vízzel öblítsd meg a szájadat, meglátod az apró férget, ha kipököd.
- 179 *Sérvésre*. Az keserű laput fonnyazd meg az tűz lángján, kend meg mézzel, raggazd bé körül az vékonyat véle egy néhányszor; valet.
- 180 *Fájós fogakról*. Egy új csuporban vess eleven szenet, vesd reá az belindnek az magvait, annyit, az mennyi elég; annak füstire tarts reá az szájadat, füstöld jól meg, azután öblíts meg az szájadat, pökk ki az vizet, nézd meg benne az apró fogférget, meglátod.
- 181 *Sérvésről való remédiüm*. Kotángnak az tövét, pomponiát avagy pinpenellát, erdei vad kömény, keresztifű vagy soktérdu-fű, csináld úgy, mint az salátát, önts meg forró vízzel, úgy kösd reá.
- 182 *Hogyha az májja bevül*. Salátát, katángkóró levelet törd össze mind egyaránt, facsard ki az levét, márts ruhát bele, teríts az májadra, bal oldaladra egy néhányszor.
- 183 *Ha valakinek bogár vagy apró féreg bújik az fülében*, babír-olajat vagy borosgyánoolajat bocsásson az fülében.
- 184 *Pokolvar ellen való*. Keresd meg apró csilyánt, törd meg egy mozsárban, keverd mézben, kösd reá, meggyógyul véle.
- 185 *Sérésről, ha régi volna is*. Az tormát törd meg jól egy mozsárban, hogy leves legyen, azt kösd az vékonyára, varrd reá, hadd álljon egy éczaka rajta; nehez ugyan, de mégis tűrje. – Törj egy falka tormát ugyan jól.
- 186 *Ugyan sérésről ismét*. Keresd meg az földi tököt, ásd ki, mosd meg szépen, főzd meg új tejben, mint az pépet, varrd az derekára, harmad napig ezt kétszer cselekedd, megjavul minden általán fogva, elhidd.
- 187 N. B. Januáriusban az *tyúkoknak, hogy hamarébb tojjanak*, pirított kenyeret, vagy aszalt zabot, vagy borsót néha-néha vess, hamarébb tojnak, elhidd azt.
- 188 *Ha bőjtelőben meleg leszen*, hűvét tájban sokáig tart az hideg, azért szükség, hogy az barom-kosztot megtakaríts.
- 189 *Az szarvasok bőjtközépben szokták az szarvokat elhánni*, azt ha találssz, megtarts.
- 190 N. B. Minden orvosságra való füveket, virágokat, gyümölcsöket holdföttán kell leszedni.
- 191 *Vadrózsá*. Vadrózsát három vagy 6 nappal az holdtólte előtt.
- 192 N. B. *Ha kézzel akarsz halat fogni*. Az gémnek kövérit vedd meg egy vasfazakzatcsában, olvaszd jól meg, míg egy kevésse megpergelődik, és azután tégy egy kalán mézet hozzá, és megént főzd azzal is együtt, sűrű leszen; azután keverd jól össze, tedd egy szelenczskében, és mikor halászni akarsz menni, kend meg kezeidet és lábaidat vele, menj az vízben, az hol hal vagy, és csudát látsz: az lábaid körül kézzel is elég halat foghatsz; megládd.
- 193 *Jó kőszövény ellen igen; főfájástól is igen jó*. Az földi töknek vedd vizét, faolajat, mézet, égett bort, vijaszat, törd össze ezeket jól, forrald fel az szénnél

- jól, ezekből igen jó ír leszen belőle, evvel kenjed az köszvént gyakorta. – Az főfájó embernek is úgy használ, hogyha homlokát, vak szeméit keni véle; elhidd.
- 194 *Szent Jakab havában* le kell szedni az káposztáról az hejába való leveleket, mert egyébaránt nem megyen az fejében; tedd el orvosságnak.
- 195 Ha az tyúkoknak új árpát adsz, hamarébb tojnak tőle, ezt elhidd bár.
- 196 *Kisasszony napjai között* ha az szarvast lösz, ennek szarvának, gyártott bőrinek sok haszna, annak bőriből övet metszess, szinte annyi haszna vagyon, mint az unicornis bőrinek: ha az szülő-asszonyra övedzik, és az kinek ganélása megfogik vagy vizeleti; igaz úgy, de meg kell jártani az szarvasbőrt; az szarvának is úgy.*
- 197 *Megtapasztalt dolog*, hogy mikor Szent Mihály havában megdördül az ég, bő búza leszen jövőendő esztendőn; ugyanebben az holnapban, ha házat tapasztasz, semmi féreg nem terem benne, avagy kemenczét csinálsz akkor, sőt akkor az palaczkos házat megújítod, kivész.*
- 198 *Öttvar ellen való*. Csengőkörő, csengőfű, disznóbab mind jók, akár együtt, akár külön vajban, hájban kenjed vele.
- 199 *Száraz-kehes lónak jó ez*. Egy darab ruhában takarj egy kis ó hájat, kösd az zabolájára, vedd az szájában, ülj fel reá, nyargald meg jól, kifossa az kehet, meglátod, meghízik utánna jól.
- 200 *Ha köszvény háborgat*. Égett-borban törj fenyő magot, szökfűvet, temsót törd össze jól, facsard ki mind azoknak levét, de megáztatd őket elsőben, egy éjjel ázzék benne, avval kenjed gyakorta, megjavul, ha Isten akarja. Ígyál is az levében, bárcsak 2 hétig. De az kiben innya akarsz, temsó ne legyen.*
- 201 *Gelyváról való jó orvosság*. Az fekete csilyánt (N. B. azaz varjú mogyoró N. B.) ásd ki, annak gyökeréről igyék, áztatd meg.
- 202 Az varjú mogyorónak – fekete csilyán n. b. – vedd el vizét, és annak vizében igya bé akár spondia égetett porát, akár égetett patkány porát.
- 203 Csuda erő vagyon arra az haszonra az holt ember koponyájában, ha abból iszik gyakorta; az szakáról is igen jó.
- 204 Igen-igen jó, ha scorpió-olajban szalamiákat olvasztasz el, avval kened, mind gelyvát, s mind szakát elveszti jól.
- 205 *Ismét*. Jó az pergelt ispondia törve.
- 206 Az varjúmogyorót ásd ki, tövét mosd meg szépen, törd meg, mint az pépet, azután javából kimosott ó-hájban törd össze, újlag ássák az földben, álljon ott 2 hétig, azután az földből vedd ki, főzd meg jól, osztán egy erős ruha által facsarják ki az levét, azt az zsírt tedd el jó helyre, mikor kelletik, vedd elő, avval kenjed az gelyvát vagy szakát.
- 207 Jó a szurok is tört borsban.*
- 208 *Gelyva ellen ez is jó*. Jó ez is. Oltatlan meszet törd apróra, szítáld meg, elegyíts mézben, kend ruhára, néha-néha ragaszd rá.
- 209 *N. B. Vagyon apró szűlyők* is nyakán, vállán, orcáján, álla alatt; erre csak izzasztó orvosság kell. – Ó há[j]ban k. por-czint törve.
- 210 *Vérkelésről*. Éjomra rágd meg az búzát, és az e nyállal megelegyített tésztát tedd reá; vagy vereshagymát süsd meg, törd össze, tyúkmonyszékivel és kis lisztlánggal kösd reá; és ha megfakad, aprón tört temejént keverj mézben, avval kössed.
- 211 *Pokolvar ellen*. Törj diót megsült veres hagymával, tyúkmonyszékivel, egy kevés ó hájjal össze; avval kösd.
- 212 *Orbáncztól való füveknek nevek*. Az orbánczban való tüzet oltja: útifű, fűfű,

porczin, kövér porczin, nyers bürök, sóska, szőlőlevél, saláta, rontó fű, ebszőlő, paperszénye-fű, békalencse, fűzlevél, rósa, vijola, vízi tők. Ezen füveket, az melyiket kabhatod, tör meg vagy ezen füveket borban főzz meg, rag reá, facsard ki az levét, tölts egy kevés bort köziben, gyenge-melegen kell véle mosni. Nyárban, mikor ideje vagyon, tőköt, dinnyét metélj szeletekre, evvel verd be az orbánczos lábat vele, igen enyhíti mind az tüzet, mind az fájdalmát.

- 213 *Rütl.* Zászpát, földi borzából mindeniknek gyükerit föld feredőt.
- 214 *Büdös-kő,* zászpa gyükér, örmény és korom, ezeket porrá kell törni, avval kell kenni.
- 215 *Száraz rüb ellen.* Petreselyem levelével kend.
- 216 Vagy penig szalamiákat vess eczetben, avval kend.
- 217 Vagy vérehulló fünek levével kend.
- 218 Tört mustármaggal is kenheted.
- 219 Az petreselyem levelet törd meg, facsard ki az levét, avval kend az *szőr alatt való viszketegyet.**
- 220 *Fenéről.* Az csilyánnak magvát törd meg porrá ráknak kifacsart levében kevervén, kenegessed véle.
- 221 Jó reá az fülfű levele is kenni;
- 222 Jó az ebszőlő leve is kenni.
- 223 Jó az rákot erősen megtöröd, avval bekötöd.
- 224 *Az kinek tenyere, talpa basador, arról való orvos[ság.]* Égess hamuvá egy néhány rákot vagy csigát, keverd ó hájban vagy lúdzsírban, azzal kenjed gyakorta.
- 225 Jó erre az szarvasfaggyú is бүдös kövel.
- 226 *Azonról való, tudni illik, az kinek tenyere, talpa basador.* Egy nagy répát hasíts ketté, vedd ki az belső részit, tölts meg faolajjal, tedd össze ismét, süsd meg egy hév kemenczében; vedd ki, egy mázos fazékban facsard ki annak olajos levét, avval kend.
- 227 *Akármicsoda égés legyen, mindenikre igen jó.* Ó hájat, tejfelt, tyúkmony-székit törd össze, kend vele; az meghántott hársat főzz meg tejben erősen, azzal kenjed; ugyanannak levében főzz meg az rákot, cressz vaját bele, avval kend.
- 228 *Sömörög.* Csak hamarjában kél, nyállal is elvész, ha kened véle; ha ez nem használ, gáliczkövet meleg borban olvasz el, avval kenjed véle.*
- 229 *Sömölcsről* Jó az levágott tölgya csutkájáról eső vízzel kenni; jó az fűzfának haját megégetni, annak hammát erős eczetben keverni, avval kenni.
- 230 Az nagy csilyánt sóval törd össze, s azzal kend.
- 231 *Az elszáradt tagról – kézről, lábról, vállról, ha szárad.* Erősen kenjék lágy ruhával melegen, azután kenjék erős égett borral összevelegyített, olvasztott ó-hájjal.
- 232 Vagy. Tört borsot, tört mustárt elegyíts faolajban, avval kenjed.
- 233 *Ismét.* Gyűjtsön olyan vizet, az ló mikor iszik, akkor kihány szájából, azt iddogálja sokáig.
- 234 *Zsugorodottságról, kézről, lábról, inakról.* Elsőben purgációval éljen az beteg, azután kenjék, kössék, párolják; hájat, nyers zsályát erősen törd össze, avval kend; vagy télben tört, szitált asszú zsályával főzzék meg gyenge tűzön, azután erős ruhán kifacsarván, kenjék vele jól.
- 235 *Azután* lukaszz meg egy mázos fazakat az fenekén – hányj egy néhány zód

békát bele, tedd az tűzhöz, hadd süljenek az békák benne; tégy más edényt alája, hadd csepegjen bele annak leve, azzal kend erősen.

- 236 Jó az borzháj is és az marha szara csontja veleje is, vadmacska hája is.
- 237 *Ismét* egy jó kövér ludat vagy kövér réczét mellyezd meg, vesd ki az belit, annak helyét tölts meg ezekkel az füvekkel: aprón vagdalt sályával, maioránnával, rozmarinttal, szűfűvel, daraboson tört fenyő maggal; varják bé az hasát, vonják nyársra, az mely zsír abból csepeg, avval kenjék gyakorta jó melegen.
- 238 Csinálj flastromot, borban főzd meg az len-magot, faragj belé új szappant, főzd meg erősen, míg olyan lesz, mint az pép; vond irhára, jó melegen kösd az sugorodott inakra. Ezek után ássanak vad cseresznyefának gyökerét, azt vagdalják apróra, főzzék ugyan jól meg, avval párolják, öntözzék igen jó melegen, az mint elállhatja.
- 239 Tejben s borban az sályát, majorannát, szűfűet főzd meg, avval pároljad, hév kovács-köre csorogtatván pároljad.
- 240 *Rokkanás.* Magas helyről való esésről vagy rokkanásról való orvosság. Hamarjában igen jó fahéjas meleg bort adjanak innya, fejr kenyer-belet főzd meg sáfrányos borban, kend ruhára, kösd az szívére;
- 241 *Ismét* adjanak turbolya-vizet innya.
- 242 Gyakran azonban tölgyfaszenet törjenek meg, azt adják bé innya, igen jó.
- 243 Az pirosító gyökeret főzzék meg borban jól, melegen azt igya.
- 244 Jó az aprón tört bűdös követ is beadni innya.
- 245 Jó oszlató erő vagyon az rákőrményben is azon haszonra.
- 246 *Étetés vagy itatás ellen.* Pápafüvet főzd meg borban, add meginnya.
- 247 Az réczének vérit ereszd ki, borban elegyíts el, azt igya.*
- 248 *Az kígyómárásról.* Az kígyómárásra az kígyófejet vagy csontját törd meg, add meginnya az olyannak, az kígyómarta embernek.
- 249 Vagy mellyesz meg egy tyúkot, tedd az sebre vagy az kígyómárásra.
- 250 *Darázsmárásról.* Az darázs a hol megmarja, vedd ki az fulákját, mosd meg jól vízzel az helyét;
- 251 Jó az maga vizeletivel mossa meg, azután meleg tehenganéval békenni.
- 252 Jó az fodormenta, dörgöld meg véle vagy méhfűvel; mind jók reá.
- 253 *Dühös eb marásáról.* Egy néhány rákokat egy új fazékban égesd meg sütő kemenczében, annak porát add béinnya meleg borban. De próbáld meg elsőben, ha dühös eb marta-e meg vagy nem. Dió-belet törd meg, jól kösd az harapásra, hadd legyen rajta egy darabig; vedd le, vesd az tyúknak, ha meghal az tyúk vele, igaz, az marta meg; ha nem hal, nem az marta. Az kenyér-béllel is így élj; megismered arról, úgy orvosold osztán hozzá valóval.
- 254 Az nyers rákokat ronts meg, levét facsard ki, elegyíts meg eczettel, add be innya, igen hathatósan előli az mérget.
- 255 N. B. Szent Lázló füve gyökerét, az nagyobbik fű; gentiána maior az neve, törd porrá az égett rák porával és mirhát; mindeniknek porát összevelegyítvén egy susták nyomót, de az rák pora két annyi legyen, meleg borban igya bé.*
- 256 *Ismét* az bogáncskóró levelét törd meg, annak levében márts ruhát, azt kösd az sebre, bé ne hadd gyógyulni kilenczed napig.
- 257 Ide való ez is. Az atraczelt ásd ki, az tövét mosd meg, törd össze hájjal, kösd reá az dühös eb harapására.
- 258 *Ismét* olajat, mézet timporalj össze, avval kössed.
- 259 *Az kis gyermek feje kiomlásáról;* így élj evvel, ládd-e la. Olyankor az földi tököt reszeld meg, főzd meg méh-serben, avval mossad, kenjed gyakorta.

- 260 Rózsa-olajat, fenyőmag-olajat, egy kevés bűdös-követ, crispánt, galambganét timporálj össze, s kenjed véle.
- 261 *Hajnevelni igen jó* az vízi torna, az melyet derének is hínak; télben, nyárban zöld lúgban mosni az fejét benne, pár lúgban.
- 262 *Az kis gyermek alótlanságáról.* Csecstéjben és tyúkmony székiben lágyan tört fehér mákot kevervén, flastrom formán kell az két vak-szemét békötni; az talpára salátát roncsolj meg, kösd az talpára.
- 263 *Az nagy nyavalyarontásról való orvosság vagy remedium, probátum.* Igen jó nyúloltója vagy gyomrát megaszalva, törve vijola vízben vagy basarózsa-vízben, vagy gyöngyvirág vizében adni innya.
- 264 Vagy marti-lapu-vízben, vagy kifacsart levében márts melegen ruhát, takard be egészen az gyermeket véle, és fektesd úgy le.
- 265 Az ki egyebet nem kaphat, égett boros piritós kenyeret tartson rajta.
- 266 Megreszelt basarózsa gyökeret gyontalajjal össze gyúrván, égett borral, tart-sák az lágyán.
- 267 Egy kevés hársfavirág vizét is kell beadni innya.
- 268 Füstöljék kisebbik Szent Lázló fűvével; megtörvén, vessék szénre, úgy füstöljék véle jól.
- 269 *Az megmerevedésről jó orvosság.* N. B. ez probatum est. Rutát, gyenge gyökeret, zsályát borban főzd meg, avval kend; vagy zsályával öszvetört kövér lúdzsírral.
- 270 Naprafordulót főzd meg feredőnek, abban fereszded gyakorta; lefektetvén, betakarván igen jól.
- 271 *Az füle kifokadásáról vagy kijárásáról való párlás.* Székfűvet, majorántot, szűfűvet vizes borban főzd meg, egy darab ispondiát márts bele, jó melegen pároldjad gyakorta igen az fülét véle.
- 272 *Ajaka cserepezésről való orvosság.* Olyankor az úti fűvet törd meg, levét facsard ki, írósvajjal vagy tyúkhájjal főzd össze jól, tedd el, mikor kell, vedd elő, egy gyenge tollúval kenegesd vele gyakorta.
- 273 Vagy egy kis temejént tör meg, elegyíts tyúkmonyfejériben, tedd az ajakára.
- 274 *Köldöke kikelésről való orvosság.* Az temejént törd meg tyúkmonyfejériben, elegyíts össze, lencsepüre tévén, kösd az köldökére.*
- 275 Ha tüzes, szedd meg az kőkenyfa-mohot és útifűvet, eczetes vízben öszvefőz-vén, törvén, kösd reá.
- 276 *Étetés vagy itatás ellen.* Ha az fehér üröm virágát borban megfőzöd jól, s azt iszod napjában háromszor.
- 277 *Apró fokadékokról való remedium vagy eszköz.* Lencsét és meghámozott almát főzd erősen össze, törd által szitán, ereszz illendőképen faolajat köziben, hogy mint egy híg ír olyan legyen, kenegessed vele gyakorta igen.
- 278 *Ebagyáról való orvosság.* Az mely gyermeknek ebagya vagyon, az feredés közben mézes kenyérbéllel kell dörgölni; avagy ruhában kötött, szitált hamuval dörgöljed, tölgyfa-hamuból csináljanak párlúgot neki.
Az szörférget megtaláld vagy az mézes kenyérbélben, vagy az hamuban, és mikor az fereg kidugja az orrát, akkor az borotvával el kell borotválni az fél-regnek fejeket. Azért az gyermeket nincsen jobb fereszteni, mint az varadíts-kóró, levelestül, virágostul, főzd meg feredőben, meglátod hasznát gyakorta. Több haszna is vagyon az varadíts-k[órónak.]
- 279 *Az dagadásokról és tályogról, vagy nagy morin, azt mint az székelyek híják.* Az érvágás meglevén, lenmag-olajjal, búza-liszttel tésztát vond ruhára, tedd reá flastrom formán jó melegen.

- 280 Vagy pedig kösd bé meleg borban áztatott rózsapogácsával.
- 281 Vagy pedig rózsajaját, viaszat, egy kevés bort, főzd össze, márts bele tépett gyapotot vagy fűrt, mosatlan gyapotot, kösd bé jó melegen véle.
- 282 Ha pedig érni kezd és nem oszol, hanem nő, érlelőkkel kötni és lágyítókkal kell kötni. Édes tejben kömény leveleket, székfű – azaz székfűvirágot, mályvagükeret vagy levelét, vagy mályva rózsat, lenmagot főzd meg erősen, kösd jó melegen véle.
- 283 Vagy feje liliom-gükeret, fehér mályvagükeret, vijola levelet főzd meg édes tejben erősen, egy kevés vajjal és ó hajjal, és savanyú kovással, törd össze jól, és flastrom formán kösd bé jó melegen.
- 284 N. B. De ha csak szindagadás tehát, és nem tályog – ebszölőt, fülfüvet, kövérporczint, belind füet, salátát, béka lencsét vagy együtt jobb, vagy az melyiket kabhatod, mind együtt megtörvén, levét kifacsarván, márts gyenge ruhát belé, és az tüzes dagadást ragd bé véle, gyakran változtatván. Fájdalom enyhíteni safránt is tehetni belé. Ha elmúlik az tüzeség, ne hívesíts tovább, hogy meg ne szederjesedjék; sós meleg vízzel mossad, hadd elevenedjék az holt hús.
- 285 Ebtejet főzd meg eczetes vízben, avval mossad.
- 286 Akár juhganét meleg eczetben elegyíts, avval verd bé.
- 287 Vagy pedig közönséges porczint eczetes vízben főzd meg, levével mossad, magával kössed, meglehet így is.
- 288 Ha megéri, lágyul, vágass ki, nyomd ki. Ha nem akarod kivágnak, dióbelet törj össze erősen, azonkívül mustármagot törj össze káposztalevéllel, sült vereshagymával, savanyúkovással, galambganéval és árpalissal, mind ezeket törd össze kevervén, jó melegen kösd reá;
- 289 Jó igen az szederjet is mézzel, kenyérbéllel öszvetörni, vele kötni.
- 290 Ismét reszelj tormát árpa-lissal sűrűn, mint az pépet, mézes eczetben kevervén, főzz meg jól, jó melegen kösd reá, ezek kifakasztják.
- 291 Az *hideg tályogra való orvosság*. Jó érlelő eszköz mindenben az fehér mályva-güker, az görög széna-mag, fehér liliom gyüker, lenmag ó hajjal, savanyú kovással igen össze törve.
- 292 Vannak még igen kemény dagadások, mint az kő; ennek lágyítására jó az szarvas-faggyú, borjú száracsonja veleje jó, lenmagolaj sarjával, és eczetben olvasztott szilvafa vagy cseresznyefa mézgéjével öszvetimporálván, ha az fekete ónat ellaposítod, annyi, hogy az dagadást ellepi, az egyik oldalát megkened kénesóval, ráteszed az dagadásra, megapad alatta hamar.
- 293 Azon dagadásra igen dicseretes az öreg ebtejekoró, árva csilyánt, földi epet, céklalevelet, káposztalevelet erősen törd össze, ó hájat tevén hozzá, főzd meg jól egy serpenyőben, és jó melegen kössed véle.
- 294 Ismét törd meg az kecskeganét, tégy még annyi árpalissal hozzá, mézben, eczetben főzd meg, kösd reá jó melegen, ez lágyítja, oszlatja az dagadást.
- 295 Jó igen, ha az zöld békát megfőzöd faolajban marha száracsonja velejével, jól össze töröd, úgy főzöd meg, rákötöd, annál hathatósabb, ha szalamiát törsz köziben.
- 296 *Hajnevelésről, kopaszságról*. Árvaleány haját gyenge párlúgban főzd meg, avval mossad.
- 297 Az csigát olajban törd meg, keverd spikinard lúgban, avval mossad.*
- 298 Fejér üröm lúgban, avval mossad.
- 299 Istenfája lúgban, avval mossad.
- 300 Vérehulló gyükerét, (jó az vízi tor[ma]) lúgban, avval mossad.

- 301 Vijaszsonkolt főzz lúgban, a[vval] mossad.*
- 302 Vereshagyma vagy muztika levével dörgöld erősen sokáig.
- 303 Égesd meg az vakondokot, annak hammával dörgöljed az hajadat gyakorta.
- 304 Égett méhet ronts össze, avval kend.
- 305 Verőfénykötő bogarakat égesd meg, annak hammával dörgöld.
- 306 Vagy penig egy falka legyet törj össze jóféle terpentínával és tyúkmonyszékivel, és azzal kenjed az hajadat minden nap egy falkáig, kivált Szent György havában.
- 307 N. B. Ismét az vízi tormát jó lúgban.
- 308 Az *koszról való jó orvosság igen*. Keményítőt 2, két részt, szűrt fenyő szurkot egy részt vévén, össze kell olvasztani, és flastrom formán jó sűrű ruhára kell kenni, az fejére kell ragasztani, és fel kell szaggatni, és magával mind kihúzza az hajnak veszett tövét. Azután mindjárt földi epet vagy örménygyükeret kell borban megfőzni, avval kell mosni, az mosás után főzz meg egy néhány tyúkmonyat, mindenkinek székit kiszedvén, az főzés után egy serpenyőben morzsold el benne jól, és pergeld meg, és azon melegen erős ruhában rakván, facsard ki az olajat, és avval kenjed minden mosás után.
- 309 Törd meg az бүдös követ, melyet meleg borban kevertél, avval verd be az fejet.
- 310 Vagy így fűzfa hammát, jó erős borban csinálj pár-lúgot, abban főzz meg majorannát, isten[fá]ját, veres rózsát, örmény gyükeret, minden héten kétszer háromszor evvel mossad.
- 311 N. B. *Hajnevelő jó*. Az csigát törd össze jól mind hajastul olajban, avval kend az hajadat, megneveli igen jól.
- 312 Az *mely sebben* vagy túrban féreg vagy on, marha epét elegyíts meleg borban, márts tépet ruhát bele, s tedd reá.
- 313 Aloét, mirhát borban megfőzni, élni véle.
- 314 Ismét fűrtös vijola magot törj igen apró porrá, avval hintsed.
- 315 *Igen jó ír ez is az túrra*. Föld meg borban az apró bojtórján levelét, ezerlevélű füet, csengőfű levelét, farkas-alma gyükerét, azután megszűrvén, elegyíts azon meleg borban egy tyúkmonyszékivel összekepült terpentina-olajat, aprón tört mirhát, aloét, azzal mossad gyakorta.
- 316 Az *kinek az fogától dagadt az orcája és fájdalmas az foga is*. Gallest, temsőt törd össze, elegyíts lágy szurokban, melegíts meg az tűznél, ragaszd az orcájára.
- 317 *Ismét azonról*. Az fekete nadálynak az tövét törd meg, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd az nyakára és homlokára; valet.
- 318 Az *nehéz betegségről vagy nagy nyavalyáról*. Az vad kannak hójaga, az rókának az mája, az nyúlnak az gyomra-oltója, az mártiusban költ hollófiak égetve porul, beadni innya eczetben.
- 319 Az *mely marha-epében az mely kő terem, az az epekő; próbált*.
- 320 Az *mely ló fekélyes*. Az lencsét égesd meg, törd meg, hintsed véle, elszárad véle.
- 321 Az *mely lónak holt teteme vagy on*. Dörgöld meg mogyorófával vagy holt ember száracsonjtával, és süss meg egy jó fő vereshagymát, hasíts meg, kösd reá.
- 322 Az *mely ló túros, lyuk vagy on rajta*. Keress celidoniát, és föld meg jó erős pár-lúgban, márts lencsepüt bele; azt tedd az túrban, az füet is tedd reá bízást.*
- 323 *Mikor az lónak hályog indul az szemén*. Egy tyúkmonynak az fejérét vedd ki, az székit hadd benne, tégy meg annyi lágy sót hozzá, tedd az tűzre, égesd

meg, olyan lészen, mint kő; azt törd meg porul, azt fúdd az szemében nádcsüvel.

- 324 Jó az embergané is aszalva, törve, gyömbérrel elegy, azon formán.
- 325 *Hurut ellen való orvos[ság.]* Az asszú szilvát égesd meg, az törd meg, idd meg égett borban.
- 326 *Az nagy nyavalya ellen jó.* Az marha-epében az mely kő terem, arról igyék gyakorta; igen-igen jó ez.
- 327 *Palacz féreg ellen.* Az apró hunyort szedj meg egy falkát, azt törd meg, facsard ki az levét, abban keverj meszet vagy agyagot, tedd fel meleg helyre, az megkél ott; azt szaporíts meg, kend bé az házat véle, kivész az palacz az házból, hacsak az háznak az 4 négy szegit kened is meg, mégis használ, megládd.
- 328 *Óttvarról, vartól való legjobb.* Végy temsót egy potur árát, gáliczkövet egy pénz árát, crispánt egy potur árát, kénésőt 91 pénz árát, temejént egy potur árát. Az kénésőt, mentől régibb ó hájat találsz, abban öld meg, azután az köveket törd meg, az ó hájban törd össze, az kiben az kénésőt ölted, és azzal kenjed az oltvaras gyermeknek oltvarát gyakorta. – Hoc remedium probatum est, verum est.*
- 329 *Orrból és szájból folyó vérről.* Az famoh orrból és szájból kifolyó vért megállítja, ha eczetben megfőzöd, vagy borban idd be az levét. Az belső vérfolyást is úgy, kit az bába, orvosok az medvétől tanúttak, te is kösd az sebre, használ.*
- 330 *Kőlyika ellen igen jó ez.* Az nagy csilyánnak gyökerét kenyér héj alatt borban főzd meg, egy kis mézet bele kevervén, hamarjában igya meg, igen jól indítja hamar az hasát.
- 331 *Hagymáz ellen.* Az bogáncskoró levelét törd meg, facsard ki az levét, avval mossad az két vak-szemcidet és ruhát márts belé, avval kösd bé az fejedet, megtér az hagymáz.
- 332 *Leszállott mátra ellen; asszonyról.* Az kerti körtvélynek és vad körtvélynek leveleit főzd meg jól borban, kössed az asszony-ember leesett mátráját véle, szépen megjóul.
- 333 *Hurut ellen igen jó.* Az cseresznyefán termett enyvét borban iszod, jól enyhíti az hurutot; igen.
- 334 *Kelésről való.* Az somnak levelét, virágát, ágainak hegyeit borban megfőzöd, az kelésre kötöd vagy sebre kötöd, szépen gyógyul véle.
- 335 *Szömolcsről.* Az barackfán termett enyvét eczetben kell megolvasztani, úgy kell az szemölcsre tenni; az varra is igen jó.
- 336 *Hagymázról való jó.* Az rutát meg kell törni, és rósaeczetben kell keverni, abból ki kell facsarni, avval kenni, az két vak szemeit kendd, kösd véle, igen használ néki.
- 337 *Az szemnek homályosságáról.* Igen jó az bogáncskoró kupájában taláztatott vízzel mosni véle; valet.
- 338 *Fogfájásról való.* Az belendfüvet főzd meg eczetben, mosad az szájadat véle, megáll az fogad fájása.
- 339 *Köszvény fájdalma ellen.* Ha az belendfüvet, levelét, virágát öszvetöröd, búzaliszttal öszvefőzöd, minden kinos fájdalmat megenyhít.
- 340 *Ismét másképen így élj.* Belend-olajat így csinálj, la: Főzd meg az belindfüvet virágostól, magvastól faolajban háromszor, de mikor eléggé megfő, facsard ki; újabbat annyit ismét, azt is facsard ki; harmadszor is azon faolajban; az

- lesz osztán belend-olaj. Ez ellen nem állhat meg akármely nagy kínos nyavalya is, ha kened véle, ha nem halálos az kín.
- 341 *Dagadás ellen jó.* Az bükkfa leveleit ronts meg, tedd az dagadásra, menten lohad vele, csak újítsad, ismét mossad.
- 342 *Kosz, rüh ellen jó.* Az odvas bükkfában találtatott víz igen jó mosni vele.
- 343 *Kőlyika ellen.* Az cseremakkot törd porrá, idd bé vagy edd meg, piríts keny[er]et, hints meg; kőlyikát gyógyít, követ ront.
- 344 *Fáradtság s dagadás ellen.* Az égerfa levelét törd jól meg, főzd meg jól, sózd meg, mossad véle, meglohad véle, sőt ha az házat behinted vele, az bolhát az házból kiűzi mind.
- 345 *Az szaporafüvet hasznai.* Ha az szaporafüvet eczetben töröd meg, orbánczot, tüzes dagadást állít meg; ha mézzel töröd őszve, sebet forraszt; ha régi az seb, disznóhájjal töröd őszve, olvasztod, úgy kösd rá. Az vize fület gyógyít; ha borban iszod, kígyót, békát kiűz.
- 346 *Sömörgös orczáról.* Az lenmagot borban főzd meg, mossad az sömörgös orczát vele, megtisztul véle szépen.
- 347 *Az mely férfiság megholt,* azaz az szemérme nem szolgál. Az borsfű és mustár felindítja szépen;
- 348 Ilyen az szántóföldön elfutott szederj gyökere is, főzve innya az levét.
- 349 *Fejér bunyor hasznai.* Egereknek pogácsában csin[álni], legyeknek tejben kell tenni, tetvek ellen ó hájban törni, és avval kenje magát.
- 350 Ha az farkasalma gyökerét mézes borban főzöd meg, az *fülben bocsátod*, minden nyavalyáját meggyógyítja.*
- 351 *Az körisfa haját* égesd meg, mind koszt, varat meggyógyít, ha kened véle.
- 352 *Bogáncskóró gyökere haszna.* Amaz ember orrán függő szömölcsöt dörgöld véle, elvész véle.
- 353 Ha az nyárfa bimbóit mézben megfőzöd, *homályos szemet gyógyít*, ha kötöd véle, vagy kened véle.
- 354 *Az szakadi tököznek való orvosságok.* Aprón tört temejét keverjenek tyúkmony fejériben, lencsepüt mártsanak bele, azt tegyék reá, de elsőben gyengén kenegessék helyére az béleket, azután hozzá illendő kötővel kössék jó szorosan, az készített orvossággal harmad-harmad naponként kössék egy néhány holnapig.
- 355 *Más azonról való.* Lencsét, úti-füvet erősen törj őszve, mint az pépet, ismét kend fel az béleket gyengén, és úgy kösd bé, harmadnaponként pároljad, édes tejjel mosogasd, ismét úti fűvel törd őszve, disznó-hájjal olvaszd őszve, facsard ki, avval kenegessed.*
- 356 *Torokgyík ellen.* Az cserfának gyöngyit egye; ha gyöngyi nincsen, a haját hánt-sák meg, azt porul vegye, egye higan sült tyúkmonyban.
- 357 *Asszonyembernek való.* Az varadíts levelét főzd meg tejben vagy borban, annak levét add meginnya, geleztát kiűzi. Ezen fűet borban főzöd, az kin az hószám megáll, megindítja, sőt az holt gyermeket az mátrából kihozza, tisztítja szépen.
- 358 *Az kinek a seggvégburkája lejár.* Az fekete ürmöt főzd meg veres borban, és avval pároljad gyakorta.
- 359 *Az galagonya virágának* vizében mártott ruha kivonja az ember testében levő töviset.
- 360 *Hagymáz ellen.* Fenyőmagot, szökfűvet, majorántot, keserű-lapu gyökeret meg kell borban főzni és annak levében vagy véle kenni, vagy háromszor testétől fogva talpáig jól be kell takarni, hadd izzadgyon meg.

- 361 *Kőlyika ellen.* Az borkövet tehenhús levében ruhában kötve meg kell jól főzni, azt igya napjában háromszor is.*
- 362 *Rüh ellen való jó.* Új szappant és bűdös követ faolajban timporálj egyben, az bűdös követ igen aprón törd meg, avval kend.*
- 363 *Servésről.* Vedd az ürmönek virágát és az gyenge levelet jól főzd meg borsep-rőben és azzal kössed egy néhányszor.
- 364 *Az pápafű hasznairól.* Főfájás ellen jó, melyet, tüdőt tisztít, hasfájásról jó, hi-degleléstől igen jó, étetés-, méregtől jó, viszketeges, veres szemnek jó, tüzes ke-levényre jó, fogfájástól jó, skorpiókígyó csípésit eloltja, rothasztó-fene sebre jó, sülyre, fenére jó, ha az pápafű vizében iszol, megizzaszt, utánna köt ront, azaz követ ront morzsál, de még több haszna is van.
- 365 *Az ebfának levelét,* ha mézben töröd, az régi sebet meggyógyítja; ezt elhidd, ha való.
- 366 *Az bűdös ebfának* belső sárga haját töröd, főzöd, az varat meggyógyítja. Törd őszve hájjal, főzd meg, szürd meg, facsard ki.
- 367 *Az kinek [végburkája] lejár.* Salétromot igen aprón törd meg, elegyíts marha-epeében és avval kend gyakorta.
- 368 *És ugyan azonról való remedium.* Az tyükszemfüvet törd meg, facsard ki az levét, és avval kenjed [gyen]ge tollúval. Ugyanezen fű jó marjulásra is, tyük-szemfű N. B.*
- 369 *Az alól való erőltetésről való.* Egy nagy marok nyers kaporlevelet takarj az parázsában, onnat ha kiveszed, avval dörgöld az alfelet.
- 370 *Gelyesza ellen.* Az baracklevelet törd eczetben, vagy vereshagyma szárát, mint az pépet, azt tedd az köldökére, és megöli az gelyesztát az e[m]berben.
- 371 *Asszonyember csecsi kilyukadásra való.* Az tyúkmony székít ki kell venni és lisztben kell önteni, téstát kell belőle csinálni, azzal kell elsőben is az kebe-let kötnöni, azután iras ruhával kell kötni.
- 372 *Sérvésről való ez is.* Vedd az tehennek az lépít, hasíts ketté, kösd az sérvésre;
- 373 Ismét az vízi-labodát főzd meg az maga feredőd vizében, abban feredjél és abban hántatni kezd, és meggyógyulsz utánna.
- 374 *Ha az fejér mály[vá]nak magvát,* míg zöd, megtöröd, az nap melegen melegí-ted, az fejér szeplőt elviszi rólad, ha törzsölöd.*
- 375 *Az megvonódott inakról.* Fekete ürmet, székfüvet, apró bojtortját őszve fő-zöd borban, avval kötöd, avagy kenőt csinálsz belőle, avval kened gyakorta. Igen hasznos az vonódott inak-, vagy zsugorodott inaknak.
- 376 *Hószám megállásról.* Az pápafű levelét főzd meg borban, add meginya, igen használ annak.
- 377 *Az szakadt tőkös ember* az hablevelű füvet egye és igya, meggyógyul tőle. – Vérhas ellen is jó. – Ismét az mátra leesésről is igen jó. – Sülyre is jó igen azaz kövér porczin.
- 378 *Fulladás ellen jó.* Ha az mezei fejér mályvának gyökerét, virágát megfőzöd borban, azt iszod. Belfájástól is jó.
- 379 *Franczu ellen.* Az erdei vad zsályát törd meg, facsard ki az levét, vess egy kis temsót belé, mossad az franczut vele, megjavul vele.
- 380 *Száraz hurut ellen való.* Az földi gyalog borzának levelét, bimbóját borban főzd meg, vess mézet belé, igyad gyakorta, eláll rólad az száraz hurut.
- 381 *Az farzsábás főzze* meg az örménynék levelét borban, az levét igya, az füvet kösse az farzsábára, jó ez arra.
- 382 *Fulladozásról való.* Mézes vízben főzd meg az tormát, azt igyad melegen, gyakran; valet.

- 383 *Az új sebet, vágást mikor ember éri, ezzel kell kötni.* Az lenmag pogácsát törd meg aprón, főzd meg édes tejben, tégy egy kis izsópot bele, kend ruhára, kend meg felyül egy kis vajjal, kösd az új sebre, hamar gyógyul véle, hihető.
- 384 *Földi fenyőfáról, annak hasznáról.* Kőszvény ellen való feredő, jó. Apróra eldaraboltatott fenyőfa porából végy 12 fontot, főzd meg vízben nagy edényben mind addig, míg harmad része elemésződik, Azután az főzelékjét mind az lefűrészelteett fenyővel tölts egy kádban, melyben az beteg övedzőig üljön és ott nyavalyás testét, tagjait elősször megtisztítván, gyengén melegitse, táplálja; próbált. Ez Mizold Antal doctor könyvéből való orvosság.
- 385 *Az kinek csipőcsontja fáj.* Végy földi fenyő diót, hasznoson bévehedd, nem ártasz vele, hasznát ládd.
- 386 *Fogfájás ellen.* Az fenyőfát vízben megfőzni, száját avval mosni vagy ruhát belé mártani, szájában forgassa.*
- 387 *Orbánctól való jó.* Az kendermagot boreczetben kell megszüdni, abban temsőt, crispánt, gáliczkövet, békatekenőt; ezeket öszve kell törni és az eczetben kell keverni; sanabitur.
- 388 *Ló ina ütéséről való probatio.* Keress egy kis lenmagot, törd öszve s gyúrd öszve hajjal, és az hév parázsát hajts két felé, tedd oda, hadd melegüljön meg, és az mint az kezed eltűrheti, vagy egy nap kösd reá inára, meggyógyul vele; sanabitur.
- 389 *Kehes lónak való jó.* Egir-pingyót egy kis marokkal, kendermagot meg anynyit öszve kell törni, egy kis sereczetet öszve kell szűdni, egy kevés hájat kell olvasztani, veres posztót kell egy hév kövön égetni, azt bele kell morzsolni lé nélkül, öt vagy 6 tyúkmonynak az fejerit bele kell tenni; az háj meghüljön, úgy kell öszve keverni, ezeket az ló szájában töltsed egy szoros szájú edényből; probatum est.
- 390 1. *Korság vagy nagy nyavalya-kitörés.* Mikor az gyermeket kitöri, keressen mindjárt mogyorófát, akkoron, mint az gyermek, annyi hosszan messe le az tövéről, köss veres selymet reá, temesd az küszöb alá; mikor az gyermeket kitöri az nyavalya, akkor cselekedd.
- 391 2. *Az basarózsának gyükerét,* 3 darabot akkorát, mint az kis újjodnak az első ize, törd meg és tedd az innyalóban, és adj innya belőle; ha magvát kaphatod, az is jó.
- 392 3. *Három szem jóféle gyöngyöt és három veres kalárist és törd öszve, add meg-innya, ugyan valóban nem töri ki az nagy nyavalya. Többszöri pro[ba].*
- 393 4. *Az hol az embert az nagy nyavalya kironítja, az fejénél ássák meg az földet, holt szenet találnek, italban az nyavalyatörőnek adgyák be italban neki, meg-[gyógyul, probatum; Plinius írja.*
- 394 *Otvár ellen.* Rajlépet, lenmag olajat olvaszz öszve, kend véle, meggyógyul véle. Probatum est. Csakhogy az olaj két annyi legyen.
- 395 *Rekedés, torokdagadásról.* Az baraczk virágát és az rajta termett enyvét vagy gumiat, ha borban főzöd meg és sáfrányozod, toroknak dagadását elrontja, rekedést gyógyít.
- 396 *Pap-monya vagy kígyófü* igen jó fenés sülyre, ha megfőzöd, mosod az levével gyakorta.
- 397 *Szemölcs ellen.* Az baraczk enyvét, gumit eczetben kell olvasztani, az varat, szemölcsöt meggyógyítja, ha reá kötöd gyakorta. Ha nem hiszed, próbáld.
- 398 *Torokgyék, ajak fájdalma ellen való.* Az ki félértében való szederben vésszen egy neheznyéknyit, száraz rózsában ismég annyit, mézzel megelegyítik,

kevessé megfőzik, kifacsarják, igen jó orvosság az torokdagadásra, ajak fájaldalmára.*

- 399 Az haja nedvessége *sebet forraszt* az szederfának; tudni illik.
- 400 *Ostorményfáról, hideglelés ellen.* Keress ostorményfát jó vastagot, hánts le az külső haját, az belső zöld haját vakard le, azt főzd meg jól borban, mézeld meg, add meginnya, elhagyja az hideg.
- 401 *N. B. Süket ember fülében való víz.* Vedd az gyermekded lágy fenyőfának az haját, főzd meg igen erősen és lödd ki az puskát hamarjában, tölts azt az fenyő levét az puskában, zavarod meg jól benne és tölts ki, azt az vizet osztán hold fogytán lödd az süket ember fülében, igen használ.
- Ezt az vizet add béinnya az *hidegleléstől*, az kit lél az hideg, elhagyja véle. Azonban túros embernek is jó, túros lónak is igen jó.
- 402 *Ótvartól való orvos[ság].* Az szilvafa enyvét törd őszve, eczettel melegíts meg, avval kenjed az ótvart.
- 403 *Torokfájástól való jó.* Kovászt, eczetet, fokhagymát törd őszve, kösd az torokára.
- 404 *Az hidegvette lábról, kézről, fülről.* Egy répát hasogass el, önts meg jó forró vízzel, hadd álljon egy kevésse rajta, hánts le az haját, kösd avval vagy kösd reá.
- 405 *Crato, híres doctor* az 4 napi hideglelést így orvosolta: Főzd meg erősen az répát, az első levét szűrd le, meg új vizet tölts reá; mindaddig főzd, míg elroshad az répa, melyet szitán törd által, új, sótan vaját bővön, nádmézet, szökfűvet bele, úgy add megenni az 4 napi hideglelés ellen az betegnek.
- 406 *Vérfolyásról igen jó.* Utifűnek, egerfark fűnek, csilyánnak kifacsart levét mézeld meg egy csészével, add meginnya – igen jó – napjában.
- 407 *Csoklás ellen való.* Az ki igen csoklik, főzze meg az körtvélyfa levelet borban kenyérhaj alatt, azt igya, eláll róla az csoklás.
- 408 *Dübös eb marásáról.* Olajat, mézet timporálj egyaránt őszve és azzal kössed, kivonja az mérget, adj égett rákoknak az megtört porát beinnya, megjavul.
- 409 *Ez is jó.* Az nagy lapúnak gyükerét törd őszve apró sóval, kösd az harapásra.
- 410 *Hasfájás, vérpökés ellen.* Az szőlő levelének sucusa, vize vérhasat, vérpökést gyógyít és amaz undok hasas kívánságát gyógyítja. Az szőlő kolcsainak is ez haszna vagyon.*
- 411 *Ha azt akarod,* hogy az retek az szokásosnál nagyobb legyen, tehát minden leveleit vedd el, csak az gyenge torzsáját hadd ott, földdel gyakran takard bé, és mikor elveted elsőbben, eső után vessed mélyen az földben. Ezt is Plinius írja, ez pedig híres doctor igen.*
- 412 *Fog, fül, és főfájás ellen jó.* Az száraz veres rózsát főzd meg borban, szűrd meg, főfájónak igen jó. Fogfájást, fülfájást meggyógyít.*
- 413 *Belső betegség ellen igen jó.* Az veres mályvarózsának kifacsart vizét innya, sok belső betegséget meggyógyít.*
- 414 *Az alája bűgyót így orvosold ezekkel.* Gyontát vagy temejént, törjön meg porul egy susták nyomót, igyék, vagy ha kevesebb leszen is, veres borban vagy aczélos vízben.
- 415 Az ágyékát pedig így orvosold. Az cseremakkot, annak belit törd meg, főzd meg eczetben, avval kössed gyakorta.
- 416 Igen-igen jó itt az égett tyúkmony haja is törve beadni innya veres borban vagy aczélos vízben.
- 417 Égett mogyoró-bél, az muharcza is vagy paponya gyümölcse veres borban vagy eczetben vagy aczélos vízben; próbá[tum] est.

- 418 *Sárgaság ellen.* Három pisztrángot víjaszba főzd meg, azt edd meg éjomra.
- 419 *Azomról ismét.* Egy körtvélyt hasíts ketté, az magvát vedd ki, az helyét tölts meg sáfránnyal, boríts össze ismét, takard vizes csepűben, takard az parázsában, süsd meg úgy, ezt edd meg, meg mást, hárommal így élj.
- 420 *De succissa* azaz ördöggharapta fű, seprűfű, fekélyfű. Ha mézzel össze elegyítet, túrt, varat hirtelen gyógyít, az vízének azon haszna.
- 421 *Ha az ördöggharapta fűvet* zöld korában megtöröd, az kelésre kötöd, és az pokolyarra kötöd, hertelen meggyógyítja.
- 422 *Ugyanazon fűről.* Ha az gyökerét, levelét, borban főzöd meg, azt iszod, igen jó belső hasfájás ellen, asszonyember állott vérit megindítja, méhe fájását megállatja, ha iszik róla, és ezzel párolják, összevegyült vért, dagadást, törött vért kívül, belől eloszlat.*
- 423 *Sárgaságtól való ital, jó.* Vérehullófű gyökere, földi epe, bárány-üröm, csengő fű, epkór [így] gyökér, tyúkmonypirosító gyökér, pipe gané, csilyán gyökér sáfránnyal együtt balha fű.*
- 424 *Cinoglossum azaz atraczel.* Ha az atraczel borban főzöd meg annak gyökerét, reggeleken melegen iszod, hasat indít, vérhast állat, magnak szeméremtestből való kifolyását megállatja, az vizelet csepegést is; igaz. Úgy pilulát is ebből csinálni igen jó.
- 425 *Franczu ellen is igen jó.* Az atraczel vize igen jó franczu ellen és egyéb var ellen, tudni illik amaz undok var ellen. Ha pedig az atraczel gyökerének vizét veszed levelestül, rózsás mézzel össze főzöd, terpentínát öntesz belé, franczu ellen igen jó kenő lesz belőle és egyéb varakra, azaz leves varakra.
- 426 *Gélyva ellen.* Az monyas lovat tavasszal herélik, azt kérd el mind párjával együtt, azt add meg; próbáltum est.*
- 427 *Főfájás ellen.* Hogyha az disznó köménynek gyökerét faolajjal t.i. össze[ve]-red rózsaceczettel, fejedet kened véle, amaz, az ki úgy aluszik, mint egy megholt, elfelejt mindent. Főszédelgést, kórságot, hagymázt, farzsábát, göröcsöt, régi főfájást meggyógyít, fülfájást is, igaz úgy. Az gyökeréből kijött succusát, ha az fog udvában töltöd, meggyógyítja, az pora pedig álom ellen jó.
- 428 *Az pápafűnek succusa* vagy pora vagy vízben való főtt vize minden étetést, mérget, dagadozást meggyógyít, ha vizét veszed ennek az fűnek. Az is jó, ha csak vízben főzöd is meg, az is jó, levével mosni az dagadást.*
- 429 *Szívből, májból rothadást kiűz.* Ez az veronika kétféle; egyiknek kék virága vagyon, felnő az levele közül magasan, másiknak sárga virága vagyon. Ez tavasszal virázkodik idején, azaz parti lapú, az másik kék virágú, dicsőséges méregölő erdei zsálya vagy vad zsálya. Hogyha ezeknek levelét megtöröd, borban áztatod, vedd vizét, ebből az vízből 2 uncziát, azaz 2 tyúkmony hajban az mennyi tér, annyit, terjéket tész hozzá; késértett dolog vagy próbált dolog, hogy hideglelést gyógyít, epét, mérget, rothadást az szívből, májból, gyomorból kiűz.
- 430 *Nyílalás ellen való.* Az mustárt törd meg szépen, aprón, idd bé égett [bor]-ban; igen jól enyhíti az nyílalást; még ha fenyőmagot tész hozzá, annál jobb.
- 431 *Vesztéstől való orvosság.* Az ostorményfa mikor kinő, virázkodik, annak az keresztit szedd meg, azt törd meg, főzd meg erősen egy kis árpaliszt lánggal, evvel kösd gyakorta.
- 432 *Az rothadt almának facsard* ki az levét, tölts üvegben, igen jó véle rühet, sinnyedeget, fekélyt, fokadékat vele kenni.
- 433 *Morjulásról való.* Az tyúkszempfüvet törd össze meleg eczetben, kösd rá egy nehányszor.

- 434 *Ótvar és fülben is jó.* Az retket reszeld meg, levét facsard ki, ótvart kend véle, használ néki. Fülben is igen jó eresztetni; probatum.
- 435 *Az szélütötte marha, ló, egyéb ember.* Eb fejecsonjtját törd apróra azt, elegyts listicum magot meg annyit hozzája, azt vesd eleven szénre, füstöld az orrában, hadd szíjja egy néhányszor.*
- 436 *Fenéről való, sülyre is jó.* Az farkas csontot égesd meg, azt törd meg, szitáld meg, meg annyi szerecsendiót úgy virágát, avval hintsd.
- 437 *Sérvérsről való orvosság.* Az vajas büröknek levelét szedd meg, önts meg forró eczettel, teríts ruhára, egy kis vajjal lapogasd meg felyül, teríts az sérésre.
- 438 *Sárgaságtól valók ezek renddel.* Vérehulló fünek gyükere, földi epe, bárány üröm, fehér peszercze, nyírfa levél vízben, csengőfű, eper gyükér, tyúkmony pirosító gyükér borban, pipe gané borban, csilyán gyükér, balhafű sáfránnyal együtt, új ló ganének az kifacsart leve borral.
- 439 *Vér folyásról igen jó.* Ütifünek, egétfark fünek, nagy csilyánnak az levét facsard ki egyaránt, azt mézeld meg, úgy igya.
- 440 *Az hideg tályogról; nem igen fáj, nem is tüzes ennek orvoslása.* Mihelyt hozzá fogsz, lágy meleg ruhával dörgöljed, végy témsót, salétromot, közönséges sót, ezeket vessed eczetes vízben, vagy penig eczetes párlúgban, tégy hozzá somkoró virágot, vagy székfű virágot és főzd ősz[ve] erősen, szappant olvasz el benne, ugyanezen lúgban mossák, dörgöljék gyakorta lágymeleg ruhával.
- 441 *Ezen haszonra igen jó oszlató az szűlfű is ó hájban törve, kenni véle, kötni is vé[le].*
- 442 *Ha mégis nem oszol az hideg tályog, fagyöngyöt, oltatlan meszet, és ó háj[at] törj össze, azzal kössed;*
- 443 *Vagy fehér mályva gyükeret ó hájjal törd össze, főzz össze jól, szűrd meg, kend ruhára, kössed véle.*
- 444 *Akár pokolvarra, akár vérkelésre jó eszköz ez, tudnia illik: törj diót meg erősen sült veres hagymával, tyúkmony székivel és egy kevés ó hájjal timporálván kössed véle.*
- 445 *Vagy tálmosó füvet, nyersét törj össze fekete nadály gyükérrel, kössed véle, akár vérkelés, akár pokolvar legyen, szíja mérgét, enyhíti fájdalmát és érleli szépen, szaporán.*
- 446 *Palacz féreg ellen.* Ásd meg az ördögbordának az gyükerét, aszald meg, füstöld az házat véle hold fottán.
- 447 *Rü ellen.* Törd meg jó aprón az mákot, tölts eczetes vizet reá, szűrd és facsard ki az levét ruhán által, azzal mossad gyakorta.
- 448 *Száraz rü ellen.* Az mustár magot aszald meg, törd meg jó aprón, tölts égett bort reá, avval kend.
- 449 *Ismét azonról.* Kend meg az száraz rühes testet vajjal, azután hintsd szőlővenike égetett hammával.
- 450 *Ha forró víztől vagy forró zsírtól égett meg valaki, így orvosold.* Az ó hájat törd össze tejfellel és tyúkmonyszékivel, mind hívösít, mind penig az fájdalmat enyhíti igen jól.*
- 451 *Hószám megállásról.* Az bársonyvirágot idd bé borban.
- 452 *Meg ugyan hideg tályogról, vagy igazán szakáról, melyet néhol gyiloknak is neveznek.* Csak kenjed erősen eczetes párlúggal, azután szűlfünek fejes gyükerét törd össze erősen ó hájjal és kösd be véle, mely is igen hathatós effélének eloszlatására.*

- 453 *Jó érlő az fejér mályvagyüker, az görög szénomag, fejér lilium gyüker, len mag ó hájjal és savanyú kovással igen össze törve.*
- 454 *Az megmerevedésről.* Végy szurokfüvet, fodorméntát, lenmagot, aprón vagdalván rakjad gyenge ruhasatkóban mennyi az fülét belepi, borban forrald fel, kivévén az sacsót facsard ki az nagyjából, jó melegen, az mint elállhatja, tedd az fülére, úgy párold gyakorta.
- 455 *Hőszám megállásról.* Az szarvasnyelvű fű jó.
- 456 *Az gyermeknek kipárlík az ágyéka vagy lába közi, ina; vagy-, mosogassák édes tejjel, az polyét aszald meg, törd meg jól, szítald meg, hintsed véle.*
- 457 *Ugyanazonról való.* Az úti füvet törd meg, facsard ki az levét, disznóhájjal törd össze, főzd meg, szürd által egy ruhán, avval kenegessed.
- 458 *Az mely gyermeknek ebagya vagyon, avval így élj.* Mert hátában, vállai között, karjaiban szőrféreg terem az bőr alatt, az mely megterem a minden napi feresztésben, azért csinálj ilyen feredőt: tölgyfa hammából csináljanak párlúgot, abban fereszszék.
- 459 *Ismét az feredés közben dörgöljék piritós kenyérrel, de reszelt földi tököt tégy az földőben, melyben fereszszék az ilyen gyermeket.*
- 460 *Akár mi okon száradjon penig az ilyen gyermek, igen hasznos fereszteni varadits kóróból mind levestül, virágostúl főtt feredőben, avagy csak az száradt tagokat mosni véle; ezeken kül kenegessék gelyeta olajjal.*
- 461 *Az potrohos gyermekről.* Az olyan gyermeknek adj borkővel savanyított tehénhús levet inya, közbe közbe pedig egy-egy susták nyomó vijola gyükeret, törve, mint az liszt, adgyák bé innya éték lévőben, vagy bazsarózsa magot azon formán;
- 462 *Vagy főzz faolajban rutát, megszürvén, aprón tört köménymagot, petrezselyem magot elegyíts köziben, avval kenjed az hasát gyakorta.**
- 463 *Szűdobogásról való.* Igen hasznos ez nyavalyában az feketecseresznye víz, az borágo pápafű, buglosa vagy ökörnyelvű fű víz, ha gyakran iszik belőle.
- 464 *Igen jó az szarvasnak reszelt porral főtt ital is, rend szerént innya.*
- 465 *Ismét gyöngvirágvíz olaja, téglalajat megannyi aqua vitával elegyítsék össze, avval kenjék az szíve aránt.*
- 466 *Ismét igen jó mind kerti, mind mezei méhfű yize, hársfavirág víz;*
- 467 *Az asszú méhfüvet főzd meg borban, kössék az szívére, ismét vessenek az melyére száraz köpölt és az szíve tájára.*
- 468 *Az mely asszonynak az nadrája helyéből kimozdult és igen nagy fájdalma vagyon, avval így élj, la.* Egy tyúkmonyat egészen főzd meg egy serpenyőben vajban, míg megég, megfeketedik, azt az vaját önts ki egy tálban és mosd meg, abból végy annyit ki, menyit egy fél dióhajban tér, aprón tört szerezcsendióval bőven elegyítsd össze, melyet az fél dióhajban rakván, boríts az köldökére, kösd oda, hadd legyen rajta virradtig, ez helyre szíja az nadrát, de megérts, hogy az tyúkmonyat rózsavízben mosd meg.
- 469 *Csak jó az elesni akaró tagnak, kérnek, lábnak.* Az nagy csilyánnak ásd meg az gyükerét, mosd meg, törjék össze zsályával, székfűvel, köménnyel, s főzd meg az beteg vizele[té]ben jól, márts ruhát bele, jó melegen kend, kösd véle.
- 470 *Asszú vagy száraz kórságról való.* Az mályvákat az asszú korságosok eszik főve vagy salátával faolajjal vagy peczolajjal, megjavul vele vagy tőle, prob[atum].
- 471 *Az folyó súlyos ember rágjon minden nap epergyükeret az szájában, nyelje le az nyálát.*

- 472 Ugyanazon sülyre hinteni egészen tiszta rozsot, meg azt törje meg és avval
hínts.
- 473 Ismét disznótöknek az levével mossad gyakorta.
- 474 *Az fogától dagadt az orcza.* Témsót, gállést törj apróra, melegits fejr fenyő
szurkot, elegyits öszve, vond ruhára, ragaszd az orczájára.
- 475 Ismét az fekete nadált törd meg, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd az nya-
kára és homlokára, ha kivonni nem akarod, irtózol kivonástól.
- 476 *Hogyha az jubarfának* gyökerét borban megfőzöd, az kinek az baloldalában
az mája fáj, igen jó, hasznosan béveheti.
- 477 *Vérhas ellen való.* Az úti füvet főzd édes tejben, szürd meg, elegyits mézet
és tyúkmonyszékert köziben és melegen add bc innya.*
- 478 *Vérhas ellen.* Az köldökfüvet főzd meg mézben, azt edd meg melegen, ismét
főzd meg borban, idd meg melegen.
- 479 *Vérhas ellen.* Veres mákot, mogyoró belet törd öszve, ránts meg mézben,
azt egyed melegen, italban penig az útít főzd meg, mézet bele, azt igyad.
- 480 *Vérhas ellen jó.* Ha az atracél gyökerét borban főzöd meg, s azt melegen
iszod, vérhast állít, hasat is indít.
- 481 *Vérhas ellen jó.* Az somot boros vízben meg kell főzni, vagy esővízben, azt
egyed, az levét igyad.
- 482 *Veres, dagadt szemről.* Vedd vizét az fejr füz levelének, annak vize, sucusa
igen jó veres és dagadt szemnek.
- 483 *Az csecsszopó gyermek burutja ellen.* Egy kis forralt édes tejben ereszz egy kis
faolajat, azt egy kalánnal tölts az torkában.
- 484 *Köldökfű, kövér porczin,* azaz bablevelű fű sebforrasztani igen jó. Hogyha ezt
az füvet levelestül, virágostul gyökerestől öszve törd, disznó ó hájjal is öszve
olvasztod, sebet forraszt szaporán, sebből kifolyó vért megállítja és ha vizét
issza, vagy borban megfőzi, azt issza, hertelen meg[gyó]gítja, ha az füvet az
tökös gyermek lába közé köti, pro[batum.]
Ha mézzel az gyökerét eszed és borban főve iszod, gyomornak, májnak, mát-
rának romlását javítja. Az megszakadtak gyakran isszák, meggyógyul véle.
Vérhastól is igen jó.
- 485 *Fogfájástól való jó.* Az fenyőfát főzd meg vízben, márts ruhát bele, mossad
az szájadat, fogaidat véle.*
- 486 *Az ember 4 féle állapotjának, közönséges jeleinek rövid leírása, hogy az gyen-
gék erősödjenek természeteknek esmeretségeiben.*

Az emberi test áll és vagyon az 4 elementomokból, [éltető állapotoknak], úgy
mint melegségnek, hidegségnek, szárazságnak, és nedvességnak öszveelegye-
désekből, [timporálódásokból]. De közelebb az 4 féle vérből, úgy mint sárga,
fekete, nyálas vagy taknyos és tiszta vércnek öszveelegyedésekből áll. Mivel
penig ez különb, különbféle módon léssen, innen az embernek is, testének is
sokféle állapotja, constitutiója vagyon. Mert az kikben tiszta vér vagyon, több
mint másféle nedvesség, azok tiszta vérből álló természetűek, sanguineusok,
és így meleg és száraz természetűek.

Az kikben több vagyon sárga sáros vér, mint egyébféle nedvesség, azok sárga
vérből álló természetűek, azaz collericusok, és így meleg és száraz termés-
zetűek.

Az kikben több van nyálas avagy taknyos vér, mint másféle nedvesség, azok
nyálas vérből álló természetűek, ph[il]egmatikusok, és így hideg természetűek
és nedves.

Az kikben több van fekete sár nedvesség, azok fekete vérű avagy komor kedvt természetűek, melancholicusok, és így hideg és száraz természetűek.

Az ember 4 féle állapotjának, 4 elementomoknak, világ esztendő 4 részeinek természeti hasonlatosságokról való tanulságokról.

1. Ásia, oly mint aër s tavasz, sangvenius.
2. Afrika tűztermészet, úgy nyár, collicericus.
3. Európa, mint folyó nép víz tél, phlegmaticus.
4. Amerika, föld forma ősz, melancholicus.

- 487 1. Véres állapotú, sangvonus emberek jelei ezek: testesek, kövérek avagy hússosok, kerekded és piros ábrázatúak, fodor és lágy sárga hajúak, erős szavúak, gyorsak, az élőmozgásra pulsus benne erős, hamar nőnek, hajlandók ezekre; szeretik az vendégséget, az tréfa beszédet, nevetést, ugrást, magok gyönyörködtestét, az terhes gondot, dolgot kerülük, nem nagy elméűek, sőt tompák, kivált az elmebeli tudományokban. De ha az jó vér benne megelegyedik, az sárga sárral avagy nedvességgel, igen jó elméűek és mindenféle tudományra alkalmasok lesznek, ismét nyájasok, vidámok, melyért másoknál kedvesek; bőkezűek, emberségesek, jelesek, nem gyanósok, engedelmesek, barátságosok, adakozók, keveset haragusznak, könnyen hisznek, továbbá gyakran álmodoznak repüléssel, vendéges[ke]déssel és nyájaskodással, úgy kertekben és palotában való járással és egyéb tréfás dolgokkal.*
- 488 2. Az sárga sárral elegyes vérűek colericusok. Jelei ezek: többnyire kicsinyinyek, vagy középszerűek, ösztövérek, többire fodor hajúak és visszás sűrű szakállúak vagy kopárok némelyek benne. Nagy és zengő szavúak, fejr vagy vereres orczájának, lehellek nyilvánosságos és erős, jó ehetők és emésztők, hamar beszédűek, gyorsak, kicsiny fejűek, az pulsusok erős, ritkán veriteznek. Ismét igen haragosok, panaszkodók, békételenek, haragjokat hamar mulatják, habahurgyák, állhatatlanok, alkalmatlanok, maga hányók-vetők, veszekedők s arra készek, mordok, mindenek felett héjazók, és tökéletlenek, álnokok, grázdalkodók, nem barátságosok, állhatatlanok; ismét álmodnak gyakorta sárga szírről [így], veszekedésről, vagdalkozásról, gyuladózásról.
- 489 3. Az nyálas vérűek phlegmatikusok. Nem igen magasak, de csontosok, testesek, és kövérek, lágy bőrűek, ritka és lágy hajúak, hamar öszülők, kopaszulók, orczájok többire csendes és ifjúságokban alázatos. Ezek kicsiny és szoros melyeknek is járásook késő, ritka és lágy; gyakran verijeznek, szavok vékony és éles. Ismét tompa elméűek, változók, nem emberségesek, és nyájasok, de szomorúak, félénkek, hamar haraguvók, de nem sokáig; az ő barátjokról és az titkos dolgokról meg nem emlékeznek, igen hajlandók, s akárkinek jó akarrattal lenni készek, nem szeretik az munkát, ellenben sok jókra hajlandók, úgy mint csendes elméűek, könnyörülők, nem átalokodnak megért elméjekben. Ha valami kevés jó vér is leszen benne, lesznek igen emberségesek, hajlandókbak lesznek az vigasságra, mint szomorúságra, hívek mások igazgatására; jók, de javokat inkább igyekeznek megtartani, mint öregbiteni, mert nem szeretik az patvarkodást. Ismét gyakran álmodnak tengerről, vizekről, feredőrről, hajókázásról és merülésről, nehéz terhekről, félelmes futásokról, repülésekről.
- 490 4. Az fekete sárral elegyes vérűek melánolicusok. Nagy emberek, ösztövérek, fekete vagy gesztenye színűek, lágy hajúak, halovány fejr egy barna onas színűek, kék ajakúak, lassú lépésűek, leföggesztett fővel járnak ábrázattal, pulsusok lassú s ritka. Továbbá az magánosságot szeretik, az társalkodást nem, sok nehézségek és kesértetek elé vetettek és az magok képzellések könnyen

megcsalatnak, igen gyanósok, szomorúak és kedve[t]lenek, melyért is mások vigasztalása nekül, sőt ha elárad benne az fekete sár, orvosdoktorok nekül is szükösök, ha vala[ha] örülnek, úgy ki adják magokat, hogy majd bolondoskodni láttassanak. Félénkek, kételkedők, buzgók és azt gondolják, hogy mások ötöt könnyen megvetnék másoktól, lassúak és magok értelmében állandók, ezért nehezen bánhatni velek. Kevés barátjuk van, nem is bízzák magokat sokakra, de az kit megszeretik, igen szeretik azt. Fenhéjázók és másoknak megutálói; haragjokban elsárgulnak, azt sokáig tartják és bosszúságokat nehezen felejtik el, noha későn haragusznak meg. Fösvények, magok tettetői, ellenben vigyázók az titkok megta[r]tásában, hűségesek, munkások, elkezdett dolgokon rajta vannak, jó tanácsadók, az igazgatásra szándékokban álhat[a]tosok, az tanulásra kivált, melyek néznek az elmére, nem penig kézi munkára, alkalmazatosok, az mély dolgokban bélátók. Ismét szomorú, irtóztató álmokat látnak, gyakran álmodnak az halálról, temetésről, erőtlenségekről, éjjeli látásokról, spectrumokról, néha mintha megkötöztetnének, tömlőczen vetetnének, fejek elüttetnének, így látják.

491 *Az különb különb színeknek magyarázatja vagy mit példáznak renddel:*

Király szín = méltóság,
 Ezüst szín = uraság,
 Piros szín = szerelem,
 Fejér szín = szüzesség,
 Pázsit szín = reménység,
 Test szín = gyötrelmet,
 Tenger szín = habozót,
 Láng szín = tétovázót,
 Zöld szín = kegyelmet,
 Rózsa szín = engedelmet,
 Veres szín = haragot,
 Ég szín = józan elmét,
 Meggy szín = szívfélelmet,
 Haj szín = haragot
 Szürke szín = gorombát
 Hamu szín = ostobát
 Sárga szín = bolondot
 Barackvirág szín = együgyőt
 Vijola szín = mord kedvet
 Kék szín = kétséget
 Az gyász fekete szín életünknek
 estin halálra emlékeztet.
 Szederjes szín siralom, szívbeli
 fájdalom.

Mikor szívárvány vagyon, nézd meg jól, melyik színt látsz többet benne, ahhoz képest tanolj belőle jó Atyámfia az Krisztusban. Én Váradi Szabó György.

III. rész

- 492 *Az kinek feje tetejéről nyílalik, arról való orvosság jó.* [1] Végy gyömbért, szerecsendióvirágot, székfüvet, és ezeket törd meg, és tikmonyban főzd meg egy pogácsát, és kend ruhára és boríts az feje tetejére jól, és kösd az állán által jó szorosan, valet.
- 493 *Főfájástól való ez is jó.* Egy tikmonynak az fejérit ereszd ki, azt süsd meg, kösd az homlokodra, mikor lefekszel estve.
- 494 *Az igen nagy főfájásról való.* Rózsavíz, rózsaoaj, folyó víz, erős eczet, rózsapogácsa; ezeket tedd egy fazékban kenyér haj alatt, főzz meg egy fazékban az rózsapogácsát, áztasd meg, kösd az homlokodra.*
- 495 *Más azonról való.* Földi töknek vedd vizét, faolajat, [2] mézet, égett bort, vijaszat, törd össze ezeket, forrald meg az szénél, kiből ír lészen, kend meg az fájós fejedet vele, köszvényre is igen jó ez.
- 496 *Más azonról, főfájásról.* Vedd az fekete ürömmek az tövét, törd meg, főzd meg eczetben, kösd az fejedre.
- 497 *Más főfájástól való remedium.* Rozs kenyeret piríts meg [3] az tűznél és eczettel öntözd meg, kösd az vak szemeidre, pro[batum est.]
- 498 *Az kinek fejében féreg vagyon.* Az égett bort s kömény vizet, ménta vizet elegyíts össze, csinálj az fejére felyül jól.
- 499 *Azonról való főfájásról.* Az belind magot törd meg borban, főzd meg eczetben, kösd az fejedet vele, igen jó.
- 500 *Más azonról való ige[n] jó.* Az szőlő fáját égesd meg, annak hammát ruhában kötven, csinálj párlúgot belőle, abban mossad fejedet. Ha nyől az fájdalma, vagy héséggel vagyon, jobb lesz káposztatorzsa hammával úgy élni azon módon.
- 501 *Ha belső az főfájás.* Bazsarózsa tövet, katangkórót, [4] szaporafüvet, az melyikát kaphatod, roncsoj össze, kösd be vele az fejedet.
- 502 *Ha nem albatol tőle az nagy főfájás miatt.* Fejér mákot, vagy ebszőlőt törd össze az felyül megírt füvekhez, vagy salátát roncsoj össze jól, kösd be az homlokát, két vak szemét.
- 503 Igen jó az vad szőlő virága is eczetben megtörve bekötni vele azon formán.
- 504 *Azonról való ismét jó.* Az nyers szapora füvet törj össze [5] savanyú kovászszal, elegyíts meg rózsá vízzel vagy rózsá olajjal.
- 505 *Azonról való.* Ebszőlőnek, fülfünek, disznótöknek az levei mind jók akár együtt, akár külön.
- 506 *Az külső főfájásról való.* Azt csak párlással is eleit vehetni, majorántot, betonikát, azaz sebfüvet vagy székfüvet, vagy kömént, vagy spikinárdot, vagy mindenikből, vagy az melyiket kaphatod, főzd meg eczetben, egy új téglát hevíts meg, annak levét csorgassad az hév téglára, az fejét boríts be egy ruhával.
- 507 *Azonról való.* Hogyha penig dobog és felvér, az főfájás miatt [6] vágass eret az homlokán, hadd szabaduljon az megtolyult vér, így élj vele.
- 508 *Az főszédélgésről való.* Végy veres czéklát annyit, hogy azt reszeld meg, facsard ki az levét, abban tégy majorántot, főzz meg, szűrd meg; az beteg vegye teli az száját tiszta vízzel és avval az majoránttal főtt czékla levéből szíjjon fel az orrában, ez minden erőltetés nélkül kitisztítja az rosz nedvességet, szépen így cselekedjél egy darab ideig minden reggel.
- 509 *Ismét azonról való.* Végy zöld pápafüvet, aszald meg, törd [7] egy késhegyin egy kalán meleg borban végy be belőle.
- 510 Avagy piríts kenyeret, öntözd meg jó borral és hints meg corijándrommal vagy

cubiommal vagy szerecsendióval vagy virágával, vagy köménymaggal törve. E mellett igyék zsályáról vagy betunikáról, az az sebfű.

- 511 *Ismét főfájásról való ír.* Listicumot mind tövestül, szép tiszta írósvajot, egy kis sárga viaszat, rózsavizet, ezeket egy bögrében erősen meg kell főzni, ír le-szen belőle, ezzel az vak szemet kenni kell, megjavul vele hamar.
- 512 *Azonról való főfájásról.* Kölest, apró sót melegíts össze egy serpenyőben, tölts egy ruha-zacskóban, jó melegen kösd az fejedre.
- 513 *Azonról való.* Ebszölőnek, disznótöknek, fűfünek leveleit összevacsarván, ele-gyítván kösd [9] be az vak szemet, homlokát vele, felyül feje fűzágat leveles-tül főzz meg, kösd az feje tetejére.
- 514 Az kis gyermeknek útifű gyökeret köss az nyakában, az is jó. Megesmered, mikor fáj az feje az gyermeknek, mert csipázik az szeme.
- 515 *Az főfájó embernek talpára való flastrom.* Reszelj fekete retket, sóval, eczet-tel kösd az talpára, mikor az fejet bekötöd.
- 516 *Feje az kinek megbíjult volna, arról való jó.* Az kosbáránynak az agya vele-jét vedd meg, tedd egy fazékban víz nélkül, és fahéjat törj meg, [10] egy lott szerecsendiót, egy lott rozslisztet; ezeket mind meg kell törni és úgy kell az megsült velőhöz tenni, az kit az fazékban víz nélkül megsült, azzal jól össze kell törni, keverni, jó melegen az feje tetejére kell kötni, jó szorosan az ál-lán által.
- 517 *Ismét azonról való más.* Csombort, zsályát, rutát, izsópot, ezek mindenik egy-egy marokkal legyenek, szökfű egy lott. Ezeket borban főzz meg, ezután az mint az beteg elállhatja, moss meg az fejét benne jól, az mint eltűrheti, mindaddig az füveket kösd az tetejére jó melegen, szorosan által az állán.

[11] *Következnek az szemfájásról, annak külön-külön való nyavalyájáról.*

- 518 *Szemfájásról való remidium.* Hályogról való. Keress feje gyömbért, nádmé-zet, egyará[nt] három tyukmonynak az fejeit vedd külön, azt egy kalánnal jól habard és törd össze és tedd bele az gyömbért és az nádmézet is, avval is elegyíts össze, jól törd össze, tedd ki az napfényre, hadd száradjon meg jól, azt törd meg jól, szitáld meg, azt tartsd a szemedben 9 napig.
- 519 *Szemfájásról való.* Az tehen ganének az közepiben az mely víz vagyon, azt vedd meg egy kalánnal, avval mossad fá[]dalmas szemedet hamarjában.
- 520 [12] *Szemfájásról.* Az kakukkfűnek vedd vizét, azt ereszd az szemedben.
- 521 *Azonról való ismét.* Az kígyóhagymának, virágának, fejének vedd vizét, azt creszd az szemedben, ha vér vagyon is benne, megtisztul szépen vele.
- 522 *Azonról való.* Az veres szőlőt szedd egy üvegben, az mely tiszta legyen, dug be, mikor kenyeret sütnék, kiszedik, tedd be, és mikor kiveszed, annak ola[]ja léssen, avval kenjed fájós szemeidet.
- 523 *Azonról.* Vedd vizét az ökörfark virágának, azt ereszd az szemedben...
- 524 [13] *Azonról való.* Vedd vizét szarkalábnak, celidóniának, köménynek, rózsá-nak, egy mértékben szerezd össze, ennek vizét ereszd az szemedben, vagy 6 izben.
- 525 *Azonról való.* Keress celidóniát, azt törd meg erősen, vedd vizét vagy két-szer, elegyíts köziben mézet, gálczkövet, temsót, ezeket szerezd össze jól, an-nak utána szűrd meg egy tiszta ruha által, tedd egy üvegben, egynehánszor bocsásd az szemedben, meg az vízében is meggyógyul.
- 526 *Az kinek veres az szeme.* Keress tiszta két új tyukmonyat, főzz meg keményen, tisztíts meg jól, tölts eczetet reá és hadd áljon harmad-napig rajta [14] és az-

- után tégy témsót, bővön gyömbért bele és azután szürd meg, vedd vizét, azt ereszd az szemben.
- 527 *Azonról való szemfájástól.* Tyúkmonyfejérit, témsót törd össze, rózsavíz ele-
gyítés közben, csináld kenderszöszre, márts egy ruhát rózsavízben, teríts az sze-
mére, azon felyül tedd az orvosságot az kenderszösszel együtt az szemére az
rózsavízes ruhán felyül.
- 528 *Hályogról való, szemvilágról.* Az mogyoró fának apró gyökerét törd meg jól
igen, és annak levét facsard ki jól, azt ereszd az hályogos szemben.
- 529 [15] *Azonról való, hályogról.* Egy tyúkmonyat törd meg, az fejérit bocsásd ki
belőle, az székire hányj szép milly söt, keverd el azt benne jól, hogy megkemé-
nyedik, mint az tészta, tégy hat szem borsot bele, osztán az tyúkmonynak az
haját felyül hajtogasd be, azt varrd fekete baraszlai vagy kék posztóban, azt hév
tűzhelyen égesd meg, vagy fedő alatt, vagy heve párászában. Mikor meghűl, azt
törd meg jól, szítáld meg szépen, az hályogosszemű embert fekesd hanyattán,
ereszd az szemében, egy tyukmonysültig fededjék veszteg, azután felkelhet biz-
vást.
- 530 [16] *Szemfájásról.* Az vérehulló füvet főzz meg mézben, szürd meg, ereszd az
szemben.
- 531 *Szeme az kinek igen csipázik.* Végy mézet, témsót, temejét, tyúkmony fejérit,
ezeket törd össze, kösd az szemére.
- 532 *Hájogról való jó.* Az fürjet meg kell fogni merőn, meg kell főzni igen erősen,
annak az zsírját le kell szedni, szépen ívegben kell tenni, az földben kell tenni,
tizenötöd napig ott kell tartani, és azután ki kell venni, meg kell olvasztani,
[17] három nap háromszor három cseppet az szemében kell eresztetni, ha negy-
ven esztendőös hályog volna is, meggyógyul vele, ha nem termés.
- 533 *Szemkönyvezésről.* Az ugorkának szeletit kösd az homlokodra, mikor ideje va-
gyon.
- 534 *Azonról.* Törd meg az útifüvet, levét facsard ki, avval mossad szemeidet.
- 535 *Faolajban ereszsz* temejét, azt ereszd az szemben.
- 536 *Szemkönyvezésről.* Főzz meg az lenmag pogácsát borban, azt kösd az homlo-
kodra.
- 537 [18] *Szemvilágról.* Az veres mák rózsájának vedd vizét, azt ereszd homályos
szemeidben, igen jó. Meg az veres mák tövét is kösd az nyakadban, hordozd
el.*
- 538 *Ugyanazonról való.* Az földi mogyorónak gyökerét főzz meg vízben, avval
mossad szemedet, ha homályos.
- 539 *Szemnek való zöld vizet így csinálj.* Egy marok tiszta búzát vess egy tiszta
rézmedenczében, meg egy marok lágy söt, tölts fehér bort reá, hogy két újjnira
felyül haladja az buzát, s ott hadd álljon egy hétig. Egy tiszta lapotkával kever-
gesd napjában, befedvén az edént tiszta helyen, és az megzöldül szépen, [19]
és avval mossad fájdalmas szemeidet vagy kenjed minden nap.
- 540 *Az igen vérmes szemnek való.* Asszú szurokfüvet, majorántot, polyét, borza-
virágot ronscolj össze és vagdalj össze, tégy egy kevés sáfránt is közé, csinálj
apró szatkokat gyenge ruhából, azt tölts ezekből az ronscolt füvekből, virágok-
ból, azokat osztán főzz meg fehér erős borban, abból végy ki egyenként egyet-
egyet, nyomd ki az levének az nagyját, az szatkót tedd melegen az szemedre,
úgy pároljad az szemeidet naponként gyakorta, és megtisztítja szemedet az
ilyen párlás szépen.
- 541 [20] *Szemfájásról való.* Végy rutát, kömént, czelidóniát, de az czelidónia ke-

vesebb legyen az többinél; ezeknek mind együtt vedd vizét, avval mossad fájós szemeidet.

- 542 *Új hályogról való.* Föld meg az gyuk(mo)nyat (így) jól, annak székit vedd ki, tölts meg az székinék helyét fejér égetett gálicz kövel, boríts öszve, esmét tedd öszve ismét egy czérnával, tedd egy tiszta mázos edénre vesszőcskéket által az edény száján, tedd egy nedves pinczében, annak leve csepeg ki az gálicz kőnek, azt ereszd az szemben.
- 543 [21] *Ugyanazomról való. Új hályogról.* Egy-egy tyúkmonyban az menyí férne, annyi euphrásia víz, útifű víz, rózsavíz, kömény-víz, elegyíts öszve őket, vagy ha csak kömény víz lesz is, vagy az melyiket kaphatod, abban tégy égetett témsót, égetett gálicz követ, mindeniket két-két potura nyomót, forrald fel őket, egy kevés nádmézet is vess bele, ha meghűl, evvel mossad könnyező szemeidet.
- 544 *Az szemről szítató flastromot így csináld.* Vég 6 vagy 7 kőris férget, fejéit, lábait vesd el, az többit törd meg egy mozsárban, keverd egy dióni savanyú kovászbán egy kevés égett borral együtt, kend egy negyed rész [22] telérni ír-hára vagy ruhára, ragaszd az két füle tövére, álljon egy nap vagy egy éjjel rajta, alattok sárvízzel teli hólyag szivódik; azt fahaszd meg, ragassz egy darab káposzta levelet, nyersert reájok, hogy lasson lasson szivárogdogáljon belőle az rútság.
- 545 *Meg más ismét.* Az ötvesek piskolcznak vagy antimoniomnak [hivják], azt tüzesíts meg, olts meg, vagy kömény vízben, vagy vérehulló vízben, vagy euphrásia vízben, vagy [23] borzavirág vízben egy néhányszor meghevítvén és bele oltván egy néhányszor, szűrd meg tiszta ruha által, azt ereszd az szemedben, ismét tiszta ruhát márts bele, azt kösd éczakára az szemedre. Hogyha ugyan homályos az szemed, mintha szítán által látnál, azon vízben egy kevés gálicz követ és tiszta salétromot, azt ereszd az szemedben és tiszta, tépett ruhát áztass meg benne, azt tedd az szemedre, kösd be vele. De ha még sem szűnik meg, hanem mintha pókhálón néznél által, ugyanazokhoz [24] tégy egy kis szalamiá-kot és így az új hályog az szemedből szépen kitisztul.
- 546 *Hogy peng az szemre* ne rohanjon az hévséggel való rútság, így cselekedjél. Az csilyánnak az levét facsard ki, annak levével buza lisztből csinálj téstát, jó lágyat, kend ruhára, ragaszd az homlokára, vak-szemeidre.
- 547 *Az fájdalom szemben* hamarjában egy kis borban eressz egy nádmézet, az is jó igen.
- 548 [25] *Még ugyan szemfájásról.* Főzz meg egy tyúkmonyat keményen, vedd ki az székit egészen, az fejérit peng hints meg égetett, megtört gáliczkövel, tört gyömbérrel és szökfűvel, álljon úgy egy darabig, azután tiszta ruha által mind azoknak levét facsard ki, eressz egy-két cseppet az szemben, benne.
- 549 *Az vén borzafának* apró fekete gombáját ásztasd meg borzavirág vízben, akár kömény vízben, tedd az szemedre, igen-igen hasznos meg az száj-, fogfájásra is.
- 550 [26] *Az kinek szeme vérben áll.* Az kökényfának mohát szedd meg, veld hév forró vízben és szűrd meg és mohát két ruha között az fájós szemedre, igen jó.
- 551 *Az kinek pecsenyés az szeme.* Crispánt, égett temsót, gyömbért, nád mézet, aloes, rózsavíz, mind ezeket meg kell törni, szűrni és ezzel kell kenni.
- 552 *Szomjúság enybitő* legjobb az üröm; jó egy árpa szemnit bévenni az szomjúhozó betegnek, kiváltképpen az vízi kórságosnak.

[27] *Következik orrnak nyavalyáról való tracta orvossági.*

- 553 *Az kinek orra vére jár felette igen.* Gyapotat márts tentában, csinálj kerőt az orrában, mely orra lyukát megteli, menten megáll.

- 554 *Más.* Az új disznó ganét erős eczettel elegyíts meg, azt szagoljad.
- 555 *Más.* Papirosat, tyúkmonyhéját égesd meg, azt fűjják az orrában, de az száját vegye teli vízzel, hogy az szájában ne menjen az por.
- 556 Ismét az csilyánt törd meg, facsard ki az levét, vagy három kalánnal igyál meg benne, ugyan az orrodban is szívhatod hasznoson.
- 557 [28] *Vagy.* Főzz tiszta vizet az gyükerével, azt igyad.
- 558 Ha csak az szájadban tartod az gyükeret is, használ igen.
Az csilyán levével csinálj tésztát, ragaszd az homlokára.
- 559 Ismét csilyán tövel, salétrommal főtt víz legyen itala gyakorta.
- 560 *Ha megvarasodik belől az orra,* lágyíts meg lúd hájjal, vagy hájjal vagy új vajjal.
- 561 Ismét főzz meg az árpakását jó sűrűn, annak sűrű levében vess mézet, avval mossad.*
- 562 [31] [...] nak levét bocsásd az fülben. Ismét főzd meg az ürmöt, szapora fűvet tejben, azzal pároljad töcséren az füledet.*
- 563 *Az belső fülfájásról.* Üti fűvet, ebszőlőt, székfűvet, méh fűvet főzz meg édes tejben, tégy az edényre egy töcsért, úgy párold az füledet.
- 564 *Az fültöve dagadásáról való.* Fejér mályva gyükerét, fejér liliom gyükerét, faolajat, sáfránt tejben főzd meg, de elsőben az gyükereket roncsold meg, úgy főzd meg, pép lesz belőle, kösd reá egy nehányszor.
- 565 [32] *Az fültöve dagadásáról.* Fejér mályva, fejér liliom tövet, egy vagy két fűgét törjenek össze, egy kis faolajat is ereszszenek bele, egy sáfránt is, ha mind nem kaphat(ni), az melyik kaphatni, azt főzzék meg sáfrányos tejben.*
- 566 *Fülzúgásról.* Főzz meg az kék káposztát vízben jól, azt ereszd az fülben egy nehányszor.
- 567 [33] *Ismét azonról való.* Az vasszart vagy salakot törd meg jól, főzd meg erős eczetben, hétszer egymás után így cselekedjél, míg elapasztja az levét, azt szűrd le, azt ereszd az fülben egy nehányszor.
- 568 *Fülzúgásról, azonról való.* Nyúlnak epéje is jó bele eresztetni, egy kevés mézzel és égett borral elegyíteni köziben. Kecse epéje is jó azon formán; fogoly madár epéje is jó, azon formán élj vele. Csuka epe is jó.
- 569 [34] *Ugyanazonról való.* Tört borsot, székfűvet vereshagyma kifacsart levében azt főzd meg, szűrd meg, azt ereszd az fülben.
- 570 *Azonról való remedium.* Ürmöt, szaporafűvet főzd meg tejben, annak meleg párájával pároljad az füledet, tölcseren által bocsásd az füledben, az kisebbik végét az füledben, egy néhány napig cselekedd.
- 571 *Azonról való ismét.* Főzd meg az disznó babot vízben jól, szűrd le az levét, avval pároljad az füledet.
- 572 [35] Így is élhetsz vele. Nyülepét vagy kecske epét vagy csuka epét, az melyiket kaphatod vereshagyma kifacsart levével, egy kis mézzel s égett borral habard össze jól, melegíts meg össze, ereszd az fülben.
- 573 *Ismét azonról való.* Az hangya tojást ronts meg, jól elegyíts össze vereshagyma kifacsart levében, egy ruhában facsard ki az levét mind együtt, s azt ereszd az fülben.
- 574 *Azonról való.* Az nyers körisfát tedd az tűzre, annak olaja jü, ereszs egy kis égett bort köziben, azt ereszd az fülben egy nehányszor.
- 575 [36] *Az fülzúgó ember* penig rágion mindenkor vagy corijandromot vagy köménymagot.
- 576 *Vagy.* Vereshagyma kifacsart levét égett borral egy keves terjeggel timporálj össze, azt ereszd az fülben; faolaj is jó, azon módjával élni ve(le).

- 577 *Az süketségről és nebezen ballásról való.* Az szököfüvet vesd eleven szénre, annak füstivel füstöld az füledet töcséren által.
- 578 *Azután.* Törd meg az zászpát, tölts égett bort reá, áztasd meg, mikor meg-
ázik, szürd le, azt ereszd az fülben egy nehányszor.

[37] *Következik az szájban való nyavalyákról.*

- 579 *Fogfájásról való remedium.* Főzz meg az izsópot vízben, vedd az fogadra egy nehányszor.
- 580 *Ismét más.* Az tárkont tövestől, az belindnek az tövét főzd meg eczetben, vedd az fogadra egy nehányszor.
- 581 *Más.* Az borzafának belső zöld haját hánts le, főzd meg tejben, az[t] vedd az szádban egy nehányszor. Az fekete gyopár is jó azon formán.
- 582 *Fogfájásról ismét.* Az fekete nadálynak az tövét törjék meg, mint az pépet, azt kössék homlokára, nyakára ruhára kenven.
- 583 [38] *Azonról való, fogfájás[ról].* Polyét vagy szurokfüvet főzzék meg erősen eczetben, annak meleg páráját ereszszeék az fülében.
- 584 *Az petrezselyem mag is jó,* ha megtörik útifű vízben. Gyúrd viaszban, tedd az fogadra.
- 585 *Fekete fogról való orvos[ság].* Rózsa pogácsát főzd meg erősen eczetben, ezzel kenjed fekete fogaidat.
- 586 *Odvas fogfájásról.* Az szököfüvet főzd meg vízben, tedd ki egy tányérra, törd meg, tedd az udvában, megáll vele harmadik tételen.
- 587 [39] *Ismét.* Az fogfájó ember tegyen fülében, az mely felől fáj az foga, az fülében egy gerezd fokhagymát.
- 588 *Fogfájástól.* Gallest főzd meg eczetben, igen jó avval mosni fájdalmas fogaidat.
- 589 *Azonról való.* Az cserfának belső veres haját főzd meg borban, avval mosd szájadat gyakorta.
- 590 *Vagy.* Ebtejnek levében törjön tömejét aprón egy kis keményítővel öszve, azt tegye az fogra.
- 591 *Az kinek az fogától dagadt az orczája.* Témsót, gallest törj apró porrá, szűrt szurokkal melegíts öszve, vond ruhára flastrom formán, [40] vond ruhára, kösd az orczájára.
- 592 *Vagy.* Szent György virágának az gyökerét kiásván, mosd és aszald meg, azt eczetben áztasd meg, azt az eczetet vedd az tenyeredben, onnat szídd az orrodban, az mely felől az fogad fáj. Szítasson hójagot is az füle tövéen, igen hasznoson.
- 593 *Ismét.* Ebszólónek, fülfünek leveit facsard ki, tölts három annyi édes tejet hozzá, sáfránt forrald fel, márts ruhát bele, ragaszd az orczádra, az hol az fogad fáj, vagy égett boros meleg ruhát teríts reá hamarjában.
- 594 [41] *Azonról való jó.* Az hunyor levelét, belindfű gyökerének az lehántott haját, mindenikből egyaránt vévén, főzz meg eczetben – rózsa-eczet jobb –, avval mossad az szájadat.
- 595 *Meg ugyan az fogtól dagadt orczáról.* Végy fűgét, törd meg erősen, fejeér kenyérbelet, csilyángyökeret törd meg jól, azt az tört fűgét, kenyeret, tört csilyángyökeret főzd meg sáfrányos tejben erősen, vond ruhára, kösd az orczájára, új[i]tván gyakorta, ha meghül.
- 596 [42] *Az fájdalmas fogú ember főzzön asszú komlót eczetes vízben, azzal mossa száját, az orczájára tegyen égett boros meleg ruhát.*
- 597 *Ugyanazonról való.* Sült almának az kásás belit, eczetes korpát, faolajat,

sáfránt, belindfünek kifacsart levét öszveelegyítvén, flastrom formán vond ruhára, kösd az orcájára, az hol az foga fáj.

598 *Más azonról.* Két tyúkmonynak az fejéit keplüd meg erősen rózsavízben, töltsed lencsepüre, tört borssal hints meg felyül, az egész o[r]czáját boríts be vele néhányszor.

599 [43] *Kisebbik zászpanak levét* ha megtöröd, az fájdalmas fogat ha megkened vele, kivész, csak az többit oltalmazd tőle igen.

600 *Fogfájásról való.* Ha megégeted az tabákot és annak hamvával dörgölöd az fájdalmas fogat, szünik vele igen.

Következik az inyről, fogbusáról, és izről, nyelvről, nyelvnek békájáról való orvosságok.

601 *Az kinek iz eszi az száját s fogát.* Végy temsót, erős eczetet, kökényfának az gyükerének az haját, izsópot, mályvát, főzz meg igen jól, avval mossad az szájadat minden gyakorta.

602 *Izről való, nyelvcsapjáról.* Fekete gyopár vize igen jó mosni vele, még az nyelv csapját is meggyógyítja jól.

603 [44] *Ugyanazonról való; izről.* Ökörfark levelet főzd meg eczetben, mossák az szájadat, még fogadat is meggyógyítja, ha az iz eszi az fogadat, csak vess temsót bele.

604 *Az inynek és fogbusának orvos[sága.]* Asszú harangvirág levelét, zsályát, rutát, szerecsendiót, egy kevés temsót törd és szitáld meg, mindezeket keverd el színmézben, hogy mint egy hígkenő, olyan legyen, avval kenjed az inyedet gyakorta.

605 *Ez is jó igen.* Tölgymakknak az tokját, galest, pomagránátot, mindenikből egy-egy lottot törd meg daraboson, tölts savanyú veres bort reá, meg annyi vizet hozzá, süss tüzes vasat bele egy néhányszor, [45] vess egy kevés témsót is bele, hogy szorítóbb legyen, avval mossad szájadat.

606 *Meg ugyan azonról való.* Végy veres rózsát, útifüvet, rutát, sályát, vagdald öszve egy-egy susták nyomót, crispánt, tömejét, mastixot, temsót törd öszve, főzz meg eczetes vízben, míg fele elapad, azután az levét leszűrven, osztán olvaszsz el benne két lott rózsamézet, igen hathatós ez, és ezzel kenjed az inyedet.

607 *Szájról, inyről való.* Az kecskerágó fának levelét főzz meg mézes borban, mossad az szájadat vele, még az dagadást is meglohasztja szépen.

608 [46] *Az nyelvnek békájáról.* Tiszta forrás vízben hányjon borzafa gombát, arról igyék.

609 *Azonról való.* Végy szurokfüvet, tárkont, főzz meg mézes vízben, avval mos-sad.

610 *Vagy.* Mézeld meg az eczetet, vess tört gyömbért bele és szalamiákat, meg is fokasztja, meg is gyógyítja szépen.

611 *Az kinek az torkában az nyelv csapja rothad, arról való.* Rutát, zsályát, izsópot főzd meg, fele víz, fele bor legyen, és három lott témsót vess bele, evvel éjjel, nappal mossad, dörgöljed gyakorta igen.

612 [47] *Azonról való izről.* Az petrezselyem levelét aszald meg, kinek negyed része legyen tört és szitált bors, elegyíts mézben, melegíts meg, és mind estve, reggel kend vele gyakorta.

613 *Büdös szájról.* Zsályát, útifüvet, izsópot, székfüvet kenyér haj alatt borban főzz meg, éjomra azt igya minden nap melegen belőle.

- 614 *Az ki pengig sárgul arczul.* Az békalencse füvet aszald meg, törd meg porul, higan sült tyúkmonyban add megenni egy néhányszor.
- 615 *Ismét szájról, inyról való.* Az belíndfünek gyökerét főzd meg eczetben, mossad az szájadat vele minden nap.
- 616 [48] *Szája az kinek felfőtt.* Végy zsályát, rutát, rózsapogácsát, narancsalma haját, témsót; ezeket borban meg kell főzni erősen kenyérhaj alatt, cvvel mossad szájadat éjjel nappal.
- 617 *Az nyelvről való.* Ha nyelve kisebesedik vagy megfeketedik, salétromos rózsza-mézzel kell kenni és szüntelen tartson vékonyon szelt szalonnát rajta.
- 618 *Avagy.* Fülfüvet, vegye el vékony haját róla, úgy tegye az nyelvére rózsza-mézben mártván elsőben.

[49] *Következik az torokról való orvosságok renddel.*

- 619 *Torokfájástól való; torokgyék ellen.* Az fokhagymát törd meg jól, kösd az torkára, az feje tetejére, süss keményen egy tyúkmonyat, hasíts ketté, kösd az lágyára, az mint elállhatja. Ez minden torokfájásban igen jó.
- 620 *Azonról való.* Keress meggyet, főzd meg eczetben, kösd az torkára hamarjában.
- 621 *Torokgyék ellen való.* Az eczetet torkában kell tölteni, kiül pengig az ürmöt temsóval egyben kell törni, az torkára kell kötni.
- 622 *Az torokgyékra.* Varadicsot hév vízben önts meg, kösd az torkára, hamarjában jó; tégy jószagú balha füvet is kiziben.
- 623 [50] *Torokfájásról való.* Az ebnek fejr asszu ganéat törd meg, szítáld meg, az fecskének égetett, hammával csináld össze mézben, ó hájban elegyíts el, kend ruhára, köss bé vele egy néhányszor. – Galamb gané is igen jó az torokfájásra.
- 624 *Torokgyék ellen.* Faragjon egy darab szappant, meg egy öszvemarok len-maggal főzz meg sáfrányos tejben, péppé válík, kend ruhára, kösd az torkára.
- 625 *Meg ugyanazonról való.* Az görög fejrét meg kell aszalni, meg kell törni, meg kell szítálni [51] és nádcsuben kell venni, két felől az nyeldekölje alá kell fúni.
- 626 Ugyanezen ebszart törd meg, mikor megszárad, cserépben kell tenni, mézet bele, kormot, vagy hat szem borsot avagy többet is kell bele törni, az szén-nél össze kell főzni, csepüre kell önteni, az torkára kell két felől kötni.
- 627 Ezen görög fejrét egy kalán borban bé kell innya adni, de ő ne tudja, az beteg, mit adsz bé innya.
- 628 *Még ugyan ez nyavalyának nagy fájalmát így vontasd ki.* Ménlónak az ganéját száraz meg egy fazékban, [52] de az fazék új legyen, az kiben megszáraztod, és mikor megszáradna az szénnél, de az lóganét szárazon elegyíts meg ó hájjal, úgy melegíts meg az szénnél, úgy melegen tedd az fájó helyre egy néhányszor.
- 629 Mégis ezen lóganét egy kis borban meg kell főzni, meg kell innya adni, de ő ne tudja, az beteg.
- 630 *Még is torokgyékről.* Zsályát, rutát, izsópot, petrezselymet, fokhagymát, mézet törj össze, kösd reá hamar, javul vele.
- 631 [53] *Azonról való ismét.* Egy fecskefészket roncsolj és törd meg jól, szítáld meg, főzd meg sáfrányos tejben, kend ruhára, avval kösd az torkát.
- 632 *Ugyanazonról való.* Mályvarózsát, fejr mályva gyökerének az héját főzz meg borban, mint az pépet kend ruhára, kösd az torkára, de ha nagy az fáj-

- dalma, azt is sáfrányos tejben kell főzni, változtasd más meleggel ismét, gyakorta, úgy veszed hasznát.
- 633 [54] *Ha megfakad az torokgyék, témsós méhserrel gyógyítsad.*
- 634 *Következik az csöcsfájásról.* Vedd az galagonyafának az mohát, szedd meg, önts meg vajas vízzel, párold meg elsőben az levével, azután kösd reá az mohát az csecsére.
- 635 *Még ugyan csecsfájásról.* Fejér mályva gyökerét megtörve, szítálva főzd meg faolajban vagy új tejben, azt kösd az fájós csecsre.
- 636 *Hogyba megdagad és igen fáj, tyúkhúr füvet főzz [55] meg vajas vízben, azt kösd reá.*
- 637 *Ha ki akar fakadni, borzavirágot főzz meg faolajban, azt kösd reá.*
- 638 *Ismét faolajban juhganét elegyíts el, mint az pépet, azzal kösd be.*
- 639 *Vagy apró bojtortján levelét mézben és vajban ránts meg, avval kösd be.*
- 640 *Hogyba ugyan szenvedhetetlen fáj.* Vízi tormát, – derecsének is hívják, bekabungát főzd meg eczetben, azzal kössed.
- 641 *Ha csecsbimbója kel meg.* Fejér viaszat faolajjal olvassz össze, avval kenjed.
- 642 *Ha fenétől félted, szederjesedik, tehát az ebnyelvű füvet főzd meg boros vízben, azaz cinoglosát, avval kössed.**
- 643 *Hogyba az tűzesség után megkeményedik s kövesedik, így cselekedjél vele.* Káposzta levelet, bablisztet, aprón tört fodormentát, aprón tört mályva gyökerét főzd erősen vízben, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd vele, ha az meghül, meg mást reá ismét.
- 644 *Igy is jó igen.* Az mályva gyökerét törd meg jól, szitáld meg, főzd meg faolajban pép formán, kend ruhára, ragaszd reá egy néhányszor.
- 645 [57] *Még ugyan csecsfájásról.* Útifüvet törd össze mézzel, köss bé vele hamarjában.
- 646 *Még ugyan csöcsfájásról való.* Útifűnek, köménynek, kapornak magvai, egy tyúkmony fejéret törd össze, kösd az fájós csecsre.
- 647 *Az kinek teje nincsen.* Igya meg az bort vajjal, az köménymagot borral, az sályát eczettel, leszen teje tőle.
- 648 *Ha igen szaporodik az teje, rágion nyakas tök leveleket, megtörve kösse az csecsre, apad vele.*
- 649 *Ismét főzze meg az új kömént borban, igyék háromszor napjában benne, leszen attól is teje.*
- 650 [58] *Hasonló formán élj az petreselyem levelével is, megtörve kösd az csecsedre.*
- 651 *Azonról.* Az fejér mályva gyökerét ha megfőzöd, rólla iszol.
- 652 *Következik az burutról.* Az izsópot vagy olajjal vagy vajjal vagy mézzel össze főzöd, igen-igen jó, melegen megeszed.
- 653 *Az fájó fejedet kened homlokodat, vak szemeidet véle, igen jó arra is.*
- 654 [59] *Még ugyan burutról.* Törd meg az foghagymát min[den]estül fogva, kend meg melyedet, vak szemedet, tenyeredet, talpadat vele, igen használ.
- 655 *Az fojtogató burutról.* Az petreselyem gyökeret és répát ásd meg, törd meg, eczetben igyad éjomra minden nap.
- 656 *Az burut miatt fáj az melye.* Az kakukszékfűre tölts meleg eczetet, jó melegen kösd az melyedre.
- 657 *Az fulladozásról.* Az retket reszeld meg, levét facsard ki, jó nádmézesen egy kalánnal beiszod napjában, de újtsad, mert hamar meggyógyosul.

- 658 *Azonról való ismét.* Az veres káposztát törd jól meg, [60] levét facsard ki, két annyi mézet tégy hozzá, kalánnal napjában éjomra végy be.
- 659 *Az melyét kiül kenjed jó melegen,* törd meg az lenmagot, fejér mályva gyökerét főzd meg vajban, avval kenjed, de hanyattá fektesd az hurutost, hadd hasson az tüdőjére az orvosság, úgy használ legjobban.
- 660 *N. B. Fulladozásról.* Veronica marti laput főzd meg borban, vess egy kis örmeny gyökeret is bele, úgy igyad jó melegen éjomra.
- 661 *[61] Meg ugyan fullasztó hurutról.* Izsóp vizet és vékony fejér bort elegyíts össze, olvaszsz el benne szalamiákot, abból igyál éjomra, szemlátomást használ ez.
- 662 *Meg ugyan fulladozástól.* Főzd meg hamarjában az fejér ürmöt borban, jó melegen igyad éjomra.
- 663 *Szívnyillásról való vagy fájásról.* Az izsópot aszald meg, törd meg, főzd meg borban vagy serben, melegen úgy igyad éjomra minden nap egy darabig.*
- 664 *Meg ugyan az melyfájásról.* Főzd meg az csombort, igyál arról jó melegen éjomra.
- 665 *Melyfájásról való.* Az gergyánfának levelét szedd meg, főzd meg borban, azt igyad jó melegen éjomra. Az magva vagy gyümölcs is jó.
- 666 *[62] Kutyamarásra való igen jó.* Az tyukmony székit keverd össze tiszta búza lisztlánggal, kend ruhára, ragaszd vele gyakorta, igen jó ez arra.
- 667 *Azonról való, ebmarásról.* Új tejben törj foghagymát, törj temejént is bele, ragaszd az harapásra ruhára kenven, valet.*
- 668 *Hurutról való jó, igen-igen jó.* Az vereshagymának az fejérit válaszd meg, azt süsd meg, tisztíts meg, azt jó nádmézes vajban hánni és jó melegen éjomra élni vele egy jó darab ideig, probat[um.] [63] Ez orvossággal igen élnék Németországban, veszik is hasznát.
- 669 *Nyillásról való jó.* Izsópot, lilomnak az tövét főzd meg fele bor, fele vízben erőssen, vess köménymagot bele, egy kis mézet is bele, úgy igyad melegen éjomra napjában háromszor.
- 670 *Nyilalásról való jó.* Fejér ürmöt, földi borza gyökerét négy újnit, az ruta levét, törd meg őket jól, tölts erős eczetet reá egy messzelt és egy nap álljon rajta és szürd le róla, tölts üvegben, de mikor innya akarsz adni, tölts egy kevés bort is köziben, úgy adj innya.
- 671 *Nyillásról való ismét.* Főzd meg az istenfáját, annak levét jó melegen éjomra idd, vess mézet bele.
- 672 *[64] Meg más azonról való.* Ódalnyilalásról való. Az kék káposztát törd meg jól, levét facsard ki, az levét főzd össze nádmézzel, azt nyalogassad napjában éjomra.
- 673 *Az kit szíve fogna.* Végy cziprust, puszpángot és rutát, ezt főzd meg borban kenyérhaj alatt, jó debonus ármenust vess bele, úgy főzd meg jól, úgy add meginnya éjomra melegen.
- 674 *Az erős nyillásról.* Izsópot és kék lilomgyökeret főzd meg, fele bor, fele víz legyen, vess köménymagot is bele, egy kis mézet is ereszsz bele, azt igyad éjomra melegen.
- 675 *[65] Ódalnyillásról való.* Egy susták nyomó fényes kormot megtörve, szítálva idd bé pápafű vízben, takaródjál be véle, igen jó ez egyben.
- 676 *Szűdobogásról való.* Az buglosa ökörnelyvű fű vize, ha gyakran iszik belőle, az rút vért kitisztítja az szívből és örvöndeztetí az embert.
- 677 *Szívnyillásról való.* Fenyőmagot, szökfüvet, mézet főzz meg, az hol nyilalik, kösd reá, megáll vele.

- 678 [66] *Vagy úgy csináld.* Törd meg az fenyőmagot, szökfűvet főzd meg mézben, az hol nyilalik kösd reá, megáll vele.
- 679 *Kopottnyak baszna.* Három vagy négy levelét megtöröd mézben, megfőzöd, beveszed, szívnyilalást állat.
- 680 *Ugyanazorról.* Az lúd bőr is igen jó az szívfájástól, ha megtöröd, meleg borban beiszod.
- 681 *Szívodobogásról való.* Az vén szarvasnak szívében vagyon egy kis csont, azt vedd ki, azt törjék meg jó aprón, azt igya be borban.
- 682 [67] *Ismét azonról való igen jó.* Az csukának az állacsontját, meg annyi rák örvént törj össze, idd be borban.
- 683 *Meg ugyan szívnyilalásról.* Szent-György virágot törd meg, jó aprón szitáld meg, idd bé égett borban.
- 684 *Szívnyilalásról ismét.* Ugyanezen végre reszeld meg az szarvasnak szarvát, annak reszelt porát főzd meg tiszta forrás vízben, azt igya rendszerént való italában.
- 685 Azonban mind jók, mint kerti, mind mezei menta vizei innya.
- 686 Igen jó az veres mogyoró bélnek belső héját is megtörni, csuka állal együtt beinnya.
- 687 [68] *Nyilalásról.* Ezen végre fejei liliom tövet törd össze [ve] ó hájjal, mint az pépet kend ruhára, ragaszd az ódalára, az megfakasztja belől való kelését, hurttal kitisztul és ez meglévén, így cselekedjél.
- 688 Végy fejei mályva gyökerét, fejei liliom gyökeret, vijola levelet, székfű virágot, borzafa virágot és lenmagot törj össze erősen, azután hányjad sáfrányos tejben és főzd meg erősen, rakjad ruhára és az ódalát, kösd be vele, ez megfakasztja az belől való kelevént szépen.
- 689 [69] *Nyilalásról való.* Kannak az agyara, melyet aprón meg kell törni, egy susták nyomót be kell innya pápafű vízben vagy székfű vízben, vagy csak borban is jó.
- 690 *Azon nyilalásról való.* Főzd meg az somkórót és székfűvet borban jól és márts ispondiát vagy gyenge lágy ruhát bele, facsar ki az nagyjából és jó melegen tedd az fájós ódalához, míg meghül, meg mást.
- 691 [70] *Azon nyilalásra igen jó.* Főzd meg az székfűvet és somkóró levelet és virágát eczetben jól, azzal öntözd meg egy darab nemezt, vagy egy darab vastag pokroc-z darabot, annyit, az menyit az ódalát belepí, azt tedd két új hév téglá közé, hadd melegitse meg, azt jó melegen tedd az ódalára egy néhányszor, megszünteti az nyilalást hamar.
- 692 *N. B. Szívodobogásról.* Főzd meg erős borban akár kerti méhfűvet, akár mezei méhfűvet, köst az dobogó szűre, megáll vele szépen.
- 693 [71] *Igen jó huruttul való ez is.* Eczetes cibrében főzze meg az zsályát és tárkont, szűrje meg, úgy kell osztán felforralni; úgy éljen vele éjomra melegen.
- 694 *(Rekedésről.) Azonról való igen jó.* Veronika, azaz marti lapu vize, földi borostyán vagy izsóp vizei mind jók az huruttul, mind pedig az nyakas tők virága rekedéstől. Huruttul is jó, csak borban főzzék meg, úgy igya.
- 695 *Az gyomor emésztésről.* Az zsályát fejei borban főzd meg, csombort, gyömbért, ó hájat, tyúkmony fejeit timporalád össze, kend ruhára, [72] tedd az iha fejére.*
- 696 *Az gyomorban fekvő sárról.* Az apró ebtejnek ásd ki az tövét, hánts le az külső haját, azt hánd eczetben vagy tejben, álljon benne egy nap estig, tudni illik az ebtej tövének az haja. Azután törd meg, úgy adj innya, kiveti az sárt.
- 697 *Még ugyan sárról.* Három fő vereshagymát, fél lott gyömbért, egy marok

- borkövet, fél messzely káposzta levét, egy nehezék bécsi sáfrányt, ezeket főzd meg káposzta lévben, [73] hogy harmad részét elfővi, szűrd meg, add meg-innya melegen étel előtt 6 órával, minden rossz nedvességet kitisztít szépen.
- 698 *Gyomorfájástól való jó.* Ürmöt, fodorméntát, zsályát törd össze nyersen, hints meg borral egy serpenyőben, melegíts meg, kösd az gyomrára kül.
- 699 *Gyomortisztító.* Egy sustáknymó kopotnyak gyökeret törd meg, szitáld meg, azt idd bé borban, hadd vesse ki az rossz nyálás sárt és flagmát. Ez purgatio után törd daraboson, 7 vagy 8 szem borsot, úgy daraboson nyeld el. [74] Vagy csak hamarjában egy fokhagyma gerezdet, hánts le az külső haját, úgy nyeld el.
- 700 *Az mely ember ételt nem kíván.* Keress dinnyelevelű füvet, egy fő foghagymát, húsz szem borsot, ezeket törd jól össze, és ebben két nap kétszer egyék.
- 701 *Az kinek gyomra fáj.* Keress fenyőmagot, harminczegyet, égett bort, szerecsendiót, borsot; ezeket elegyíts egyben és add meginnya.
- 702 [75] Ha ugyan az sárt ki nem vetheti, igyék lágymeleg vizet, az újját vesse be az torkában;
- 703 De ha mégis nem mozdul az sár, tehát keress veres ciklát, retket, főzd meg vízben, kiveti az hamar.
- 704 Kül az gyomrára ürmöt, méntát, zsályát nyersen törj össze, erősen hints meg borral, tedd egy serpenyőben, melegíts meg jól, rakd ruhára, kösd az gyomrára.
- 705 [76] *Gyomornak minden betegségéről.* Keress millefoliomot, bétunikát, turbolyát, mindeniket egyaránt, ezeket megaszald, megtörd porrá és mézzel elegyíts meg és főzd meg, azt egye éjomra egy néhányszor.
- 706 *Az gyomornak erőtlenségetől, csömörtől, étel nem kívánástól.* Reverius híres doktor írja, hogy az fokhagymának gerezdit hántsa meg, az külső hajától tisztítsa [77] meg, az belső haját hagyja rajta, úgy egészen nyelje el, mikor lefekszik. Az belső haját ezért kell rajta hadni, hogy ne bőföggjön az torkára fel, tudniillik az flagmát ez hozzá szíja, kiviszi.*
- 707 *Ugyan gyomorfájásról.* Az fodorméntát törd jól meg, levét facsard ki, elegyíts meg eczettel és jó savanyú kovászt gyúrj meg vele és kend ruhára, raszald az gyomrára.
- 708 *Még ugyan gyomorfájásról ismét.* [78] Az székfű virágát forrásvízben főzd meg, azt igya melegen.
- 709 Még jobb, az kömény magot daraboson töröd, úgy főzöd meg, úgy iszod melegen.
- 710 *Gyomorfájástól ez is jó, súlyra is igen jó.* Az tarkalevelű hunyort aszald meg, avval füstöld az sült, de az gyomorra eczettel törd össze, de az eczet meleg legyen, úgy törd össze az hunyorról, rakd ruhára, úgy kösd az gyomrára.
- 711 [79] Ugyan ezen tarkalevelű hunyort törd meg porul, nádmézes borban idd bé; valet.
- 712 *Ugyan gy[o]morfájásról.* Akár borsot, akár gyömbért daraboson törd, úgy nyeld el, mikor lefekszel.
- 713 *Az étel kibányásról és nem emésztéséről, csuklásról való.* Az hányás után piritott kenyeret egyék mindjárt, vagy jó törjéket egyék vagy eleven gyömbért. Kívül ürmel, méntával be kell kötni az gyomrát.
- 714 *Azonról.* [80] Az babnak vagy lencsének második levét ha iszod, ha még is erőltet az hányás, egy fő vereshagymát hasíts keresztül, azt szagold, mindjárt

visszaveri az hányást. Kezeit tartsa hideg vízben, egy ruhát márts meg hideg vízben, tegyék az nyaka körül, az torka alatt tartson egy tyúkmonyat.*

- 715 [81] Az csuklástól penig, ha az gyomor teliségétől vagy on, tartsa meg az lélegzetet egy darabig és úgy melegen nyelje el, megszűnik. Ha másképen igen csuklik, főzze meg az körtvélyfa levelét borban, azt igya.
- 716 Az gyomrát fájtató ember. Ugorka, denye, disznótök magvait törd meg, útifű vízzel csinálj tejet belőle, azt idd meg éjomra melegen.
- 717 Ha útifű vizet nem kaphatsz, főzd meg borban, jól erősen facsard ki az levét, abban is jó.*
- 718 [82] Igen jó flagmatisztító. Az borzafának gyenge gyökerét ásd ki, mosd meg, főzd meg tejben vagy borban jól erősen, annak levében igyék egy kalánnal egy darabig.
- 719 Emésztéssről való. Az zsályát, csombort, gyömbért főzd meg fejr borban, tyukmony fejéit kösd az iha fejére.
- 720 Szemölcsről. Az fűzfának héját főzd meg erősen, avval kenjed gyakorta melegen, de eczetben főzd meg erősen.
- 721 [83] Ugyan szemölcsről. Juhgánét eczetben keverd el, avval kenjed melegen gyakorta.
- 722 Az nyírfá vesszőnek vedd olaját, avval kenjed gyakorta.

Következik az hasfájásról és vérhasról, bastekezésről valóok. Így következnek renddel.

- 723 Hasfájásról. Vedd az fenyőalmát, vesd az italodban, borban vagy serben vagy vízben megázván egy nap vagy egy éjjel, arról igyál.
- 724 Hastekezésről. Szedd meg az pókhálót, tisztíts meg szépen, főzd meg mézben, kend új vászonra, kösd az kődöködre, meg mást, ha meghül.
- 725 Vérbástól való. [84] Cserefának gyenge jövését főzd meg borban vagy serben, annak levét igyad.
- 726 Azonról. Az igen avas túrót avas hájjal főzd öszve, azt add enni.
- 727 Vérbástól való. Az kemény sajtnak az karimáját apríts meg igen szép aprón, tiszta mézben főzd meg egy tiszta mázos edényben, hűts meg jeges vízben nyárban; télben meghül, ha kiteszed hamar.
- 728 Szelet kenyeret szeldelj, piríts meg, öntözd meg égett borral, gyűjts meg gortyával, [85] és mikor elaluszik, hints meg tört gyömbérrel, azt edd meg, de az nap ne igyál, az orában megáll rajtad; ezt penig éjomra míveld.
- 729 Azonról való, vérhasról. Dióbél gerezdit kell megtörni, megfőzni vízben, mintegy italul, éjomra add meginnya.
- 730 Ha azt akarod, hogy elálljon rólad az vérhas. Tiszta szín mézben vess egy tyúkmonyat, főzd meg egy serpenyőben és mosd meg, és azután törd meg az gyömbért, és azzal hints meg egyet egy nap, mást más nap, meg mást, harmadikat harmad nap, [86] és ne igyál utána, túrtesd az italtól magadat, minden kétség nélkül eláll rólad az vérhas.
- 731 Ismét vérhasról. Törd meg az veres téglát és párlúgban habard meg, kend egy ruhára, kösd az hasára, továbbá ugyanazon téglát törd meg, szitáld meg egy keményen sült tyukmonyban, add megenni.
- 732 Az gyomorfüjő ember. Az kapormagot főzz meg jól mézben, ragaszd az gyomrodra kül.
- 733 Vérbástól való párlás, jó. [87] Ökörfark körónak levelét, virágát, ürömvirágot rakj három szatkokban, főzz meg tejben erősen, hasát, alfelét kösd be véle, mindjárt újítsad, ha meghül, ismét.

- 734 *Ismét hasfájásról való.* Az útifüvet főzd meg borban, azt igyad gyakorta éjomra, türhető sütös melegen.
- 735 *Hastekerésről.* Az pirított kenyeret kend meg mézzel, hints meg tört bürökmaggal, szerecsendiót vagy gyömbért hozzá tevén.*
- 736 *Fuvalkodott hasról.* [88] Végy apiom <atraccél> füvet és az köménynék az tövét főzd meg vízben, és azt igya estve, reggel.
- 737 *Hasmenésről, vérhasról való ez is.* Tiszta vízben süss tüzes vasat vagy háromszor, végy égett földet, törd meg, szítáld meg, abban az vízben add béinnya.
- 738 *Vérhas fájásról.* Az keserű lapu gyökerét reszeld meg, ránts meg mézben, azt kell enni.
- 739 *Hasmenésről való, ha régi volna is, jó ez.* Az tarkalevelű hunyort törd meg jól, azt facsard ki jól az levét, nádmézeld meg, úgy igyék egy-egy kalánnal reggel reggel éjomra melegen.*
- 740 *Ismét vérhasról való.* Ürmöt, méntát, útifüvet, cserfalevelet, birsalmalevelet, tálmósó füvet, szerecsendiót öszve vagdalván és törvén, rakjad zacskóban, melyet főzz meg veres borban, atczélos vízben elegyíts meg, az zacskót kivévén, [90] jó melegen facsard ki az nagyját, kösd az hasára, avval pároljad, gyakorta újítván, ha meghül.
- 741 Ugyanezen beteg üljön lyukas székre, úgy is ezen füvekkel párolják, ezen füvekkel hév kovácskőre csorogtatván, annak párájával párolják, gyakorta változtatván, ha hül.
- 742 *Vérhastól való igen jó ez. Ugyanazonról való.* Tavasszal az tölgyfák tövén terem olyan vercs szőlőszem-forma gomba, ezt megszedvén, aszald meg, törd meg porul, útifüvízben add béinnya, igen dicséretes hasznos ez.
- 743 [91] *Vérhasfájástól ez is jó.* Keress árpalisztet, témsót bele jó bővön, mustármagot, földi borza virágának az levével gyúrd öszve az árpalisztet, főzd erősen meg, azt egyed, eláll rólad, ha régi volna is.
- 744 *Gelyesztákról és féregkről való orvosságok következnek.* Az izsópot főzd mézben, add megenni, igen jó.*
- 745 *Kiben az kígyó vagyon.* [92] Az hagymát főzd meg borban, add meginnya, menten kibújik belőle; még az kígyót is megöli. Akármí férget az emberben és marhában megöli, elhidd.
- 746 *Az kiben béka vagyon.* Az ménlónak vagy monyas lónak vedd az vizeletit, tégy egy kis eczetet is hozzá, add meginnya, mindjárt kibújik belőle.
- 747 *Az kinek féreg búik az fülében.* Az crispánt törd meg eczetben jól, annak levét ereszd az fülében.*
- 748 *Az békatojást tavasszal egy-egy nagy fazékban tedd fövényes földben, hagyd ott 3 holnapig; elsőben zavaros vízzé válik, azután megtisztul, evvel az vízzel minden féreg meghal, hogyha az fülben ereszted.*
- 749 *Ha penig az embernek az belében vagyon, ruhát márts belé, azt teríts az hasára egy néhányszor; megöli az férget.*
- 750 [93] *Gelyesztákról való remedium.* Főzd meg az fokhagymát tejben, add meginnya az levét.
- 751 *Azonról való remedium.* Az csengő korónak levelét, virágát törd meg, tedd ruhára, kösd az köldökére.
- 752 *Azonról való ismét.* Az szarvasnak szarvát reszeld meg, annak porát add meginnya.
- 753 *Azonról való.* Az gelyesztásnak köldöke körül kend meg mézzel, hints bé

- megtört s szitált bődöskő porával egy nehányszor. – Teríts békatojás vizer ruhát az hasára, mind megöli benne az gelyesztát.
- 754 [94] *Még ugyan gelyesztákról.* Az dictalmusfünek gyökerét főzd meg borban, azt add meginnya, akár pedig porul add béinnya.
- 755 *Azonról való.* Az mely gyermekben gelyesza vagyon, három kalán eczetet és tyúkmonyszékit, és azután vess új krétát bele és törd össze jól egy tálban, és add meginnya, egyszersmind az megnyit megihatik benne.
- 756 Az örménynek levelét törd meg mézben, kösd az farzsábára, igen jó ez egyben. De az fulladozásra is igen jó ez.
- 757 [95] *Gelyeszták ellen.* Az varadics kóró magvát törd meg, add meginnya vagy tejben vagy méhserben.
- 758 *Azonról való remedium.* Egy kis buza lisztlángot forralj fel tiszta vízben, azt add innya s enni.
- 759 Vagy az perjefüvet főzd meg, vagy az szárában indult búzát, vagy rozsot, add meginnya.
- 760 N. B. De mikor az köldöke táját békötöd az csengőfüves orvossággal, akkor egy kis lisztlángos vizet adj innya az gelyesztás betegnek, kivész.
- 761 *Gelyeszták ellen mind jók.* [96] Fejér üröm – isten fája, varadicskóró virága, magva, zöld fokhagyma szára, mályva –, vijola levele, föld epéje –, főzd meg eczetes vízben, kösd az hasára.
- 762 *Az igen gelyesztásnak.* Csinálj sajtból csapot, kenjék meg vajas mézzel, tegyék az alfelében bé jól, és mikor kiveszed, magával kihozza az apró gelyesztát. Ezt csudálhatod, ha nem láttál többet.

Következik immár az bősám megrekedéséről való orvosság az asszonyi rendről.

- 763 *Az bősám megállásáról.* [97] Annak csinálj feredőt ilyen füvekből és lábvizet: csomborból, borsfűből, kakukfűből, majoránából, fekete ürömből; feredgyék, lábát mossák meg, ugyan dörgöljék két lábát alá felé száraz ruhával. Az feredőhöz való füvekhez tehetni kömént, kaprot, somkórót is együtt, abban feredjék, az feredés után füstöljék azt az részt ilyen formán. Aprón vagdalt fahéjat, asszu fejér rózsát, szerecsendióvirágot, mirhát; egy tiszta paraszt fazékban vess eleven szentet, [98] arra vesd az szereket, az feredés után evvel füstöld.
- 764 *Ismét.* Törd porrá az kék liliom tövét vagy gyökerét, tegyenek hozzá sáfránt, szerecsendió virágot, igyék ebből az porból két mogyo[ró]nit reggel, estve egy kalánnal meleg borban.
- 765 *Avagy így:* aprón tört fahéjat, sáfránt, szerecsendió virágot azon formán meleg borban igyék meg.
- 766 Vagy az nyers kék liliom tövet reszeld meg, levét facsard ki, három annyi bort hozzá töltvén és jól megsáfrányozván, két-két kalánnal estve és reggel igyék belőle, ezek után járjon, sétáljon, meleg házban üljön, künn ne járjon egy darabig.
- 767 [99] Az babírt törjék meg, főzzék meg borban, azt igya.
- 768 Ismét végy egy susták nyomó gyontát és fahéjat, két potura nyomó sáfránt törd össze apró porrá, ennek harmad részét vedd bé edszer egy kalán meleg borban. Jobb estve bevenni.
- 769 Az szegény ember főzzön borban tyúkmonypirosító gyökeret – azaz rubia –, jó bővön, az leve veres legyen, melegen azt igya gyakran.

- 770 [100] *Ugyanazonról való.* Azon végre jó az levendula virág is, azaz spicinard, törd apró porrá, keverd mézben, egyed gyakorta.
- 771 Ismét hamarjában jó az savanyú kovász is, ha úgy nyersen egy fél diónt megcszik benne.
- 772 *Igen jó az bagolyborsó* leve is, ha megfőzöd, gyakorta iszod. Ezeken kívül ételedben, italodban ne maradjon ki az zsálya, rozmorint, fenyőmagos étkek vagy örménygyökeres italok, bor vagy scr. Ne heverjen, járjon, sétáljon meleg házban.
- 773 *Következik immár az vérfolyásról valók;* [101] rend szerint egy néhány félék jók. Legelsőben is az karjait kössék meg az kendővel jó szorosan, és ezek után valami asszú cserfalevelet vess szénre, tudniillik eleven szénre, úgy füstöld az ágyékát. Savanyú veres borban süss tüzes atczélt, úgy igya.*
- 774 Főzzenek feredőt neki Salamon pecsétiből – gyenge gyükernek is hóják –, gyükerestül, levelestül cserfa levélből, útifűből, egérfülből, tálmósőfűből, [102] vagy igyék vérkövet útifű vízben minden nap kétszer.
- 775 *Levendula,* azaz spicinárd virág, mindegy, az hős szám rekedéstől való jó.
- 776 *Vérfolyásról.* Az tyúkmonyhéjat törd jó aprón porrá, abból egy susták nyomót igyál be jó hajnalban minden nap útifű vízben.
- 777 Jó igen ezen végre az bába kalácsa, ha forrásvízben megfőzik, melegen issza. Jó az oltó is, ha 2 potura nyomót veres borban megiszol.
- 778 [103] *Igen jók útifűnek, egérfark fűnek, csalyánnak kifacsart levei, akármelyiknek leveit mézeld meg; jobb az nádméz.* Igen jó az gyenge cserfa jövősenek vizét venni, azt innya gyakorta.
- 779 Az diófa virága is igen jó, ha megaszalod, megtöröd, abból, mikor szükség, meleg borban igyál meg.
- 780 Azon végre tüzes aczélt olts az édes tejben, azt igyad, az vért sűríti és sós évvő erejét elveszi és keserűségét.
- 781 *Azonról való vérfolyásról.* [104] Főzd meg az gyenge csilyán leveleit borban erősen, míg elrohad, azzal jó melegen kösd be az ágyékát jól.
- 782 *Vérkórságról való.* Főzd meg az egerfark fűvet magvastól, idd meg melegen.
- 783 *Az ki vérrel vizellik.* Főzi meg az tálmóső fűvet és az szeder inat forrás vízben, melegen azt igyad.*
- 784 [105] *Az ki vért pök.* Az csengőfűvet főzze meg vízben, azt igyad melegen.
- 785 *Azonról való, vérpökésről.* Az czentauriát – azaz föld epeje – főzd meg vízben, add meginnya. Veres az virága az fűnek.
- 786 *Ismét az ki vérrel vizellik.* Veres hagymát, fokhagymát főzz meg egy étel vízben mindaddig, míg harmada elapad, hidegen azt igyad.
- 787 Az zúgó, fájó fülben eressz kis fíjú-gyermekek vizeletit, a ki még nem ött, nem ivutt többet az anya tejénél, probatum est.
- 788 [106] *Ismét vérpökésről.* Törd meg az úti fűvet, levét facsard ki, idd meg eczettel.
- 789 *Meg ugyan vérfolyásról.* Az útifű magvát 2 vagy 3 potura nyomót beadsz innya borban, igen jó.
- 790 *Meg ugyan vérpökésről.* Útifű vízzel öntözd meg az csilyánt, facsard ki, mézeld meg, abból igyál egy-egy kalánnal éjomra.
- 791 [107] *Meg ugyan az, ki vérrel vizellik, arról való.* Keress két jó fokhagyma fejet, főzd meg egy pint vízben mindaddig, míg felét elfővi, azt add innya.
- 792 *Az ki vért okádik.* Végy zsályát, főzd meg borban, add meginnya.

- 793 *Meg ugyan vérpökésről.* Égesd meg az ispondiát, törd meg porrá, eczetben add meginnya.
- 794 *Vérfolyásról.* [108] Az szarvasnak szarvát ha megégeted, megtöröd, útifű vízben megiszod, jó.
- 795 *Azonról, vérfolyásról.* Meleg eczetben márts ispondiát, facsard ki az nagyjából, azon nyirkoson, jó melegen kösd az ágyékára.
- 796 *Ugyan vérfolyásról.* Szamár ganéát aszald meg, törd meg, add be innya. – Nem csinos, de igen jó, hasznos vérfolyás ellen. Evvel füstölheted is gyakorta; de az beteg ne tudja, mikor beadod innya.
- 797 *Ismét vérfolyásról.* Az tyúkmony haját égesd meg, törd meg, add béinnya éjomra. Csinálj lábvizet neki csilyánnal.
- 798 [109] *Következik az kólika ellen való.*
Fájdalom enyhítő, igen jó. Az farkasnak az bélit mosd ki fehér borban szépen, egy kemenczében aszald meg jól, törd meg apró porrá, ez porból egy susták nyomót vévén, vesd egy kevés fehér borban, add bé, hirtelen enyhíti az fájdalmat.
- 799 *Ugyanazonról való, kólikáról való ez is.* Vagdalj igen aprón az fehér mályva leveleket, főzd meg vajban jól egy serpenyőben és jó erős ruha által facsard ki, ugyanazon zsírban meg más rend mályva leveleket apríts ismét újabban, azt is főzd meg azon serpenyőben, harmadszor is úgy cselekedjél, [110] és facsard ki jól, ezzel kenjed az hasát, igen szépen lágyítja. Faolaj is jó.
- 800 Ismét veres czékla levelet főzz meg, tehenhús levében, azt hörböld.
- 801 *Igen dicséretes és igen híres ez is.* Egy új 2 ejteles fazakat vagdalj teli fehér örömmel, tölts meg borral az fazakat, hadd ázzék 24 óráig; felét az bornak szűrd le, főzzed mind addig az többit is, míg reá töltögetvén, hogy mind elapadjon róla. Ez fővés közben az fazék [111] ódalára veres por ragad, melyet szépen szedj le róla, és ez porból három nap egymás után minden reggel egy késhegyin vess egy kalán borban, vedd be, hatalmason enyhíti az kint ez.
- 802 Ismét májusban szedd meg az tehénganét és megaszalván tedd el azt. Ebből törj apró porrá, elegyíts faolajban, avval kenjed a hasát az kólyikásnak minden nap.
- 803 Ismét zabot, kölest varrjanak egy zacskóban, főzzék meg meleg borban, azt tegyék az hasára, jó.
- 804 [112] *Azonról való, kólyikásról.* Apró kutya kólyköt is tehetni az hasára, avval is enyhül.
- 805 Ismét az kövér berbécs faggya is, igaz úgy.
- 806 Vagy eleven réczét hasítsanak ketté, azt terítsék az hasára, cnyhül vele.
- 807 *Azonról való, kolikás fájdalomenyhítő jó.* Forralj tiszta vizet, meg eressz negyed részéni faolajat belé, borsold meg jól. Ebből jó melegen, az mint eltűrheted, igyál bé, igen jól enyhíti az kint szemlátomást. Ez penig nem egyen, kettőn próbált, kivált az nagy renden valókon.
- 808 [113] *Az ki azt akarja,* hogy az kólika miatt el ne essék keze és lába, ezt míveld. Az földi borza tövét, veres hagymát ó hájban törd meg jól, és avval kenjed minden nap.
- 809 *Az kólyikásnak,* ha igen feszül az hasa az széltől. Vessenek száraz köpölt az ködökére vagy csuprot.
- 810 *Ez is jó az kólyikásnak.* Az kakas taréjából egy edinban vegyenek vért, töltsenek bort köziben, azt igya.
- 811 Ismét az húsos szilvát főzzék meg káposzta lévben, azt igya minden nap.

- 812 *Fuvalkodott basról.* [114] Végy ápiomfüvet – azaz atraczélt – és az köménynek az gyökerét, főzd meg vízben, azt igya estve és reggel.
- 813 *Következik immár az köszvényről.*
 Az földi töknek vedd vizét, faolajat, mézet, égett bort, viaszat törd össze jól, forrald fel az szénnél, kiből ír leszen, avval kenjed az fájós feledet. Az vak szemedet, homlokodat főfájástól kend vele.
- 814 *Ismét köszvényről való.* Nyers zsályát fonyassz meg hév téglán, azt öntözd meg eczettel, takard az fájós helyre, avagy mind téglástól tedd reá, ruhában takarván az téglát.
- 815 *Köszvényről való remedium.* [115] Keress égett bort, fenyőmagot, székfüvet, temsót, törd egyben mind, facsard meg jól, kend vele, megjavul, ha Isten akarja.
- 816 *Köszvényről ismét.* Keress székfüvet, olajat, törd össze, kend vele, megjavul, ha Isten akarja.
- 817 *Köszvényről való.* Fenyőmagot, tárkonygyökeret, – kakasfarkú fű –, gyenge gyökeret, azaz Salamon pecsétí, törd össze őket, tölts égett bort reá, hadd álljon egy étszaka rajta, azután vedd elő, facsard ki jól, annak levével kend az köszvint.
- 818 *Meg ugyan [116] köszvényről.* Földi epét, kapotnyak gyökerét, mindeniket egyaránt, főzd meg tiszta vízben, minden nap egy-egy italt igyék benne az köszvényes, hadd fogyassa az köszvényt szerző matériát; azután kenjed kül.
- 819 *Ismét igen jó az édes tej,* ha egy tiszta fazakat megmelegítesz, abban fejed az tejet, azt issza melegen.
- 820 Ismét lágy ruhát azon meleg tejben mártod, azt reá teríted vagy ragasztod.
- 821 Avagy édes tejben tégy sáfránt, főzz cipóbelet benne, [117] az vagy 2 tyúkmonyszekivel törd össze erősen, mint az pépet, melegen ruhára kenjed, ragaszd reá, az hol fáj, gyakran újtván, ha meghül.
- 822 *Azonról való, köszvényről.* Ismét fehér mályva gyökeret is főzhetsz, mint az pépet tejben, úgy élhetsz vele szintén, de megtörd elsőbben.
- 823 *Azonról, köszvényről való.* Ha lábod újjában érzed, minthogy ott kezdődik, tehát rózsaczetet, tyúkmonyfejerit, lágy söt kepillj össze erősen gyenge len ruhára akár len csepüre, márts bele, kösd reá, a hol fáj.
- 824 [118] *Azonról, köszvényről.* Végy bort, eczetet egyaránt, aprón vagdalt fejer mályva gyökeret, főzd meg benne erősen, tégy rozs lisztet hozzá, törd össze, mint az pépet, jó melegen ruhára kenven, kösd bé az fájdalmas tagot vele, ha meghül, meg mást reá.
- 825 *Azonról, köszvényről.* Az tüzes fájdalomban igen dicséretes, ha az békalencsét szélfű virággal és egy kevés árpa lisztel tejben megfőzöd, vele melegen békötöd.
- 826 [119] *Ugyanazonról való, köszvényről.* Az ökörfarknak virágát nyárban szedd meg, dugj meg egy nagy szorosszájú üveget, dug be az száját, egészen olajjá válik az üvegben. Szüzd le róla, tölts más üvegben, mikor meg keletik, vedd elő, márts ruhát bele, az kínos részt kösd vele, gyakran újtván. Annál jobb lesz, ha égett bort eresztasz hozzá és jó féle sáfránt is elegyítesz hozzá.
- 827 [120] *Ugyanazonról, köszvényről való jó igen.* Tavasszal békatojást szedj jó bővön, annak kis lombikban vedd vizét, melyben mikor szükség, tehát gyenge ruhát bele mártván, takarjad vele; annál jobb, ha temsót olvasztasz el benne.
- 828 Az békatojást el is teheted más esztendőre. Élhetsz vele, csak bőjtmás hó-

ban egy fazékban tedd fövényes földben, elsőben zavaros vízzé válik, de azután megtisztul szépen, az emberben az férget megöli. Márts egy kis ruhát bele, tedd az féregre, mindjárt meghal véle.

829 *De még könnyebb így:* Hogy szedj egy falka békatojást egy edényben, ke-püld meg erősen. Szárazd meg, tedd egy nedves pinczében állani, tégy egy darab lágy ruhát bele, annyira valót, [121] hogy mikor kell, egy darabot mess belőle, mennyi elég, azt öntözzék meg rózsavízzel, úgy ragaszzák reá az fá-jós részre.

830 *Azonról, köszvényről.* Valami borjú lábakat törj össze jól, főzd meg erősen, annak zsíráját szedd le, de úgy megfőzd, hogy megroshadjon, úgy lesz több zsírja. Szedd le egy edényben, tölts másfél annyi égett bort hozzá, tégy lágy sőt is hozzá, az húséget igen szíja kifelé, ha gyenge tollóval kenegeted gyakorta.

831 [122] *Köszvényről való.* Aprón tört görög fejért eczetes rózsavízzel keverj össze, ruhát márts bele, kösd bé véle egy nehányszor. Apró kutyakölyök is jó, ha reá teszed.

832 Oszlatni ha akarod, mely szerzi az köszvént, oltatlan meszet kis gyermek hú-gyában olts meg, az higgadtját leszűrven márts gyenge ruhát bele, ragaszd vele.

833 Vagy nyers borza levelére s virágára tölts égett bort reá, hadd ázzék egy éj-jel; [123] azután tölts fel lombikban, hadd járjon le, melyben márts gyenge ruhát bele, ragaszd vele.

834 *Köszvényről.* Földi borza gyenge leveleit ránts meg vajban, kösd vele gyakorta, de azonban az ital se maradjon el b: cz: i: hol. [így?]

835 *Azonról való, köszvényről.* Bablisztból, borból, égett borból egy kevés vajjal főzzed, azon formán élj vele.

836 *Köszvényről.* Reszelj földi tököt, tölts égett bort hozzá, kend be vele.

837 Ha az atcza lapú gyükerét megásod, feredőt csinálsz az köszvényesnek, igen hasznos.

838 [124] *Köszvényről feredő.* Fözzenek feredőt földi tökből, földi borzából gyü-kerestől, zsályából, köszvényfűből, fenyőmagból, somkóróból, székfűből, min-den nap kétszer is bele ülhet étel előtt 2 órával.

839 *Köszvényről.* Korpát, zabot, kölest, fenyőmagot tedd egy serpenyőben, hin-tesd meg erős égett borral, jó melegen tölts egy zacskóban, jó melegen dörgöl-jed vele, míg kiáll az fájdalom belőle.*

840 *Ugyan köszvényről.* [125] Szappant faragd meg, lágyíts meg erős égett bor-ral, jó melegen kenjed vele; az fájós helyre száraz köpölt vethetsz. Vége az köszvényről.

Barátom, nem tréfa ez, ezt observáld bár meg. Köszvényes barátom, próbáld meg, nem hagysz hazugságban, ebben is, hidd el bár.

841 *Következik immár az vízi kórságról való.*

Törjék meg daraboson az fenyőmagot, főzzék meg erős borban, annak levéből igyék egy jó csészével jó hajnalban, egy néhány nap egymás után igen jól igyék, meg jól takarják bé, utánna úgy feküdjék jó darabig, míg megizzadhat.

842 [126] *Más azonról. Ugyan.* Jó hígan, mint valami italt, főzd meg az köles ká-sát vízben, azután szúrd meg, és tölts meg annyi erős bort hozzá, forrald fel, újrolag abból minden reggel igyék egy-egy csészével, jól betakaródván utánna.

843 [127] *Más azonról, vízkórság.* Minden harmadik estve kőrifának az savát 15 árpaszem nyomót beiszik pápafű vízben.

844 *Még más igen jó azonról.* Az kék lilium tövét reszeld meg, facsard ki az le-

vét, tölts meg-annyi fejeér bort hozzá, nádmézzel édesíts meg, minden reggel egy-egy csészével igyék meg. Ez igen tisztítja minden senyvét, rossz nedvességet.

- 845 [128] *Vízkórságról igen jó.* Az szőlő venikét égesd meg, annak hamuját szórd meg, kösd egy kis tiszta ruhában, főzd meg erősen atczélos vízben, annak lúgját szűrd meg abaposztón vagy tizszer, minden reggel melegen egy-egy csészével igyál meg benne, csuda hasznát érzi meg.
- 846 *Akármi füvet* égesd meg, annak hammát kösd ruhában. Annak párlúgia többet használ, hogy az füvet főznéd meg, avval kötnéd, elhidd, mert az füveknek az ő savok, erejek hamuban vagyon.
- 847 [129] *Vízi kórságról ismét.* Kőrifának hamma, disznóbab kórójának hamma, genisztafünek hamma, fenyőtövisnek hammai jók vagy külön vagy össze elegyítve. Az megirt módon élj vele.
- 848 *Azonról vízi kórságról.* Az nagy borzának és földi borzának gyenge töveit főzd meg aczélos vízben, annak levét igya;
- 849 Avagy az borzafának belső zöld haját hánts meg, főzd meg tiszta vízben, azt igyad melegen minden reggel.
- 850 [130] *Ugyan vízkórságról.* Az havasi ugorkának tövét ásd meg, faragd csap formán, tedd be az alfelében, hatalmason szíja kifelé az sok roszt vizet az vízkórságosból.
- 851 *Ismét az földi borzának* magvát aszald meg, törd meg aprón porrá, egy vagy két susták nyomót igyék meg tehenhús levében vagy hígan sült tyúkmonyban vagy kecske-tejben, főzz ispikinárdot, azt igya melegen éjomra.
- 852 [131] *Ugyan vízi kórságról.* Az közönséges korpát főzd meg borban, jó melegen rakjad ruhára, tégy más gyenge ruhát felyül reája, ez ruhát hamarjában aprón tört köménymaggal hints meg, boríts bé az hasát jól vele melegen, újtván ismét, ha meghül meg más rendbeli flastrommal.
- 853 Ha kenetet csinálsz neki, így csináld azt, ládd e? Lenlevelű füvet virágostul, azaz linária, és belindfüvet, mindeniket egy-egy marokkal vevén, főzz meg erősen borban, míg elapad; azután facsard ki az levét, ahhoz tégy egy lott ökörfark virág olajat [132] vagy annyi lenmag olajat, akár kendermag olajat, ismét egy tyúkmonyszékit, egy kevés vijaszot olvaszd össze, hogy legyen lágy kenet belőle, azzal kenjed szárát, hasát.
- 854 *Hogyha az szeméremteste felfuvalkodik, így élj vele.* Székfüvet, somkórót, levelét virágostul, kömény és kaporvirágot, majorannát, veres rózsát, fejeér mályva gyökeret főzd meg erősen borban, azután levét leszűrven és jól kifacsarván, megtört asszú ganéval és [133] megtört cserfa hajjal főzd össze újlag, ruhát bele mártván, kifacsarván, jó melegen boríts be vele egy nehányszor. Így cselekedd.
- 855 *Vízkórságról való.* Az széltől felfuvalkodott fenyés hasát így orvosold. Egy tehennek egyszeri ganéját, aprón tört asszú rutát és köménymagot gyermek vízeletivel, sóval бүдös kövel, salétrommal az tűznél keverd össze erősen, melegen ruhára kenven boríts be egészen az hasát vele; az szárainak is jó ez igen. Minthogy az ilyen beteget az szomjúság igen szokta kínozni, [134] annak oltására nincs jobb az üröm-sónál, abból öt árpa szemni nyomót vegyen be üröm vízben. vagy pápafű vízben; vége.
- 856 *Következik immár az árénáról és vízelet bontakozásáról tanítás és az ki nem vízelhetik, és az ki alája vízellik, azokról.*

Az kakukkfüvet és székfüvet főzd meg borban, add meg innya.

- 857 *Azonról való, arénáról.* Vegye ki az tyúknak zúzába az felyül való hártját, azt aszald meg, törd meg, rákörmént meg annyit hozzá, [135] az mint az késhegyin felvehetsz benne, meleg borban add meginnya, reggel, délben és estve ötöd napig.
- 858 *Más azonról, ugyan arénáról.* Az csipkének gyümölcset szedd meg, tisztíts meg az magvától, főzz meg borban, azt igya.
- 859 *Arénáról, még más azonról való.* Kepülj rózsavízben tyúkmony fejerit, azt igyad.
- 860 *Aré[náról.]* Még más azonról való. Szedd meg az paponyának veres gyümölcset, törd meg borban, facsard ki, azt igyad.
- 861 [136] *Arénáról való.* Az tyúkmony haját égesd meg, törd meg, rákörmént is meg annyit hozzá, megtörvén apró porrá, keverd jó féle terpentinában, formáld egy borsóni golyóbis vagy pilulákban, minden reggel és estve ötöt-ötöt vegyen bé benne.
- 862 *Körontó orvosság jó, azonról.* Keress földi borza virágot, azt főzd meg borban és add meginnya, penig cselekedd háromszor vagy négyszer.
- 863 *Kökényfa* mohot főzd meg méhserben, azt igyad aréna ellen.
- 864 *Aréna ellen.* [137] Még más azonról való ismét. Az köménynek, gyükerének vedd vizét, azt igyad minden reggel és estve.
- 865 *Ismét azonról való remidi[um.]* Az nagy csilyánnak az magvát törd meg borban, facsard ki, azt igya meg estve, reggel.
- 866 *Arénáról.* Még más azonról, az ki nem vizelhetik. Az temonda fünek gyükerét ha megfőzöd gyenge borban, annak levét iszod, az veséből és hólyagból az követ és fővenyet kitisztítja szépen.
- 867 *Az ki nem vizelbetik, vagy ha vizellik is, vérrel.* Tálmosó füvet, szeder inat főzz meg, forrald vízben, azt igyad estve, reggel.
- 868 *Meg más azonról.* [138] Az kinek az hólyagjában alvadt vér vagyon, arról. Főzzön fejer mályvát, meg az gyükerét, ahhoz tegyenek eczetet, mézet, melegen azt igya gyakorta.
Kül kössék tölgyfa levéllel, birsalma levéllel.
- 869 *Meg más azonról; arénáról való.* Törd meg az fejer színű veres hagymát vagy reszeld meg, facsard ki az levét, nádmézeld meg, igyál melegen benne jól.
- 870 N.B. 2 fokhagymát és 2 fő vereshagymát főzd meg borban, annak levét igyad, aréna ellen jó ez egyben.
- 871 *Az ki nem vizellbetik.* Az kökényfa mohot szedd meg szépen, főzd meg méhserben, azt igyad gyakorta melegen.
- 872 [139] *Ugyanezen végre rend szerént való itala így legyen.* Hevits meg egy új téglát, olts meg tiszta vízben, egy néhányszor szürd meg, azt igya az, ki nem vizellhetik.
- 873 *Aréna ellen.* Vedd az mályva tövet, fejer lilium tövet, vijola levelet, somkórót, sárkelep levelet és székfű virágot, aprón tört és szitált köménymagot hozzá tévén, főzz meg erősen faolajos vízben, mint az pépet kenjed ruhára és kösd be az ágyékát vele jól, ha hül, meg mást reá mindjárt.
- 874 *Meg más azonról való.* Törj egy falka tisztított mogyoró belet, ereszd fel forrás vízben, mint az tejet, [140] azt igya.
- 875 Ismét petrezselyem vizet is igyék gyakorta, igen jók.
- 876 *Meg más arénáról való.* Főzd meg vízben az petrezselyem tövét, azután vess bővön írósvaját bele és nádmézzel újólág főzd össze vele, jól szokjál hozzá, egyed gyakorta, mind az hasát lágyítja, mind penig az vizelet utait tágítja, mind penig az követ rontja, morsálja.

- 877 *Az kinek vizeleti megáll.* Az zabot pergeld meg egy serpenyőben és lágy milye sóval hints meg, és úgy kevergesd meg jól, [141] és az mint elállhatja, olyan melegen kösd az ágyékára, és mindaddig úgy cselekedjél vele, valameddig megindul az vizeleti, úgy kevergesd meg mindenkor, mikor bekötöd az ágyékát.
- 878 *Arénától való ez is.* Az veres hagymában egy nehányat meg kell főzni, és egy székre üljön, és annak párájával párolja az ágyékát, keményen és minden nap ételiben azt egye, és az sonkolyát az ágyékára melegen kösse, azt mint elállhatja.
- 879 *Ugyanazon végre egy nagy v[el]res hagymának [142] rétei közé cressz faolajat, tekerd vizes ruhában, süsd meg zsarátnok alatt, jó lágyan törd meg, mint az pépet, kösd az szemérme közé, tudniillik az seggi, tőki közé.*
- 880 *Azonról való kőrontó.* Vedd az nadragulyát, az kinek himberkéje vagyon az tövén – azaz nagyfűnek az tövén –, assad ki, aszald meg elsőben és törd meg porrá, azt add meginni fejr borban.
- 881 *Az kinek kő vagyon az veséi között.* Vegye meg az nyúlnak agya velejét, elegyítse borban, melegen igya bé egy néhányszor, valet. Ez igen bajos nyavalya, mert az háta girinczit kínozza szüntelen az embernek.
- 882 *Az kinek férfiséga nincsen.* [143] Az szederin mikor elfut az szántóföldön, annak tövét kell ásni, azt meg kell erősen főzni, azt igya gyakorta.*
- 883 *Más azonról való.* Az kinek az férfiséga megveszett. Az petrezselyem levelét meg kell szedni egy óntálban, meleg vajas vízzel meg kell önteni, úgy kell az ágyékára kötni egy néhányszor jó melegen; ha hül, meg mást reá ismét.
- 884 *Következik immár az nagy betegségről vagy kórságról.* Az mezei jóságú balha fűvet erős eczetben főzd meg, add meginni vagy tölts az torkában.
- 885 *Azonról, kórságról.* [144] Az szapora-fűvet törd meg, facsard ki az levét, tölts az torkában. 225-dik levelen keresd.
- 886 *Azonról való, kórságról.* Az ökörfark kóró levelet is törd meg, facsard ki az levét, tölts az torkában.
- 887 *Kórságról legjobb.* Ez nyavalyával való bánás 2 üdöre való. 1) mikor már rajta vagyon, 2) mikor felszabadul tőle. Mihelt azért ez nyavalya ki akar rontani, mindjárt helyheztessek világos helyre, falapocskát csinálj, megtekervén gyenge ruhával, vessék [145] az fogai közé az szájában, de az ruhával megtekert lapocskát mártsák meg gyöngyvirágvízben vagy rózsavízben, úgy vessék az fogai közzé, hogy az nyelvét meg ne sértse, az fejét magasztalják fel jól, az két inait, szárait posztó széllel vagy valami keskeny ruhával szorítsák meg jól, kivált ha hideg szelet érzett, mikor reá jött, dörgöljék jó erősen meleg ruhával az farától fogva az lábait alá felé, szólítsák meg nagy szóval nevéen, orrát és újjait szorongassák jó erősen, sőt valami jó erős ptrüszköltető port is fújjanak az orrában, olyankor töltsenek [146] jó erős eczetet az torkában, rontsanak igen hamar rutát, meg öntözzék meg eczettel, dördöljék az orrát véle, akar fenyőmag olajjal, füstöljék meg jól gyontával vagy amaz kékvirágú Szent László fűvével, melyet gentiana minornak hínak deákul.
- 888 Ha pedig asszonyember vagyon, fogolyamadár tollával kell füstölni jól, az szájában pedig fodorménta vizet olajával együtt.
- 889 Az kórságosnak borban az keserű lapú gyükerét tölts az torkában, megjavul.
- 890 N.B. Szaglasképpen ezeket viselje az nyakában: canteriomot, basarósa meg tölgyfa gyöngy porát, szerencsendiót virágostól, szögfüvet, megtört asszú rutát, izsópot törve porul; az zacskó, az kiben teszed ezt az porokat, carmasin szín

legyen, gyenge, hogy az szagja kihasson belőle, mikor szaglod. Gyakorta nyakadban viseljed, míg élsz ez világon.

891 [147] *Ugyan kórságról.* Mártiusban az hollónak fészkeből végy el két vagy három fiát, egy új fazékban egy hév kemenczében égesd meg, azt törd meg, annak porából borban napjában végy bé.*

892 Hasonló erejű az vadkannak hólyaga is, ha kemenczében igen megaszalod, megtöröd, ha ilyen formán élsz vele.

893 Róka máj aszalva, törve, borban idd be.

894 *Hasonló erejű* az nyúlnak oltója vagy gyomra is, úgy élj vele.

895 *Kórságról való írás.* [148] Írja meg az néhány igéket, tudniillik: In nomine Patris et Filii et Spiritus Santi, [Am]en, utánna írja meg az tíz parancsolatot, annak utánna az felyül való igéket, tudniillik: In nomine Patris et Filii, Spiritus Santi, Amen.

Következik az belső és külső súlyokról renddel és az kinek végburkája lejár.

896 *Kenet az súlyre.* Keress mák olajat és belindfű magvának olaját, az olajokhoz tégy lenmag olajat, hat pénz nyomót, eressz egy kis tiszta viaszat bele, olvaszd össze, igen jó kenet leszen belőle, kenj vele minden nap, mert fájdalomnyhíteni nincs egy jobb az belindmag olajnál és az puszp[áng] olajnál.

897 *Az kinek az derekában van az súly, arról való.* [149] Keress macska füvet, az kit az macskák igen esznek, veszik is hasznát. Azt aszald meg, törd meg porul, azt hígan sült tyúkmonyban edd-meg vagy háromszor; jó ez.

898 *Meg más azonról.* Keress Szent Iván virágát, főzd meg borban egy szelet kenyér alatt, azt add meginnya egy néhányszor, valet.

899 *Az kinek az alfelében vagy az derekában van az súly, így élj vele.* Vedd az ökörfarknak az tövét és mosd meg szépen, főzd meg tiszta vízben jól erősen és azután három darab téglát [150] az tűzben tüzesíts meg erősen, az embernek egy dézsában tedd alája az megfőtt ökörfark tövét, mikor immár eléggé megfőtt, az embert takard be egy lepedővel, hogy az árpa jól meghassa, úgy vesd az tüzes téglákat egymás után az dézsában, de az fű gyökere is benne legyen. Háromszor így cselekedjél vele.*

900 *Hogyha az alfelében vagy, avval így élj.* Az bűdös követ törd meg szép aprón, szitáld meg, főzd meg mézben, jó melegen ragaszd reá, az porával hintsd gyakorta.

901 [151] *Az vér folyó súlyról.* Az rozstot égesd meg, törd meg, hintsd vele, az nyúlnak vagy macskának szőrit is égesd meg, törd meg, főzd meg mézben, ragaszd reá, megáll vele az vér.

902 *Más azonról való.* Az székfűvirágot, kapormagot főzd meg tejben erősen, annak párájával pároljad lyukas széken vagy márts gyenge ruhát bele, jó melegen ülj reá.

903 *Vagy.* Erős eczetet csorogtass hév kovácskőre, annak párájával pároljad gyakorta, bűdös kövel füstöljed minden nap, igen használ neki.

904 *Az mely súly dagad.* Főzz vízzel elegyített borban csengőfüvet, annak levében márts ispondiát, annak levét csorgasd az súlyre, menten lohad vele; Erdei édes gyűkér is jó.

905 Jó az fűlfűnek kifacsart leve is, ha kened vele.

906 Igen jó az utifűnek fifacsart leve is olajjal kristályben beadod egy néhányszor. *Dagadó súlyre jó.* Az csengőfüvet főzd meg aczélos vízben jól hogy meg-roshadjon, annak levét csorogtasd jó melegen az súlyre gyakorta.

907 [152] *Dagadó súlyre ismet.* Fejér mályvát, mályva rósának levelét, virágát.

- lenmagot, székfűvirágot, kapormagot tejben erősen főzd meg, annak párájával pároljad igen gyakorta.
- 908 Avagy ökörfark levelét, virágát, somkórót, székfűvirágát főzz meg tejben, annak párájával pároljad. Mártás lágy ruhát bele, ülj reá jó melegen.
- 909 Igen jó az géznek hája is, ha kened vele, görög fejjérel öszve töröd, úgy kened vele.
- 910 Egy néhány rákokat főzd meg faolajban, hogy olyan legyen, mint az méz, azzal kenjed, igen jól enyhíti. Ökörfark virágát is roncsolj köziben jól. [153]
- 911 Ismét tyúkhájjal törd öszve az sült alinának az húsát, sáfrányozd meg és újól egy kis popiommal, egy tyúkmonyszekével elegyíts öszve, törd öszve jól, és melegen kenjed az sült.
- 912 *Ismét, zöld borza levelet főzd meg vízben erősen, hogy ugyan megroshadjon, azt kend ruhára, jó melegen tedd az sülyre, gyakorta újtván, ha meghül.*
- 913 *Az kiben belől vagyon az süly.* Az atraczél gyökeret aszald meg, törd meg, szitáld meg, süsd meg pogácsában, [154] azt edd meg napjában egy néhányszor. Parázs alatt süsd meg, úgy edd meg.
- 914 *Sülyről igen jó.* Egérfarkfüvet főzd meg jól vízben, azt igyad igen.
- 915 Az ökörfark fünek levelét aszald meg, törd meg, főzd meg tejben, azt egyed gyakorta. Ha ki akarod az sülyt fokasztani, törj sült veres hagymát meg valamely epével, kenjed vele, megfakad, kössd is vele.
- 916 *Még más azon sülyről jó.* Égesd meg az kapormagot egy új fazékban, vess tört témsót is köziben, hadd éjjen azzal is meg az sebes szénen jól, azt törd porrá, az sült sebesíts meg, hints meg egy néhányszor jól.
- 917 *Azonról való, igen jó sülyről.* [155] Pünköszt havában szedd meg az árva csilyánt, árnyékon szárazd meg, törd meg, szitáld meg szépen, sebesíts meg az sült, hints meg vele egy néhányszor, még az gyökerét is kiszaggatja az sülynek. Ugyanazt add megenni hígan sült tyúkmonyban; italban is kell beadni innya.
- 918 *Az sült veres hagymát törd öszve valami epével, ragaszd reá, megfakasztja szépen.*
- 919 *Süly, még más azonról való.* Az nagy sárgaláb füvet főzd meg borban kenyérhaj alatt és vess egy kis témsót is belé, és azt add innya egy néhányszor.
- 920 *Ugyan azonról való, süly.* [156] Hogyha az alfelében belől vagyon, igen jó: vegyed az bablevelű füvet tövestül, törd meg, add megenni, innya tikmonyban éjomra egy néhányszor, és törj meg is benne egy kis hájban, kösd be vele gyakorta. Csinálj kérött csap formán, tedd bé az alfelében jól, meg mást is, ottan ismét változtasd egymás után.
- 921 *Azonról való, sülyről.* Az lenlevelű fünek sárga kövér virágát, ökörfarnak virágát törd öszve új hájjal vagy új vajjal, kenjed vele.
- 922 *Azonról való, sülyre.* Az nyers fokhagymának szárát megaszalván megégeted, megtöröd porrá, avval hintsd az sült.
- 923 *Azonról való feredőt, sülyre.* [157] Végy fejér mályvát, köz mályvát, somkóróból, ökörfark kóróból, borzafa leveléből, virágából, kaporból, székfűből, abban üljön gyakorta.
- 924 *Az belső sülyre igen jó.* Keress nyírfa gombát, azt reszeld meg vagy törd meg, avval hintsd gyakorta, csuda hasznát látod.
- 925 *Azonról.* Avagy végy olyan vizet, az kiben az kovácsok az tüzes vasat oltják, abban főzd meg az ökörfarnak levelét, azt ragaszd az sülyre, az levével pároljad igen gyakorta az sült.
- 926 *Ismét azonról való jó; süly.* [158] Törj tölgymakkot meg, azt tölgyfa levével

főzd meg erősen, két zacskóban rakván azt, tedd reá egyiket, ha meghűl, meg másikat ismét reá, jó melegen változtatván.

- 927 *Igen hamarjában igen jó.* Egy nagy darab sőt vess az tűzben, tüzesíts meg, egy cseber vizet végy az lábad közé, vedd az tüzes sőt bele, úgy kuczorodjál reá, úgy párold hamarjában magadat vele, de magadat takard be egy lepedővel, hogy az pára jobban meghasson.
- 928 *Sülyre való.* Törd meg az kövér porczint, azt tedd reá, ha sebes vóna is, meggyógyítja szépen. Bablevelű fű vagy sülyfű az neve.
- 929 [159] *Süly fokasztani igen jó orvosság.* Szedd meg az utakon ló és egyéb gané gömbölygető bogarakat, főzd meg len olajban, míg elrohadnak, ruhán által facsard ki az sűrű levét, avval kend az sült gyakorta.
- 930 Ismét szedess egy néhány nadályt, az sülyt kend meg tyúkvérrel, ruhán által fog meg az nadályt, tarts oda, menten fogja, beleragad, kiszíja az sülyből az rusnya vért. Mikor le akarod venni, az fejét hints meg sóval vagy hamuval, menten leesik róla. De mikor az nadályt fogod, szeded, akkor harmad napig tartsad kút vízben, onnat mikor veszed, úgy tedd az sülyre, úgy fogja meg.*
- 931 [160] Az kinek penig remesse vagy véghurkája lejár, tehát azt az italtól, az mennyiben lehet, el kell fogni, ha mikor lejár penig, kenjék meg rózsao[l]ajjal, vagy útifüvet, vagy tálmosó füvet főzzenek meg borban, azzal melegen mosásák és felyül hintsék meg aprón tört gallessel, vagy tölgymakknak az tokjával törve, füstöljék penig tarka levelű hunyorral eleven szénre vetvén, mikor ül penig, üljön meggyalult cserfa deszkára, jó melegen pároldjad is tarka levelű hunyornak megfőtt levének párájával, gyakorta füstöljéd asszú rózsával is hunyorral öszve.
- 932 *Ugyanazonról való jó.* Végy fejer lilium olajat, egy lott írós vaját, 1 lott szemnek való fejer irat, egy kicsiny opiomot, és ezeket törd öszve és melegíts meg, és gypotat márts bele, úgy köss be vele melegen egy néhányszor.
- 933 [161] *Ugyanazonról, véghurkáról.* Az tyúknak kövérivel kell kenni gyakorta, és egy új téglát meg kell tüzesíteni, eczettel meg kell öntözni, az alfelét reá kell tartani, magát egy lepedővel be kell takarni, és úgy kell párolni gyakorta. Vége.

Következik az főtől fogva az embernek külső esbető nyavalyákról való tracta s tanítás.

- 934 *Az ótvarról az kis gyermeken.* Az menyhálnak az héját vedd le, tedd egy csuporban, tedd az tűzhöz, annak zsírja leszen, avval kend az fejét, meggyógyul vele.
- 935 [167] *Azonról, ótvarról való.* Az szilvafának enyvét főzd eczetben, mossad, kössed vele igen.
- 936 *Azonról, ótvarról való.* Az földben telet murkot ásd ki, tisztíts meg szépen, főzd meg zsírban jól, avval kenjed vele jól.
- 937 *Koszról való, ótvarról.* Büdös követ, gáliczkövet, baromfaggyat, eczetet egyben kell főzni, avval kell kenni, megjavul.
- 938 *Koszról való.* Czelidóniának az tövét, koczornak az tövét, örménynek az tövét, lorumnak az tövét egyaránt mindeniknek vedd, hájat, vaját olvassz meg egyaránt mindenik[e]t, szürd meg; hogy hűl, vess kénkövet bele és jól megtöröd, avval kenjed, de az haját el kell borotválni.
- 939 [163] *Meg ugyan koszról való.* Elsőben az koszosnak borotváld meg az hajától, azután crispánt törj öszve égett téglával, avval hints be az fejét, épen

- mind így cselekedjél vele, háromszor megborotváld. – Parti lapu is igen jó, borongatni véle az koszt.
- 940 *Polyósóról való.* Az égett földet törd meg, szitáld meg, tedd egy fazékban, tölts erős eczetet reá, gáliczkövet, temsót, tyúkmony fejerít köziben kevervén, avval kenjed, megjavul.
- 941 [164] *Az kinek büdös az szája, arról.* Az köménynek az gyükerét, egy lott témsót erős eczetben meg kell főzni, és azzal mossad minden nap szájadat reggel reggel éjomra.
- 942 *Azonról való jó.* Törd meg az czitromot eczetben, azt idd meg, csömörtől is igen jó, büdös szájtól is.
- 943 *Azonról való, büdös szájról.* Végy zsályát, útífüvet, székfüvet kenyérhaj alatt, főzd meg fejer borban, igyék éjomra minden nap benne egy darabig.
- 944 *Szeplős orczáról.* Fejér ürmöt törj össze mézzel, avval kenjed orczádat gyakorta egy darabig, megtisztul jól.
- 945 [166]* *Az ki sárgul arczul.* Az béka lencse füvet aszald meg, törd meg porul higan sült tyúkmonyban, ad megenni egy darab ideig egy nehányszor.
- 946 *Golyváról való.* Az fenyő vijaszat tört borssal össze kell törni jól erősen és avval kell kötözni egy darabig minden nap.
- 947 *Görcs ellen való.* Az mézet főzd meg, ő magát elsőbben, azután vess törött témsót bele és avval is főzzed, hogy meghül, kenjed véle gyakorta.
- 948 [167] *Az kinek szakálla nincsen, arról.* Az répának vedd vizét és az kigyónak bőrit égesd meg, törd meg, keverd az répa vizében, avval kenjed gyakorta egy darabig. De ha áprilisban veres hagyma kifacsart levében kevered is, jó.
- 949 *Az kinek fülét vagy orrát az hideg megveszi.* Az rózsát törd meg és szitáld meg, és vess vajat bele, törd erősen és tölts össze az porral, kössed vele gyakorta.
- 950 *Az kinek lábát megveszi az hideg.* Tiszta bor, rozs pogácsa és egy kis témsó, és mossad ezzel gyakorta igen egy darabig.
- 951 [168] *Az mely emberen seb esik, és az vére meg nem akar állani.* Az gáliczkövet törd meg, vésd eczetben, azt kösd, avagy tedd az érre, az kit megvágtak, megáll az vér menten; ispondiát vésd belé, takard az zsarátnak alá, onnat vedd ki, hogy megmelegül, tedd az sebre melegen, megáll az vére.*
- 952 Másodszor égesd meg az ruhát, annak égett hommával kösd be, megáll véle.
- 953 Harmadszor azonról ez is jó. Törd meg az csilyán levelet eczetben.
- 954 *Fájdalom vonni igen jó.* Az mén lónak ganéját tedd egy új fazékban, elegyíts meg hájjal, mikoron megszáradna, akkor jó melegen tedd az fájó helyre, [169] ezt penig egy nehányszor cselekedd, ha meghül, meg mást reá menten melegen. Ugyanezen ló ganét borban meg kell főzni, jó melegen meg kell innya adni, de ő ne tudja, az kinek adod. – De mikor megszáraztad az ló ganét, elegyíts hájban, így csele[kedd.]
- 955 *Mégis azonról való, tudniillik torokfájástól való jó.* Zsályát, rutát, izsópot, petrezselymet, fokhagymát, mézet törd össze, hamar megjavul vele. Igen, igen jó ez, probatum est.
- 956 *Szakadtságról való.* Keress szép tiszta fövenyet, azt törd össze olajjal, kösd reá, harmad napig hadd legyen rajta, meggyógyul.
- 957 *Égésről való.* [170] Tyúkmonyból csinálj pogácsát, aszald meg, törd meg, hintsd vele, kenjed olajjal, úgy is hintsd gyakorta, megjavul.
- 958 N. B. Eper vize is igen jó hályogról.
- 959 *Dübös eb marásáról.* Fagyal fát vagy kőrisfa fa férgét, Isten ünejét, zsályát, ezeket főzd meg fejer borban, add meginnya egy nehányszor.*

- 960 *Ineresztésről való.* Az konkolt buzakorpával, olajjal, eczettel törd öszve és avval kenjed egy nehányszor.
- 961 *Ismét égésről való.* Az liliomnak gyökerét meg kell törni, reá kell kötni nehányszor.
- 962 *Pattant fokadásról való.* Keress fenyő szurkot, vedd az fejérit, kösd vele gyakorta.
- 963 *Az sérésről.* Ker[e]sd meg az földi tököt, ásd ki, mosd meg szépen, főzd meg űj tejben mind addig, míg olyan lészen, mint az tiszta ruha, kend ruhára, az mely tiszta legyen, azután varrd az derekára mind körül azt, harmad napig rajta legyen, 2-szor is úgy, harmadszor is.
- 964 [172] *Túros szárról.* Hánts le az szádokfának belső fejr haját, főzd meg édes tejben, kösd reá háromszor, de az első kötést le ne vedd, hanem felyül reá kösd, harmad napig hadd rajta, akkor vedd le, ha három esztendős volna is, meggyógyul.
- 965 *Meg ugyan túros szárról.* Az rózsának virágát kell szedni és faolajban kell megfőzni, és azzal kötözni.
- 966 [173] *Mirigy ellen való.* Retek, torma, dióbél, fenyőmag, bors, fokhagyma, ezeket egyben kell törni, és ezekkel kell kötözni egy nehányszor.
- 967 *Ismét túros lábra.* Az ökörfark kórónak levelét aszald meg, törd meg, hincsed az túrt vele.
- 968 *Pokolvarról való.* Keress apró csilyánt, törd meg mozsárban, keverd mézben, kösd reá egy nehányszor.
- 969 *Dagadt lábra való.* Keress árpa lisztet, meszet, sót, eczetet mind egy mérték szerént, törd öszve, főzd meg, melegen tedd az lábára egy nehányszor, 6 napig leg[alább].
- 970 [174] *Az kinek az beli kiesik.* Egy csuporban egy kalán vaját vess, és bort kell reá tölteni, és meg kell melegíteni, az mint eltűrheti, avval az belit mosni kell, bé kell dugni, úgy kell bevarrani.
- 971 *Gyógyító íret így csinálj reá.* Keress mézet, galiczkövet, témsót, krispánt, öszve kell törni, úgy kell osztán csuporban tenni, meg kell főzni, háromszor meg kell forralni, úgy kell vele kötni, kenni, míg megjavul.
- 972 *Az vad lennek magvait és az konkoly magvait buza-korpával, olajjal és eczettel öszve törd, az zsugorodott kezű, lábú, megkeményült inakat kened, kötőd véle, megjavul vele.*
- 973 [175] *Orbánczról való.* Gáliczkövet, temsót, temejét öszve kell törni, és egy csuporban háromszor meg kell forralni, avval kenjed. – Borban kell főzni, úgy kell vele kenni.
- 974 *Az mely orbáncz kisebesedik.* Az kendermagot meg kell erősen forralni, hogy ugyan megcsírázzék, úgy meg kell főzni, oztán ki kell tölteni, hadd hűljön. Hogy meghűl, mozsárban meg kell törni jól, oztán tölts bort reá, szita által törd által, avval kösd az lábára gyakorta, megjavul vele.*
- 975 [176] *Ismét pokolvarról.* Tormát, fokhagymát, borsot, sáfránt törd, mézben öszve kell keverni, azzal kell kötni.
- 976 *Étetés ellen.* Az gólyának máját és gyomrát, kapor diót, zsályát, mogyorót, retek, ezeket fejr borban kell megfőzni kenyérhaj alatt, azt kell innya adni gyakorta.
- 977 *Az kin az himlő ki nem ütbet.* Egy kalán karórépa magot rágjon be, arany fonalat köss az nyakában, az másféle répa m[a]g is jó.
- 978 [177] *Az vak körmöt így tisztíts.* Az Isten ünejét vesd fa olajban, törd meg, azzal kenjed, vakarjad meg, tisztul szépen.

- 979 *Ismét azonról.* Az tormát reszeld meg, facsard ki az levét, törj lenmagot kö-
ziben a levében, az tormával, elegyíts az torna levében, avval kenjed, vakar-
jad, m[eg]tisztul.
- 980 *Az kinek keze vagy lába felzsugorodik.* Fekete nadált, rozs lisztet, tyúkmony
fejérit, veres követ, ezeket öszve kell timporálni, és reá kell kötni.*
- 981 [178] *Az mely ember megsérszik, ha régi volna is.* Végy sok tormát, azt törd
meg erősen, és kösd az vékonyára, nehéz ugyan, de mégis rajta tartsa egy écza-
kán.
- 982 *Nyílvás vonásról.* Vedd az nádnak az gyükerét, törd meg jó erősen egy mo-
zsárban, vess mézet belé vagy köziben, hogy elelegyedjék jól vele, kösd az sebre,
és kivonsza az nyílvását az sebből.
- 983 [179] *Meg ugyanazonról.* Az kiben nyílvás vagyon. Keress diktálmus füvet,
kösd az sebre, az hol az vas bément, és harmad napig tartsa rajta, és kivonsza
az vasat szépen.
- 984 *Az kiben puska golyóbis vagyon, arról való remedium.* Asszú répából csinálj
kérőt, és tedd oda, az hol az golyóbis bément, és álljon benne harmad napig,
azután vond ki, az golyóbis is kijű vele szépen.
- 985 *Dühös eb marásáról.* Olajat, mézet timporálj öszve, kend az marást véle, men-
ten kivonsza az mérget, megjavul vele.
- 986 *Az nagy lapunak [gyükerét] ásd ki, törd öszve, törd sóval, kössed reá.*
- 987 [180] *Inaknak meglágyítására való.* Székfű, méz, árpaliszt, fenyőmag, ez négy-
félét öszve kell timporálni és igen kell főzni és keverni, hogy meg ne égjen.
Ez dagadásról is igen jó. Mézet, fenyőmagot, mentől több, annál jobb.
- 988 *Rothadásról való jó.* Égett bort, borsot, gáliczkövet, témsót, krispánt tyúk-
mony fejériben timporáld öszve, avval kenjed.
- 989 *Túros lábra való eszköz.* Fekete nadált főzd meg fejér borban kenyérhaj alatt,
kössed vele, valet.
- 990 [181] *Süket ember fülében való víz.* Az gyermekded lágy fenyőfának hánts le
az haját, főzd meg igen erősen, az puskát lödd ki, annak levét hamar tölts az
puskában, onnat tölts ki hamarjában, és ezt az vizet lödd az süket ember fü-
lében, jó.
- 991 *Másképen is jó ez víz.* Az hideglelés embernek beínnya adni; ez víz minden
túrra igen jó mosni vele, még az túros lónak is jó; próbált dolog nálam.
- 992 *Az bükkfának udvában az mely víz vagyon, mindenféle varas, rühes megjavul
vele.*
- 993 [182] *Franczu ellen való.* Tiszta borseprőből főzött, égetett bort, kék követ,
krispánt, gáliczkövet, témsót, ezeket megtörve az égett borban kell megkeverni,
de így élj vele. Keress egy feneketlen hordót, butasd bele az franczús embert
és egy új fazakat tölts meg eleven szénnel, azt tegye az lába közé, hadd izzadjon
meg tőle, hadd üssön jól ki rajta, az égett borban timporált eszközzel egy pe-
netével kenje bé. Ezen kövekkel tört porokkal hints bé, mintha sóznád, de az
hordót felyül takard be jól.
- 994 [183] *Ismét franczusról való.*

Temején egy	1 lott,
Gelét egy	1 lott,
Görög fejér	1 lott,
Témsót	1 lott
Kénéső	1 lott

Disznóháj az mennyi elég. Ezeket öszve kell törni s főzni, evvel kell kenni, az

megírt porral is kell hinteni, kék követ, krispánt, gáliczkövet, témsót össze kell törni, avval kell hinteni.

- 995 *Aszu kórságról.* Vedd vizét az úti fűnek és az föld fűsti fűnek, azt add inya gyakorta, megfordul véle szépen.*
- 996 *Orbánzsról való.* Az kendermagot törd meg erős eczetben, szúrd által egy erős ruhán által, gáliczkövet, krispánt, témsót, temejént, egy kalán tejfelt, egy tyúknyomat habard össze jól, kösd be vele az orbánczos testet.
- 997 [184] *Kopaszszágról.* Az kigyóbőrit égesd meg, kend meg az kopaszt velc.
- 998 *Az kinek szakálla nincsen.* Az répának vedd vizét, avval kenjed.
- 999 *Szomjúságtól való.* Az kendermagot törd meg tejben, azt igyad.
- 1000 *Az mely asszony nem szűlhet.* Főzze meg az fekete ürmet, azt igya melegen.
- 1001 *Ha teje nincsen,* az fejr mályvát főzze meg, annak levét igya, leszen teje jól.
- 1002 [185] *Az kicsin gyermekek* mikor himlő vagyon, egy kis veres posztót égesd meg, azt törd meg, add béinnya, kiüt rajta hamar.
- 1003 *Fene ellen való.* Szedd meg az kökényfán való mohot, irts meg az tövisitől, hogy szép, lágy legyen, önts meg erős eczettel, áztasd meg jól, vess tört töme-jént bele, keverd jól meg benne, kösd bé vele egy nehányszor.
- 1004 *Az tüzes dagadásról.* Az salátát árpalisztal vagy malom porral törd össze; avval kösd bé az dagadást.
- 1005 *Nagy morinról.* Szedd meg az fenyő mohot, ránts meg vajban, kötözzesd av-val, igen jó.
- 1006 Fejr mályvát törd meg, szitáld meg, főzz meg fa olajban, az is jó.
- 1007 [186] *Az kigyómárásról.* Az mustármagot főzd meg borban, annak levét add meginnya egy nehányszor.
- 1008 *Fene és Szent Antal tüze ellen.* Az tormának kifacsart levével kell igen mosni, gyakorta igen.
- 1009 *Bűdös szájról való.* Az köménynek gyökerét, egy lott temsót erős eczetben meg főzni, és vele az bűdös szájadat megmosni igen gyakorta; ez mind szája-dat, nyelvedet hamar megjótja.
- 1010 [187] *Az mely seb rothad, fekete víz kell abhoz mosni.* Végy erős eczetet, témsót, gáliczkövet, krispánt, sziligy sót jó bővön, gáliczkövet többet az többinél, és erősen kell főzni, hogy meghül, avval az sebet lóni kell egy fecskendővel, és úgy kitisztul az rothadt hús belőle.
- 1011 *Az kinek az lábát az bideg megvetette.* Az bisalmát aszald meg, törd meg, az-zal hintsd szüntelen.
- 1012 *Vérállító szerszám.* Az gáliczkövet törd meg, tedd az érre, megállítja menten, mikor eret vágatsz.
- 1013 [188] *Sebre való fekete ír.* Vijasz, terpentina, olaj, szurok, báránnyaggyú, temején, főzd össze jól, fekete ír lesz belőle.
- 1014 *Fekete diákórium ír.* Vijaszt, szarvasfaggyat, olajat, gletet, temejént, miniomot és egy kis gáliczkövet, terpentint és jó diakórium leszen belőle.
- 1015 *Veres olajat így csinálj az torongya kiesett embernek, az kinek az végburkája keni.* Faolajat tiszta mázas fazékban kell tölteni, egy fával meg kell mérni, [189] meddig ér, az csengőfű virágát bele kell hánni, meg kell főzni benne. Ismét tiszta veres bort kell reá tölteni, mind addig kell főzni, míg mértékre apad, evvel kenjed gyakorta, ez igen jó.
- 1016 *Nebéz írat így csinálj.* Fa olajat, glet, éget témsót, erős eczet, tyúknyom fejé-rit, ezeket elegyíts össze, habard az tűznél, míg megforr mindaddig, jó leszen osztán.
- 1017 *Sufa-ír, így csinálj.* Egy itcze [190] eczetet, gáliczkövet, ezeket melegíts meg

- az tűznél, vagy tíz tyukmonyat üss bele, míg megforr, mindaddig sodorjad. Hogy megforr, vedd ki, az tüztől hadd hűljön, jó leszén.
- 1018 *Fejér kőszínű ír igen jó sebre.* Báránnyaggyú két annyi, mint az hár, mastix 2 latt, égett témsót, bővön temejént, görög fejért, bővön kénésót.
- 1019 *Fenétől. Hamarébb;* Az kecskeganét törd öszve mézzel, ha kaphatsz, tégy anti-moniomot hozzá, avval kössed hamarjában.
- 1020 [191] *Túros lábra való ír.* Toboz, viasz, hár, méz, bors, székfű, szerecsendió, témsót, temejént, gáliczkő, Szent György füve, bécsi safránt, krispánt eleget, jó flastrom lesz, evvel ragaszd, az túrt, veszed hasznát.
- 1021 *Orbánérről való jó, lágy víz kell annak.* Egy csuporban bort kell tölteni és osztán tömejét, témsót kell bele tölteni, meg kell háromszor forralni, és azzal kell tartani, kenni, de az temejént, témsót megtörni.
- 1022 [192] *Még ugyanazonról.* Gálicz követ, témsót, temejént öszve kell törni, és egy csuporban borban háromszor meg kell forralni, azzal mossad.
- 1023 *Fene ellen való.* Krispánt egy mogyorónit, három tyúkmony fejért, témsót is kell bele törni, ezeket öszve kell timporálni, avval kell gyakorta mosni.
- 1024 *Az mely ember megdübödik.* Végy kőrisfa férget, ápiomot, bővön tedd egy tiszta mázos fazékban, tölts fehér bort reá, főzd meg, és ha meghűl, add meg-innya.
- 1025 [193] *Az kinek lába dagadna, igen jó.* Vedd az rutát, törd jól meg, annak levét facsard ki, annak levével kenjed, meglóhad szépen.
- 1026 *Állott sebről, az ki nem akar gyógyulni.* Témsót 4 nehezék, bors 30 nehezék, temején 1 nehezék, egy öszve-marok kendermag, egy nehezék kánphor és egy messzely bort és egy messzely vizet, és ezeket az szerszámokat tölts bele, forrald fel, igen jó leszén vele kötni az gyógyulni nem akaró sebet.*
- 1027 [194] *Vad sőmörögről való.* Az mely disznó az pázsinton lakik, annak szarát szedd fel, főzd meg tej állapotjában, vess egy kis szappant is bele, egy kis fenyőtobozot is bele, és kenjed az vad sőmörögöt vele egy nehányszor.
- 1028 *Régi sebről való ír.* Fenyő toboz 2 latt, vijasz 1 latt, bors 2 latt, méz 1 latt, vaj 1 latt, ezeket főzd öszve, kend ruhára, ragaszd véle.
- 1029 *Szőrféregről való.* Az mely régi sebben szőrféreg terem, annak kivételéről [195] szerezz három patakból 9 köveket, 9 marok hammát egy szitában, egy lapátot tégy által az dézsán és arra kell szitálni. Egy fazék lúgot kell csinálni, az mikor forrana az lúg, az 9 patakkövet is az tűzben volnának tüzesen egyenkint úgy kell az dézsában hánni, míg annak az melegsége tart, úgy párolja az lábát benne, mindaddig az lábát benne kell tartani; annak utánna osztán, hogy meghűl, mossa meg az lábát benne, és osztán kösse be az lábát, és minden nap 2szor, egy hétig így párolja s kösse az lábát, de minek előtte ezt megselekedné, az lúgot megszűrje egy ruhán által, az hammat [196] oszton facsarja meg az lúgtól jól, az hammat vedd ki az ruhából és tördeld el egymástól, darabagban az hammát, meglátod a szőrféregeket benne, ha világos helyre viszed.
- 1030 *Tettes és serkés főről.* Az fejér hunyort főzd meg lúgban, mossad az fejét vele, kivész az serke s tetű belőle szépen.
- 1031 *Nyílvás az kiben vagyon.* Az nádnek tövét vagy gyökerét törd meg erősen réz mozsárban, ereszs mézet belé, törd öszve, avval kösd. Vé[ge].
- 1032 [197] *Horváth Péter flastroma jó.* Viasz fenyő toboz, egy kicsiny új hár, olvaszd meg, szüzd meg, gáliczkövet, témsót, szerecsendiót, székfű[t], temejént, krispánt, az mennyi elég leszén.
- 1033 *Túrról való jó igen.* Baraczk magot törd meg, mint az port, avval hintsed, egy nehányszor-porozd bé az túrt, és végy keserű laput, ragaszd be vele jól.

- 1034 [198] *Részségről.* Égesd meg az fecskét, add meginnya, nem részegül meg az nap.
- 1035 *Azonról.* Az sasnak monyát, epéjét meg kell törni, meg kell innya adni, soha részeges nem lészen míg él.
- 1036 *Ismét vad sömörögről való.* Fekete por, kéneső, kénkö, cinobrium, ezeket törd össze, de elsőbbben meg kell égetni, úgy kell megtörni egy mozsárban, szépen, úgy kell vele kenni egy nehányszor. Az fekete port pedig így csináld meg: témső, kénkö, temején mind egyarán legyenek ez három, tapaszt bé, úgy égesd meg, törd meg, szítáld meg, fekete por lesz.
- 1037 [199] *Az mely ember puffadozna, dagadozna minden testében.* Szent Jakab havában Szent Jakab napja után Boldog-Asszony napján szedd meg az fejrőrmöt, az virágát szedd meg az mennyi elég, tedd egy tiszta mázos fazékban, tölts erős bort reá, és hadd álljon rajta harmad napig, és azután tölts más mázos edényben, főzd kenyér haj alatt, és ha megfővend, vedd ki, avagy tölts egy palaczkban, azt igya egy darabig, igen jó ezzel élni az olyan dagadózó embernek.
- 1038 *Beteg embernek való fött víz.* Tölts egy fazékban tiszta vizet, és vess bele folia centauriát, két gyűker gyömbért, mézet, főzd meg erősen, ezt igya.
- 1039 [200] *Rothadás ellen való.* Égett témsőt, krispánt, úti füvet, terpentínát, bort, olajat, rózsa vizet timporálj össze, avval orvosold egy darabig.
- 1040 *Az szakadt tökök embernek.* Az nádaly füvet törje meg eczetben, azt igya minden nap.
- 1041 *Az ki tüdője, mája megveszett vagy megrekedett.* Az czentauriát főzd meg borban, megnádmézeled, úgy igyad gyakorta reggel reggel.
- 1042 *Az mely kis gyermek nem albatik.* Az vad mák vizében főzd meg ugyan az vad mákot, annak levét add innya kalánból, minden ártalom nélkül elcsendesedik szépen.
- 1043 [202] *Az mely seb megáll, nem gyógyul.* Ábel vért vagy sárkány vért, aloést, kristályport elegyíts össze, hintsd az sebet vele, minden nap feljű az hús, szépen megindítja az növésre.*
- 1044 *Az mely embert általoernek szablyával vagy törrel, annak nyilallása ellen való.* Végy fejrőrmöt, négy újni földi borza gyűkeret, ruta levelet, azt törd meg, tölts eczetet reá egy meszelt, egy nap álljon rajta, szűrd le róla, és mikor innya akarsz adni, tölts egy kis bort is hozzá, úgy adj innya.
- 1045 *Az szakadt tökök ember* törje meg az tálmósó füvet, annak levét facsarja ki, avval kenje az ágyékát, igen hasznos ez arra.
- 1046 [203] *Hurutról való jó.* Vékony borban főzd meg az fenyőmagot, kakuk füvet, izsópot, főzd meg, annak levét igya reggel reggel éjomra melegen egy-egy csészével, de az melyet is kenjék kenettel, ahhoz valóval, de az hurutost hanyattá fektesd.
- 1047 *Lenmagot, fejrő mályvát főzd m[eg] vajban,* de az mályva gyűkeret törd meg, szítáld meg, úgy főzd meg vajban.*
- 1048 *Száraz betegségről.* Marti laput, izsópot vagdalj össze egy új fazékban, vízzel parahold meg, tégy hozzá illendő fedőt reá, téasztás ruhával ragaszd be körül, az ferdőt lyukaszd meg felyül, dugd be az lyukát, mikor az kenyeret kiszedik, akkor tedd be az kemenczében, mikor kiveszed, bonts ki az lyukát, egy töcséren vedd az szájadban az páráját, az orrodon bocsásd ki, nagy hasznodra lesz az.
- 1049 [204] *Száraz betegségről.* Ugyanannak való feredőt, csengőfűből, fejrő mályvából csinálj gyenge feredőt, abban feredjék.

- 1050 *Farkas seb ellen való.* Vegyed az petrezselymet, főzd ugyan jól meg, kösd az sebre vagy háromszor vagy négyyszer.
- 1051 *Az kiben kígyó vagyon.* Az kőrisfának haját vagy levelét meg kell törni, borban meg kell innya adni, avagy pedig eleven kénesőt adj innya.
- 1052 *Karsai varról való.* Erős eczet, égett bor, egy kis temején, keves témsó, gálliczkő, len ruhát szerezd össze, avval ragaszd.
- 1053 [205] *Az kinek testét az vér elfolyja.* Rózsa pogácsát törd meg egy réz morszárban, erősen szitáld meg azt, tölts egy kis mézet bele és törd erősen meg, tedd bele egy csuporban, melegíts meg az tűznél, kend egy kis ruhára és ragaszd bé vele egy néhányszor.
- 1054 *Tüdője az kinek megveszett volna avagy megrekedett volna.* Végy egy marok fekete ürmöt és egy marok fehér ürmöt és egy marok szarvas nyelvű füvet, ezeket főzd meg borban, és azután, hogy meghűl, vess egy kevés nádmézét bele, hogy megédesedjék, és azt igyad minden nap melegen.
- 1055 [206] *Az kinek lábán apró lyukak vannak.* Végy új mázos fazakat, vagdald össze az gyenge fenyő ágat, és rakd teli az mázos fazakat vele, ásd be az földben, és boríts bé más fazékkal, csinálj posztó nyiredékes sárt, csináld be az két fazék közit, az egyik az földben legyen, az másik felyül az föld színén és lyukaszd meg az fenekét, csinálj jó tüzet reá, égesd meg jól, bonts ki, tölts abban olajat és vizet. Ez mindenféle sebre jó, az apró lyukakat mossad vele, jó. *Az füveknek is így veheted olaját.*
- 1056 *Az nagy lapu gyükerét ásd ki és lágy sóval törd össze, úgy kösd az dühös eb marására, m[eg]jól.*
- 1057 [207] *Ismét rothadásról való.* Az komlót főzd meg borban jól erősen, hogy felettébb elfővi az levét rajta, szűrd meg, vess temsót bele, kösd azzal.
- 1058 *Dagadt szemre jó.* Törd meg az vad len magot, főzd meg fehér borban, ragaszd az dagadt szemedre; jó.
- 1059 *Az kinek mája fájna jobb felől.* Ássa meg kotángkóró tövét, azt törje meg eczetben, kösse az májára, cicoria az neve.
- 1060 *Akármely mérges kelevényre igen jó ragasztani.* Az pupa levélnek vérit kösd reá, kivonsza az mérget, megfokasztja, meggyógyítja szépen.
- 1061 [208] *Méreg vonni jó, jó.* Az mustárt főzz meg borban, törd meg, mint az pépet, ragaszd vele, mérget von.
- 1062 *Sérésről való orvosság.* Vegyed az katángkóró – cicória – tövét és az pompóniát, ősd meg, mint az salátát meleg vízzel, és csináld meg, mint az salátát, kösd reá, tudniillik az sérésre egy néhányszor.
- 1063 *Az fenéről, az ki felveszi az rothadt búst, így élj vele.* Csinálj jó crös pár lúgot, avval mossad az sebet szépen, osztán végy égett témsót, krispánt mind egy mértékben, ez kétfélét tedd égett borban, timporálván, hogy jó sűrű legyen, és evvel kössed. De ezt is eszedben vedd, hogy kis fára egy kis kék posztót csinálj, és evvel mosogasd az sebet minden kötéseden, és megismered, ha nyálasodik az posztó, arról megismered, hogy gyógyul.
- 1064 [207] *Hogyha purgálni akarod magadat az rossz nyálas sártól, egy zacskóban készíts elő ezeket össze.* Földi epét, te mondád fünek gyükerét, diktálmus fünek gyükerét, apró bojtornjak levelét, kapottnyaknak gyükerét, ebtej tövének az héját, kömény magot, fahéjat egy ejtel borban, áztasd meg, arról igyál, igen jó ez. Ne félj tőle mert jódra van.*
- 1065 *Hogy az flagmás, nyálas, rothadt és poshadt nedvességet az vizelettel az alfélén kitisztítja szépen, gyengén, vízkórságosinak is jó ez.* Az kék lilionnak gyükerét reszeld meg, levét facsard ki, megannyi fehér bort tölts hozzá, nádmézzel

- édesíts meg, és minden reggel éjomra egy-egy cs[é]szével igyál meg benne melegen.
- 1066 [208] *Az mely embernek* valamely tagja vagy mája száradna – az máj pedig az jobb ódalában vagyon. A ló csontjában az mely velő vagyon, vedd ki, és faolajat tégy hozzá, keress kígyóhagymát, avval törd össze az faolajjal és velővel, főzd meg, avval kenjed. – Jobb felől az oldalcsontok alatt vagyon az máj, bal felől az lép.
- 1067 *Az lépnek nyavalyájáról való orvosság.* Étélében, italában csak jó igen az tamariscus és az szarvas nyelvű fű porul tyúkmonyban enni és inya.
- 1068 *Sárgaságról való tudomány jó.* Csengő kóróval, cper gyükerrel főtt vizet igyék minden nap 2 hétig.
- 1069 *Azonról.* Marobium album, azaz fejr peszercze fünek facsard ki az levét, két annyi nádmézzel főzd össze, tajtékát hánd el, tisztíts meg, egy-egy kalánnal igyál benne éjomra reggel.
- 1070 [209] *Sárgaságról való ismét.* Az meleg ló ganét facsard ki az levét, tölts kecsketej közé, azt igyad, az mint kifejik mindjárt, sokáig ne egyék reá.
- 1071 Tyukmonypirosító gyükeret főzd meg [bor]ban jól, hogy még veres legyen, úgy igyad éjomra.
- 1072 Földi epét, fahéjat, sáfránt, vizet igyék.
- 1073 *Ugyanazonról.* Törd meg az csilyán gyükeret, főzd meg erősen fejr borban, azután facsard ki az levét, szűrd meg, vess sáfránt bele, minden reggel igyék benne melegen.*
- 1074 *Sárgaságról való remedium.* Tavaszszal szedd meg az lúdfiak ganéát, aszald meg, törd meg, tölts bort reá, álljon rajta egy kevéssé, azután az higgattját szűrd le róla szépen aprónként, igya azt éjomra.
- 1075 [210] *Vagy csak úgy az porból* igyék bé egy susták nyomót fejr borban négy (4) nap egymás után, épen kígyógyul belőle, adj izt neki, nádmézzel.
- 1076 Árpaliszttal, babliszttal tölts meg egy zacskót, avval dörgöljék az feredőben, mosdjék meg borral gyakorta arczul, feredőt mályvából főzd, bablisztet is eressz bele, megládd hasznát.
- 1077 *Ha dagad az lépi az bal ódalában, evvel orvosold.* Egy falka szarvasnyelvű füvet égess meg, annak hammából csinálj párlúgot, tamariscus vízből párlúgot, szűrd meg szürke papiroszon, eressz eczetet, mézet bele, azt igya éjomra.
- 1078 [211] *Ezen füvet aszalva, törve is jó béinnya,* kívül pedig evvel kend. Jó savanyú kovászt fa olajos borban főzd meg, kösd be. Ha megkened pedig, így élj véle. Ökorszára velejében, faolajban megreszelt földi tököt ránts meg, avval kend.
- 1079 *Az szenvedbe[ti]len fájdalomról.* Bélindfüvet, cbszölőt, egy néhány mákfejet – mindenik nyers legyen –, fűlfüvet, vijola levelet főzz meg tejben erősen, mint az pépet, ruhára kenvén, köss bé vele, az levével moshatod hasznosan.
- 1080 [212] *Har[ma]dnapi hideglelésről való jó.* Apró bojtorján, agrimonia, sóska, cicoria, azaz katángkóró, téli saláta, fejr üröm, azaz endivija, földi epe, azaz centauria, ezeket főzd, mézzel édesíts meg, úgy igyad, eláll.
- 1081 *Azonról való hideglelésről.* Az len levelű füvet ásd ki, annak gyükerét aszald meg, porul idd bé.
- 1082 *Azonról való ismét.* Kopottnyaknak az gyükerét tör meg jól porul, melyből egy susták nyomót igyál meg.
- 1083 *Más azonról.* Az úti füvet tövestül törd meg, levét facsard ki, égett borban idd bé.
- 1084 *Az hideglelés embernek* adj krispános égett bort innya, hamarjában igen jó.

- 1085 [213] *Azonról.* Nyúlkáposztát, útifüvet, borza fának jövését eczetben sóval törd össze, kösd az pulsusra.
- 1086 *Minden napi hideglelésről.* Egy vagy két marok székfű virágot, bárány ürmet főzz meg vízben erősen, míg fele elapad, nádmézeld meg, minden reggel egy-egy csészével igyál meg jó melegen, takarózdál be vele.
- 1087 *Negyed napi hidegről.* Az kígyónak csontját aszald meg, törd meg, egy susták nyomót igyál bé benne pápafű vízben.
- 1088 *Hagymáz hidegről.* Aprón tört bűdös követ erős eczetben igya be.
- 1089 *Vagy.* Listicum gyökeret aszaljon meg, törje meg, abból meleg borban igya bé vagy pápafű vízben egy susták nyomót.
- 1090 [214] *Hideglelésről.* Az gelyesztát aszald meg porul, azt add be innya hamarjában.
- 1091 *Azonról.* Az macskának farkahegyiből ereszszt vért, azt add be innya hamarjában.
- 1092 *Hideglelésről való ez is jó.* Az fekete ürömnek gyökerét ásd ki, főzd meg borban kenyér haj alatt, azt idd be éjomra egy nehányszor.
- 1093 *Azonról való ismét.* Metéld el mind az hús körmödét, gyúrd egy kis viaszban, mond ezt magadban: Én most hideglelésről való orvosságot minden napi, 2 napi, 3 napi, 4 napi, 5 napi hideglelések ellen, [így] Ragaszd egy ajtóra, hadd ott, jöjj el onnat.
- 1094 [215] *Az kinek hideglelése vagyon.* Az igaz ökörnelyvűnek virágát szedje meg, ha három virágát az pohárban teszi, harmad napi hideglelést elállat, ha négy virágát – negyed napit is elállít.
- 1095 *Hogyha mezei ökörnelyvű fünek virágát, magvát, megtörik, borban megfőzik, az szoptató asszony gyakorta issza éjomra, teje igen szaporodik tőle.*
- 1096 *Ez két féle ökörnelyvű fünek virágáról az ember ha iszik, az szűből az rút vért tisztítja, sőt az szívet örvendezteti.*
- 1097 *Mikor az hagymáz rád akar júni, hamarjában kend meg az tenyeredet lenmag olajjal, hónaalját, talpát, vak szemeit, melyét.*
- 1098 [216] *Az kinek szemei fáj[nak] igen hasznos az som.*
- 1099 *Jó szítató vornitorium ez is igen.* Útifüvet, veres rózsát ronts össze eczetben, elegyíts és törj egy tyúkmony székit véle, kösd bé az homlokát, vak szemeit véle.
- 1100 *Télben pedig így élj vele.* Egy marok disznó babot törd meg egy mozsárban, törj egy lott temejént is hozzá, szítáld meg, tyúkmony fejeirével és eczettel ke-püld össze, márts ruhát bele, azon módon ragaszd az homlokára, vak szemeire.
- 1101 *Száraz betegségről való jó.* Földi borostyánnak törd meg, facsard ki az levét, két annyi nádmézzel főzd össze jó sűrűn, mint az szilva levét, még jobb, ha aprón tört bűdös követ megszítálva elegyítesz köziben, azt nyalogatod minden nap éjomra melegen.
- 1102 [217] *Ha lábad dagadna.* Vedd az ebszölőt, egy falkát tör meg, facsard ki az levét, kenjed az száradat véle, földi borza levelével ragaszd bé mindenütt, az hol dagadt, csinálj lábvizet, retket reszeld meg, törd össze vérehulló füvel, kösd az ta[l]paidra, igen jól szíja alá az dagadást. Lábvíznek pedig csilyánt főzz meg igen jól, hogy megroshadjon, avval mossad lábaidat.
- 1103 *Az szemről az ki az sárvízét elvonja, szítató flastrom.* Végy 6 vagy 7 köris ferget, annak fejeit, lábait vcsd el, az többit törd meg egy mozsárban, keverd egy dióni savanyú kovászban [218] egy kevés égett borral együtt, kend egy ne-gyed rész tallérni irhára vagy ruhára, ragaszd az két füle tövére, álljon egy nap vagy egy éjjel rajta, sárvízzel teli hólyag szífvódik alatta, melyet fakassz

- meg, ragassz egy darab nyers káposztalevelet reá, hogy így hadd szivárogdogáljon lassan-lassan az szemről is az rút sárvíz és az szemnek ártalmas rúttság. Egy megtisztul szépen az szem, az orvosság is inkább bír vele sokkal, kívül ha orvoslod.
- 1104 *Ruta, mirha, babir*, bal fü mag, pézsma igen ártalmas az nchezes asszonyoknak.*
- 1105 *Mikor pedig pokoluart gyógyítasz, hogy ne terüljön, így cselekedjél véle.* [219] Egy néhány rákokat törj öszve fülfüvel, azoknak levét facsard ki egy darab erős ruha által, tégy köziben mézet, habard öszve jól véle, kend meg az pokol varnak az kerületit, nem terül tovább.
- 1106 *Az mirigyét pedig így orvosold.* Az nagy varas békát az hátulsó lábánál fogva akassz fel egy helyen, tégy egy vijasz edént alája, hadd csepegjen száján, szemén az mérge, azután tedd el az asszú békát, mikor mirigyec vagyon, vedd elő, áztasd meg azt borban, tedd az mirigyre, mind kivonja az mirigynek az mérgét.
- 1107 *Az fahéjnak vize jó melegítő, gutaütöttnek igen jó.*
- 1108 [220] *Ájulásról vagy elbalásról.* Fejér czipó belet főzzenek meg sáfrányos borban, mint az pépet, vonják ruhára flastrom formán, jó melegen kössék az szívére, igen használ. Mihelt ez nyavalya reá jő, mindjárt dörgöljék jó éles ruhával az testét, az nyelvét törjekkel értessék, prűskölő eszközt fűjjanak az orrában, kenjék kapor-olajjal gyakorta.
- 1109 *Gutaütésről való jó.* Az nyavalya mihelt reá esik az emberre, mindjárt rázni kell és ingatni erősen, dörgöljék erősen kezeit, lábait, eret is kell az gyengébb részén vágni, [221] de nem kell sok vért bocsátani, hogy az vér jobb mozgást vehessen.
- 1110 De ha öreg emberen esik, nem kell eret vágni, hanem főzzenek mézből, szapanból, áloéből és sóból, ezeket öszvefőzvéen tegyék be az végbélben, hadd szíja aláfelé az rossz materiát, az orrában fűjjanak jó erős phrűskültető eszközt, az szájában pedig jó erős mustárt kenjenek, töltsenek az szájában pedig jó erős fahéj vizet, hogy jól megmelegítse az testét; egy vas serpenyőt melegítsenek, azt tartsák az fejéhez közel, hadd hevítse, [222] az is jól pirítsa az fejét, így cselekedvén gyakorta véle, füstöljék gyantával, ugyanannak olajával kenjék az orra alját, kössék meg jó erősen az inait, ha egyéb nincsen, kecskeszarvát vagy szőrit égesd meg, annak füstit bocsádd orrában, jó serkentő eszköz ez is.
- 1111 Mustáros étele, itala legyen, meleg ruhával dörgöltesse gyakorta magát, süvegét gyantával füstölje, úgy tegye az fejében, mikor lefekszik. Jó igen az zsályás étel, ital ispinkinárd víz is, egy mogyoróni terjeket olvasszon el borza vízben, azt igya. – Tárkony gyűkeret rágjon gyakorta az gutaütött.
- 1112 [223] *Nátháról való jó.* Ez nátháról való orvosság mind jók az gutaütött embernek is orvosolni véle. – Gyontát, temejent, asszú veres rózsát, fejér mák magvát, mindeniket egyaránt törjön öszve, mind süvegét, az melyben hál, mind fejét füstölje erősen, hogy az orrában is hadd menjen;
- 1113 Avagy rózsacetzet csepegtessen hév téglára, fejét takarja be, orrát, száját hadd hassa meg jól.
- 1114 Ez is jó igen: korpát, kölest, apró sót pergeljenek öszve melegen két jó vastag ruha – de lágy ruha legyen –, kösd be az fejét vele, ha meghűl, meg mást reá, asszú zsályát, majorántot is jó köziben tenni.
- 1115 [224] Ha el akarod az náthát fogni, hogy alá ne takarodjék az tüdőre, facsard

ki csilyánnak az levét, lisztlángból csinálj téstát, ragaszd az két vak szemeidre, ha az megszárad, meg mást ismét reá mi[n]djárt flastrom formán.

1116 *Még ugyan nátháról.* Az útifűnek magvát főzd meg borban s mézben, reggel add meginnya éjomra egy néhányszor.

1117 *Azomról nátháról.* Az zsályát főzze meg fehér borban erősen, az mint eltűrheti, olyan melegen mossza meg az fejét benne, az füvet kösse az füle tövére egy néhányszor.

N.B. Sárkányújjfű igen jó fű.

1118 [225] *Az nagy betegségben levőnek való, szítató flastrom igen jó.** Borsot, mustármagot, galamb ganét, mindeniket jól porrá törvén, minden[i]k]ből végy 2 susták nyomót, ezekhez tégy basarózsa tövet, tölgyfa gyöngyöt, basarózsa magot, mindeniket megaszalván, törvén, mindeniknek porából három-három susták nyomót, köolajat, vijaszat, szurkot, az mennyi elég lészen, csináld öszve az tűznél flastrom formán, kend irhára belőle, az mennyi az lágyát belepi vagy befogja, az nyakára is hasonló formán cselekedjél – tudniillik az nyakára, mint az lágyán –, az többivel is kell orvosolni, füstölni, és hold fottán ázott borza gyenge gyökerének fött levét innya adni.

1119 [226] *Kórságról való remidium.* Ásd meg az borza fának gyenge tövét hold fottán, mossák meg szépen, azt főzzék meg borban vagy tejben, azt igya éjomra melegen kalánnal egy darabig.

1120 *De így még jobb cselekedni.* Basarózsa magot, és tölgyfán termett győ[n]gynek az levelét megaszalva, törve porul, egy késhegyin basarózsa vízben beiszsa éjomra hold fottán, akár penig gyön[gy]virág vízben igya bé, füstöljed is penig kék virágú Szent László virágával – ha asszonyemberen vagyon penig, fogolymadár tollával füstöljék.

1121 [227] *Az hideglelésről való flastrom.* Útifű levelét, arannyal versengőnek levelét öszverontván, elegyíts közben aprón tört csilyán magot, kormot és sót, melyet flastrom formán ruhára kenven, mikor az hideg reá akar jűni, kösd be az pulsusait vele, így cselekedjél vagy háromszor vele.

1122 *Nátháról való remidium.* Az zsályát fehér borban főzd meg igen erősen, abban az fejét, az mint elállhatja, úgy mossza meg, az megfőtt füvet az füle tövére kösse jól.

1123 N.B. Egerfülfű, auricula muris, tálmosó fű, equisetum milispa azaz erdei vad méh fű vagy dobronica, mind egy az.

1124 Origanum, fekete gyopár vagy szűfű vagy szurokfű vagy vargamajoránt, ez sok hasznú fű, mind öszve ezek egyben.

1125 *Büdös szájról való remed[ium].* [228] Zsályát, útifüvet, izsópot, székfüvet főzze meg fehér borban kenyér haj alatt, azt igya minden nap éjomra melegen, nem lesz бүдös szája.

1126 *Azomról, бүдös szájról.* Cziprust, zsályát, székfüvet, fekete gyopárt, eczetet, mézet, salamoniacomot, ezeket is meg kell főzni kenyér haj alatt, úgy mint fele elapadjon, úgy kell mosni az száját vele.

1127 [229] *Farzsábáról vagy meredekről.* Aprón tört sót, kormot keplül öszve tyúk-mony fejéivel, márts ruhát belé, avval kösd be; ha megszárad, meg mást reá ismét.*

1128 Ismét az glét is igen jó, ha megtöröd, eczetet töltesz reá, megfőzöd, úgy kösd reá.

1129 *Ismét szedj* nyárban az hajából kimászott csigát, tölts egy zacskóban, tölts lágy tört sót közben, akaszd fel az pinczében, együtt tégy valami edént alája, az

mely víz abból kicsepeg, azt tedd el, mikor kelletik, vedd elő, avval mossad az fájdalmadat véle. [230]

- 1130 Azonban törd meg az fenyőmagot, tölts égett bort reá, szűrd le, idd meg, igen jó.
- 1131 Az kicsiny gyermek igézeti forráságáról való jó igen. Főzd meg mennél erősebb borban asszú ruzmorintot vagy ispikinárdot vagy majorántot vagy szűfűvet vagy kömént vagy kaprot vagy csombort, vagy kakukfűvet, ezek közül valamelyiket kaphatod. Ha szegény bor* lesz, égett borral erősíts meg, főzz meg erősen abban, avval mosd meg az gyermeket tetétől fogva talpáig, de leginkább az fejét; fektess le, takar[d] be jól, hadd izzadjon.
- 1132 [231] Ha félsz, hogy az betegség ki ne rontja, melyet megismersz arról, hogy ijedez igen a gyer[mek], tégy az felyül megírt füvekhez tölgyfa gyöngy levelét, vagy busi rózsza gyükerét, vagy Szent György virágát jó bővön; az feje lágyára égett boros kovász is jó, csak nyers borral is, sóval is csináld pogácsa formán, tedd az lágyára.
- 1133 Ismét hamarjában főzz meg egy tyúkmonyat, hasíts ketté, borsold meg, tedd az lágyára, igen jól szíja kifelé az nagy hévséget.
- 1134 És mikor nem alhatik az kis gyermek, az vad mák vizében főzd meg az vad mákot, annak levét kalánból add meginnya, minden ártalom nélkül elcsendesedik szépen.
- 1135 [232] Ismét az kis gyermek forráságáról való remidium. Szeljék vékony szelletekre az disznó tökök, mártsák rózsza vízben, sáfrányozzák meg jól, kössék az vak szemeire, gyakran újtván, ha meghül.
- 1136 Ismét az nyers csilyán leveleit törd őszve egy réz mozsárban és azután törd jól őszve popiommal, kend ruhára, ragaszd az homlokára.
- 1137 Avagy ebszőlőt törj meg jól, facsard ki az levét, márts ruhát bele, ragaszd az homlokára. Ugyan ebszőlőből főzz feredőt neki jól, de megoltalmazd, hogy be ne igyék benne, mert m[eg]lárt neki.
- 1138 [233] Az bolond hagymázban nyughatatlankodó betegnek való orvosság vagy remedium. N.B. Saláta vízzel, tök és dénnye magból és mondola bélből csináljanak mondola tejet, azt igya, az vad mák vizében ottan-ottan adjanak innya minden ártalom nélkül.
- 1139 Ismét nyers káposzta levelet fonyasszanak meg, kenjék meg popiommal, az vak szemeit, homlokát kössék bé vele.
- 1140 Ismét ebszőlőt mindenestől fogva rontsanak meg, homlokát, talpát, két kezén az pulsusait kössék be jól véle.
- 1141 [234] Azonról való bolond hagymázról. Rózsza olajat, rózsza eczetet, rózsza vizet tyúkmony fejerivel együtt keplj őszve, sáfrányozd meg, tőrj ruhát őszve 4 vagy 5 rét, márts bele, kösd bé az fejet vele, ez csudálatoson használ neki, meglátod.
- 1142 Ismét facsard ki az salátának az levét, tégy meg annyi asszony ember tejét hozzá és rózsza olajat hozzá, keplj őszve jól, azzal kenjed az homlokát, vak szemeit az hagymázos embernek, csuda, mint megcsendesedik véle hamar. Ez való, ha nem szánod véle bajlani, megládd hasznát.
- 1143 [235] Az gyermekszülo asszonyról. Vegyék az fekete tyúknak epéjét, és kenjék meg az köldöke tájékját vele, és ugyan az köldökjét jól, és igen segíti az.
- 1144 És az mely kigyó kibújik az bőriből, avval az kigyóbőrrel övedzék által vele és ugyan akkor főzzenek fekete ürmet vajas vízben, és jó melegen tegyék az gyomrára, azonban szíjon az orrában gyöngyvirágport, körtvélyfagyöngyöt, borbán igyék, alig van annál jobb.
- 1145 Ismét az marcziusban fogott nyúlnak szemeit ha kiveszed szépen, hogy meg nem

fakasztod, azon épen vedd ki, [236] borsold meg, tedd egy tányérra, tedd az kemencze hátára, hadd száradjon meg, mikor megkeletik, vedd elő, kösd az köldökére és lágyára, igen segíti az is.

1146 *Mélánkólikusokról való.* Minden itala legyen aczélos itala vagy csipke rózsza tövével főtt vize, azt igya rend szerint.

1147 Vagy vegyen tavasszal öt font kecske savót, azt igya gyakorta.

1148 *Lépdagadásról való balfelől az oldalában.* Végy бүдös бүркöt, nyers tabák leveleit, törd meg erősen, fa olajos borban főzd meg erősen, ruhára kenven, tedd az lépire vagy főzzed mind addig, míg fele elapad, azután facsard ki az levét, avval kenjed, az lépit vele.

1149 [237] *Az főszédelgésről való.* Cobiumot, korijándromot, vad köménynek az magvát vagy maga is az kömény, szerencsendió virága mind porul – evvel így élj. Piríts kenyeret meg, öntözd meg jó borral, hints meg ezekkel az megtört magoknak porával, úgy edd meg egy darab ideig. Osztán csak úgy is rágjad ezeket, igen jó. Az pápa fű is jó porul, ha élsz vele, zölden megaszalod, töröd.

1150 [238] *A medve háj, borzháj, vadmacska háj* igen-igen jó az reszketeges tagot vele kenni.

1151 *Az kinek valamely tagja, lába vagy keze elesik, evvel így élj.* Ásd meg az csilyánnak az tövét, tégy ahhoz székfűvet, kömént, zsályát, ezeket törd erősen meg, vedd meg azon betegnek vizeletit, abban főzd meg erősen mind együtt és jó melegen, az mint elállhatja, avval mossa az gyenge tagot gyakorta, és jó melegen mártsanak ruhát bele, és jó melegen tekerjék be az gyenge tagot véle éjjelre. Az gyertyánfa vize is igen jó kenni.

1152 [239] *Ugyanazon nyavalyáról való, elesett tagokról való.* Egy jó kövér házi réczét melyezd meg, bélit vesd ki, az béli helyett tölts egy öszvevagdalt zsályával, majoránttal, szurokfűvel, varrd bé osztán az helyet, az réczének az hasát jól, hogy ki ne hulljanak az füvek belőle, vond nyársra, süssed jól meg, míg zsírja csepeg, az zsírját egy edényben szedjed, ahhoz meg annyi erős eczetet tölts, forrald fel mind együtt, avval és evvel jó melegen az tűznél kenjed erősen kétszer, háromszor penig így legyen.

1153 [240] Jó bővön gálicz követ, бүдös követ, témsot, sziligy söt, vagy házi söt mind egy – ebben feresszed, gyakorta melegítvén, újtván.

1154 *Az kámphort így kell főzni.*

Szarvas faggyú	16 lott
Sárga vijasz	16 lott
Terpentina	12 lott
Gumi arabicum	4 lott
Lapis calaminális	16 lott
Mastix	2 lott
Fejér temején	2 lott
Arany glett	3 lott

[241] *Következik immár, az főzése miképen legyen.* Az vijaszt, terpentínát, szarvas faggyat olvaszd meg, szürd meg egy tiszta réz medenczében, az tört glettet és szerszámokat keverd jól el benne, hogy csoportoson ne maradjon, osztán tedd lassú szénre, főzd annyira, hogy szürke legyen és így jó kámfor léssen.

1155 *Álomhozó szerszám.* Saláta vízzel, tök és dénnye magból és mondola bélből csinálj mondola tejet, azt igya gyakorta; ismét az vad mák vizében adjanak innya minden ártalom nélkül, n[em] árt.

- 1156 *Az mely ember igen-igen tetves, avval így élj.* Nyúzz meg egy berbécset, az tetves embert vetkeztess le tiszta mezítelen és azt az igen tetves embert varrd bele az nyüzött berbécsbőrben és kötözd nyársra, rakj jó tüzet, csinálj két ágas fát az nyárs alá és tedd fel az embert nyársastúl fogva arra az két ágas fára, forgasd, mintha pecsenyét sütnél, és kérdezd meg azt az igen-igen tetves embert, az kit az nyársra kötöttél, ha csípi-e az tetvek őtet az nyárson, ha mondja, hogy valóban csípi, hogy nem állhatja, úgy csípi, tehát vess le az nyársról, és nézd meg az nyers berbécs bőron az megszámlálhatatlan sok tetveket, irtózol bele. Ha nem hiszed, próbáld meg, elhiszed, ha látod.
- 1157 [242] *Hideglelésről való írás.* In nomine Patris, Filii, Spiritus sancti quando † Christus Jesus †, natus est †, tunc † ab eo † omnis † morbus † et febris fugatus est †, fuga † ab hac † famula † Dei †, tunc quotidiane † suve † bidvana †. [így] I[n]nomine × Patris × et Filii, Spiritus sancti.*
- 1158 *Nagy hévséggel való dagadásról.* Facsard ki az salátának és az szedernek az levét, elegyíts össze jól, öszvchabarován, avval kenjed gyakorta.
- 1159 *Fogfájástól való eszköz jó.* Az csere fának belső veres haját főzd meg borban, avval mossad fájdalmas fogaidat. Ne vonasd mindjárt ki, mikor nincs ideje.
- 1160 [243] *Májnak hévségéről és dagadásáról.* – Az jobb ódalában az mája. – Négy susták egy lottot nyom. Végy az lakatostól két lott vasport, három lott borkövet, szép tisztát, azt törd meg igen jó erősen, tedd egy ejteles mázos fazékban, tölts tiszta vizet reá, de az fazék új legyen; azt főzzed egy egész óráig, szüntelen kevergedd azt, azután meghűtvén, tiszta posztó által szűrd meg, minden nap egy holnapig ilyen italt igyál három-három kalánnal ebéd és vacsora előtt.
- 1161 Csipke rózsza fának az tövét mosd meg, főzd meg vízben, azt igyad. Az bárány üröm is jó, ha róla iszol. Az föld epeje is, azon módon centauria.
- 1162 [244] *Az kinek szája fáj.* Az hunyor levelét, belindfű gyökerének az lehántott haját főzd meg eczetben, avval mossad fájdalmas szájadat; igen jó ez egyben.
- 1163 *Ez víz mind szájnak, mind toroknak jó, szépen tisztítja, gyógyítja jól.* Egy susták nyomó kámfort erős égett borban egy tiszta edényben vess bele, csinálj bé az száját az edénnek jól, hadd álljon egy éjjel rajta, olvaszd el benne; más nap osztán témsót, temejént, mastixot, jó féle mirhát, mindeniket egy-egy lottot, főzd meg egy messzely borban jól, osztán az tűztől kiveszed, tölts hozzá az kámforos égett bort és újabban forrald fel jól, azután szűrd le egy üvegben, avval mossad fájdalmas szájadat és torkodat, meggyógyítja szépen. Hogyha rothadna is, meggyógyítja szépen.
- 1164 [245] *N.B. Hagymázzal való remedium.* Adj listicum gyökeret törve bé inynya pápafű vízben, bűdös követ törve, szítálva eczetben.
- 1165 Igen jók elefánt tetemet törve beadni innya, az kanfogat vagy csak rákőrvént vagy csak az vén szarvas szívében termett csontot törve, porul eczetben innya adni jó.
- 1166 Az rákot és az fülfüvet törd meg, annak levét facsard ki, elegyíts össze jól, elegyíts bele tiszta salétromot, avval mossa száját az hagymázos ember. Igen dicsírik ezt az tudósok, nagy sokan próbálták.
- 1167 [246] *Az mely fájós fogban féreg vagon, egy kevés áloest, kámfort égett borban olvassz el, gyapotat bele mártván, dugd az udvában, megöli az férget az fogban.*
- 1168 Ha borbély kéztől irtózol az fogvonásban, tehát az kisebbik féle zászpát, annak levelét roncold meg mind össze, azzal dörgöljed rossz fogadat, kivész, de az többit oltalmazd tőle.

- 1169 *Az köszvényes ember* az keserű lapu gyökerét főzze meg borban vagy serben v[agy] csak vízben is, azt igya melegen minden reggel, ebéd, vacsora előtt 2 órával, kívül pedig [247] ökörfark kóró virágának olaját elegyíts meg jó erős égett borral és sáfránnyal, gyenge ruhát bele mártván az kínos részt kösd vele gyakorta pedig.
- 1170 *Fülzúgás ellen való igen jó.* Nyúlnak epéje, kecskének epéje, fogoly madár epéje, csukának epéje; ezeket akár külön, akár mind együtt elegyíts meg égett borral és mézzel, úgy creszd az füledben.
- 1171 *Az igen fulladozás ellen.* Végy izsóp vizet, vékony bort, elegyíts össze, osztán olvassz el benne szalamiákat, abból melegen igyál, szemlátomást használ ez.
- 1172 [248] *Új fenéről való igen-igen jó.* Carduus Mariae, azaz tarka levelű bógáncsnak levelét törd meg, levét facsard ki, egy néhány eleven rákokat is törd meg jól, annak is levét kifacsarván az kétféle levet összehabarni, avval verd be az fenét; igen jó.
- 1173 *N.B. Az egész emberi testben,* az ki rendesen áll, tehát vagy 24 vagy 25 font vér és leszen, mind[en] órában 4 ezer ötszáz pulsus által kell az szíven által szűrődni az vérnek, de az haragoskodó és bánkódó emberben restebben jár és az félelmesben, ezt vedd eszedben.
- 1174 *Egy néhány füvek nevei deákul.* Beka bunga azaz vizi torma, drecze mind egy; ismét cinoglósa ebnyelvű fű; agrimónia apró bojtortján; cicória katáng.
- 1175 [249] *Az mely kelevény megkeményedik, tüzesedik csecsin vagy egyéb lágy húsn az embernek és megkövesedik, avval így élj:* Káposzta levelet, bab lisztet, aprón tört fodormentát, aprón tört mályva gyökeret főzz meg erősen vízben, mint az pépet, kend ruhára, kösd reá, az ha meghül, meg mást reá.
- 1176 *N.B. Ismét így is jó igen.* Az mályva gyökeret törd meg jól, igen szítáld meg, faolajban főzd meg pép formán, kend ruhára, kösd reá egy néhányszor.
- 1177 *Zanikórt főzd meg lúgban,* mosd meg az fejét benne, ha fáj az fejed.
- 1178 [250] *Egy néhány füveknek hasznai.* Izsóp fogfájástól jó igen, ha vízben megfőzik, mossa száját, ha melegen megissza, hurutól jó, ha mézben megfőzik, férget, gelyesztát kihajtja, űzi az emberből; ha az izsópot főz meg, reggel és este iszod, az melyedet tisztítja, szavadat hangosítja, főfájástól is jó. Ha az izsópot mézben vagy vajban, vagy olajban megfőzöd, hurutól igen jó; az ki az vizét issza, rekedéstől igen jó. Megaszalván, megtörvén, főzvé, melegen megissza, szűfájástól igen jó.
- 1179 *Istenfájának haszna.* Nyilallástól igen jó, ha ötet megfőzik, melegen megisszák.
- 1180 [251] *Fekete üröm hasznai.* Az fekete ürömnek vizében valamely ember hat kalánnal meg iszik, ezek az hasznai:
1. Embernek vizeletit elindítja.
 2. Embernek veséi között követ ront.
 3. Embernek halálos kelevényét ront.
 4. Embernek gyomrát erősíti.
 5. Embernek fájdalmas melljét eltávoztatja.
 6. Emberből hurutot kitisztítja.
- 1181 *Kigyónyelvű fű igen jó,* ha ötet disznóhájjal össze töröd és össze olvasztod, igen jó dagadást, rothadást, sebet véle kötni, mint az fekete nadályfű nagy hamar gyógyítja, forrasztja az sebet.
- 1182 [252] *Tisztes fű, vas úr,* kösd az új sebre, mindjárt forrasztja az meleg vérrel.

- 1183 *Fekete gyopár vize jó:* szájnak leomlását gyógyítja, ha mosod vele; nyelvcsap leszállása ellen igen jó. Másképen, ha az fekete gyopárt tövestől, virágostól, az mezőn lefekszel, az fejed alá teszed, semmiféle rút féreg feléd nem megyen, szűfű, varga majorátnak is híják.
- 1184 *Ökörfark levelét* ha megtöröd porul, hintsed az túrt vele, megjavul vele, és az leomlott száját is igaz úgy és az kinek iz eszi az fogát, igaz úgy.
- 1185 *Egerfű fü ez szőrös fű;* pünkösöd havában ha kiásod az gyökerét, porrá töröd, [253] megadod enni az tököznek, megjavul vele; ha levelét porrá töröd, sebet forraszt; ha borban főzöd meg, az sebet mosod véle, forrasztja; fülben ereszteti is igen jó.
- 1186 *Vad lennek haszna.** Az vad lennek magvát ha megtöröd és kötözöd az dagadást véle, meglohad, inaknak vonódását, zsugorodását meggyógyítja, az fülzúgást is; igaz úgy, fájását is, igaz úgy.
- 1187 *Az cserfa levelű füvet* főzz meg borban, az 4napi hideg ellen jó, lépnek, májnak is jó.
- 1188 [254] *Mezei jószagú balba fű vagy vad méh fűnek hasznai.* Hogyha ötet eczetben megfőzöd, úgy adod az kórságosnak, igen jó. Ezen füvet levelestül, virágostul borban megfőzöd, gyakran iszod, csepegő vizeletet megállít, holt gyermeket az mátrából kihoz, torokgyékra is igen jó, sárgaságot is elűz. Ha ezen aszú füvet erős borban megfőzöd, az szívdobogásra kötöd, megáll véle.
- 1189 *Konkolynak hasznai.** Ha ötet levelével, magvával együtt megfőzöd feredőnek, az meglankadt inakat és keményült inú embert megfereszted gyakorta benne, megjavul véle.
[255] Ismét, ha búza korpával, eczettel, olajjal az konkolynak magvát össze töröd, az megkeményült inakra kötöd és tagokra, meglágyítja szépen, csak idejét várja reá, csakhogy párolja is igen véle az feredő levével, gyakorta kenje is, igaz úgy. Kösse is, gyakorta igen.
- 1190 *Méntának hasznai.* Az ki borban főve levét megissza, az nap meg nem részegül. Ha ruha közé teszed, az moly az ruhát nem bántja. [256]. Ha vízben főzöd meg, reggel iszod, bujaságot távoztat.
- 1191 *Nagy lapunak haszna.* Ha ennek magvát lúgban főzöd, meg salétromot vetsz bele, abban mosod az fejedet, az hajadat gesztenyeszínűé teszi.
- 1192 *Mezei ökörnyelvű fű.* Ha virágát, magvát megtörik, borban megfőzik, az szoptató asszony éjomra gyakorta issza, teje igen szaporodik tőle. Igaz, ennek vizében ha iszol, szíből rút vért tisztít, örvendeztet szépen.
- 1193 *Ökörnyelvű fűnek virágát* az pohárban teszed, iszol róla, harmad napi hideg-elés elhagy. Hogyha négy virágát teszed az pohárban, negyed napi hideg is elhagy vagy eláll, de még hólyagtól is jó.
- 1194 [257] *Az ökörszék fűnek* vedd vizét, kenjed az reszketeges kezet vele, megjavul vele, ha gyakorta kened véle.
- 1195 *Mályvának hasznai.* Ha ötet vízben megfőzik, vaját vetnek belé, kenyér nélkül eszi, az hasát elcsapja és megösztövériti.
- 1196 *Caléndula fülemüle fű.* Méreg vonni igen jó. Fejér liliomnak vedd meg az közepin való sárga székít, az ki az virágának az közepin vagyon, azt éték láb-ban adják bé innya, az mely asszony nem szülhet, csak kinlódik. Ezen liliomnak az töve égésre is igen jó, ha megtöröd jól pép formán, úgy kötöd reá.
- 1197 *Az ki alája bugyik,* arról való remidium.* Gyontát vagy temejént ronts apró porrá, add bé innya aczélos vízben egy nehányszor.
- 1198 *Az fekete ürömmek vize is,* ha estve, reggel iszod, vizeletet indít. Az ki nem vizelhetik, igen jó.

- 1199 *Az kinek az íz eszi az száját.* Az petrezselyem levelét aszald meg, törd meg, szitáld meg, annak negyed részéni legyen tört bors, azt elegyíts mézben, melegíts meg, jó kenet leszen belőle, és avval kenjed az szájadat belől, ínyedet.
- 1200 *Vérhas ellen való.* Veres mákot, mogyoró-belet törj össze, ránts meg mézben, azt egyed gyakorta, ne igyál reá.
- 1201 *Az nyavalya kitörésről vagy nagy nyavalya az kit kitör, arról.* Az mely gyermek burukban lészen, azt az burkot tedd el, mikor az nyavalya kitör valakit, akkor vedd elő, aszald meg, törd meg, add bé innya hold fottán borban vagy háromszor. Prob[atum] est.
- 1202 *Az csudafának levele* igen jó mirigyre és egyéb kelevényre raggatni reá, hamar érleli, kifokasztja, meg is gyógyítja.
- 1203 *Az igen meggyült tejről* az asszony embernek csecsiben, fáj tőle, mert megtorodzott az csecsiben, azért fáj. Az nyakas tőknek levelét, úti fűnek [levében] törje össze eczettel, avval kösse.
- 1204 *Nyílallástól igen jó innya.* Csiperék vagy salamia égett borban elolvasztani.
- 1205 *Ha valakinek lába vagy keze vagy ódala csontja törik, avval így élj.* Az eb feje csontját égesd meg, és az alabastrom követ törd igen aprón, szitáld meg, keverd mézben, kend ruhára, kösd az törött csontra szorosan, kösd deszka közé karját, lábát.
- 1206 *Az kinek torokgyékja vagyon.* Keress rozs szalma szálat, azon fújj megtört krispán port az torkában 3 szor.
- 1207 *Az kinek íz eszi az száját belől.* Végy témsót jó erős eczetet, kőkényfa gyökerének az héját, izsópot, mályvát, főzd meg, igen jó leszen evvel mosni véle, az iznek ez n[agy] ellensége.
- 1208 *Gyomorfájástól való.* Fejér ürömöt, fodorientát, zsályát nyersen törj össze erősen, tedd serpenyőben, hintsd meg borral, melegíts meg jól, tedd ruhára, hints meg daraboson tört kömény maggal, kösd az gyomrára jó melegen.
- 1209 *Asszonyember nyavalyájáról való.* Az varadics korónak virágát, magvát, levelét, szerecsendiót borban főzd meg. Ha azt iszod, ezek hasznai: hősámot, az ki megállott, megindítja, holt gyermeket kihoz az mátrából, az méhét melegíti jól.
- 1210 *Az szamár hasznairól.* Az szamár teje hurutot szünteti, az felháborodott gyomrot csendesíti, száraz betegséget megépít, vérhasat megjovít, görcsösöket, köszvényt csendesít. Ugyanezen tej rút ábrázatokból ékes személyeket csinál, az fekete bőrűekből fejért csinál, az vénekből ifjakat, az ránczos orczából simát csinál. Az mája betegség töréstől hasznos. Az hája bélpoklosokat tisztít; az füléből kibocsátott vér minden napi hideg leléstől jó igen; az lépi az lépfáját orvosolja, az bőri gyermekeknek rettegését orvosolja jól.
- 1211 *Gelyeszta és vérkórság ellen.** Az fejér ürömnek magvát ételben, italban beveszed, kórságot megállat, gelyesztát megöl; ha az füvét borban főzöd meg, azt igyad;
- 1212 *Hogya az fejér ürömöt árpa darával és mézzel főzöd, eszed, minden belső hidegbetegség ellen és étetés ellen igen jó, gyomorfájás ellen jó.* Az vizének is ezen haszna van, de mézzel add az kis gyermekeknek.
- 1213 *Ha az farkasalmának gyökerét és zanikornak, azaz mezei sárga vagy kék liomnak gyökerét eczetben egy kevés mézzel főzöd, és az szájadat, fogaidat ezzel mosod, minden dögöt, fogfájást kiűz az szájadból.*
- 1214 *Rothadt sebnek igen jó.* Ha az farkasalmának gyökerét megfőzöd borban, igen jó rothadt sebet vele mosni, az porával hinteni.

- 1215 *Fülfájás[tól.]* Ha mézes borban főzöd meg az farkasalma gyökerét, fülben ereszted, minden folyását, fájását, meggyógyítja.
- 1216 *Húsnevelni jó.* Ha az farkasalma gyökere porát, mezei sárga vagy kék lilium gyökereit, az kit szakadt zanikornak is hínak, ezeknek gyökereit össze töröd porul egyaránt, és először az farkasalma vizével mosd meg, az melyet borban megfőztél, annak levével, úgy hints be az sebet.
- 1217 *Az ki nem szarbatik, nem vizelhetik.* Ha az mályva gyökerét, mályva rózsát, mályva levelét, kömént és anisomot, bécsi kömént borban főzöd, gyakran iszod, megindítja menten.
- 1218 *Ha az szilvafa levelét* vagy az belső haját faolajban töröd meg, amaz undok leves vart meggyógyítja szépen, ha kened vele.
- 1219 *Innak vonódása, zsugorodása ellen.* Az vad lennek magvát, ha megtöröd és kötözöd az dagadásokat, inak vonódását, zsugorodását, fájását meggyógyítja; az füvet borban főzöd, az dagadt szemre kötöd, meggyógyítja hamar. Eczetben, olajban törd meg, ez kétfélében.
- 1220 *Szomjúság ellen.* Ha az kendermagot megtöröd, édes tejben szűröd, azt iszod, szomjúságot állat, vízkórságosnak igen jó.
- 1221 *Seb forrasztani való.* Az tisztos füvet – azaz vasúr – ha megtöröd, az új sebre kötöd, az meleg vérrel megforrasztja, az vért megállatja; írban is szokták csinálni.
- 1222 *Szűő s mely fájásról való.* Ha az veres virágú mustárt – az kit szapora fűnek is hínak – ha mézzel, borral főzöd, gyakran iszod, melynek, szűnek fájását, hurutot, minden náthát kiűz az főből.
- 1223 *Vízkórság ellen jó.* Ha borban az borza gyenge gyökerét megfőzöd, egy kis pohárkával estve, reggel gyakorta iszod, nyilvánással az vízkórságot meggyógyítja, melynek turha miatt való nehézségét kihányat, ezen haszna a víznek is, csak hogy kevesenként élj vele.
- 1224 *Hurut ellen legjobb.* Az lenmagot törd meg mézzel, borssal, szerecsendióval timporáld össze, ha megeszed, hurutot gyógyít, elhidd bátor.
- 1225 *Gelyesztá ellen.* Az fokhagymát ha ételben eszed, avagy az hasad ellenében kötöd, az gelyesztát gyomrodból kihajtja, s mérges állatok ellen is használ.
- 1226 *Vérbas ellen.* Az szomot meg kell főzni boros vízben vagy eső vízben, úgy egyed.
- 1227 *Az fűzfa hasznáról kólika ellen.* Az fűzfa levelét főzd meg borban és egy kevés borsot bele, kólika ellen igen jó; ha megiszod, vérpökést gyógyít, kólyikát is indít.
- 1228 *Égetés s kelevény ellen.* Ha megtöröd az pápafű levelét, égetést, tüzes foka-dást, kelevént meggyógyít, kígyó, skorpió, mérges állat harapását meggyógyítja.
- 1229 *Sülyre s fenéről is igen jó.* Az pápafűnek levelét vízzel mosod, porával hinted, megjaul.
- 1230 *Kígyó harapás ellen.* Az Istenfája fűsti kígyót, mérges állatot elűz, az vize peng pók[na]k, skorpiónak, kígyónak harapását meggyógyítja, az asszonyember vérit megindítja, kitisztítja tudniillik az megállott hőszámot.
- 1231 *Kelés fokasztásra.* Az fejár mályva gyökeret főzd meg, de elsőbben mosd meg, azután metéld apróra, azután főzd meg tejben vagy vízben, kösd az kelésre, megérleli, kifokasztja, gyógyítja.
- 1232 *Seb forrasztani igen jó.* Az cserefa levelét főzd meg vízben, annak levével mossad az sebet, szépen tisztítja, az nyers levelével ragaszszad, megforrasztja.

- 1233 *Aréna ellen.* Az porcsfüvet, káposzta szőlőnek gyükét – vagy cbszölő gyükérét – kenyér haj alatt főzd meg borban. azt igyad gyakorta, megindítja.
- 1234 *Fogfájástól.* Az fokhagymát, egy gerezdít süsd meg, hánts le az haját, tedd az fogára, igen segíti. Ha hideg oktúl vagyon, megismered, arról az fecskefünek gyükérét törd meg, az fájós fogra tedd rá.
- 1235 *Asszú kórságos embernek való jó.* Ha az mályvákat az asszú kórságos emberek gyakran eszik faolajjal vagy pecsolajjal főzve salátául eszik, igen jó.
- 1236 *Asszony embernek való jó.* Varadicsot, szerencsendiót borban főzd meg, azt igyad, megállott vért megindít, holt gyermeket kitisztít, az méhet melegíti jól.
- 1237 *Igen igen jó, purgatio ez egyben.* Az kinek vagy keze vagy lába zsugorodik, elsőben evvel purgálja magát; úgy mint szárcsa gyükercet, tamariscus fa gyükérének az haját, apró bojtortjánnak az levelét, pápa füvet, bárány üröm vagy juh üröm; ezeket főzd meg vizes borban, akár penig áztasd meg egy éjjel, egy nap, annak levét szüzd meg, süss tüzes vasat belé vagy hétszer, azt igyad gyakorta egy darabig, úgy fogj oszton az külső orvosláshoz: az megvonódott inakat orvosolni, vagy az zsugorodot kezét, lábát gyógyítani, kenni, kötni, párolni kívül.
- 1238 *Hogyha az fekete ürömnek gyükérét megásod, megmosod szépen, vagy borban, vagy eczetben megfőzöd vagy csak vízben, az asszonyemberből havi kórságot és holt gyermeket kitisztít és kihozza az mátrából szépen; hogyha melegen gyakran iszsza, valet.*
- 1239 *Porcsin fű, poligonum hasznai.* Az porcsinnak vize, succusa igen jó mindenféle sebnek dagadása, rothadása ellen, ha mosod véle, fülnek, száznak rothadását, fájását gyógyítja, az szeméremtestnek és az czombnak dagadását megállítja, ha vízével mosod, az fűvével kötözöd.
- 1240 *Süly ellen igen jó.* Ha az büdös ganéon termett árva csilyánt vízével öszve töröd, a sült, az alfelében valót meggyógyítja.
- 1241 *Égetés ellen is jó.* Ezen árva csilyánt törd öszve, faolajjal kend véle, akár penig faolajjal kend az égetést, hints meg az tört árva csilyánnak porával.
- 1242 *Vad venikének az levele* igen jó az túrra, sebre, az ki régi seb.*
- 1243 *Az fehér mályva hasznai tudó-, májnak fájdalmi ellen.* Hogyha az fehér mályvát borban vagy mézes vízben főzöd meg az gyükérét, s azt iszod, mint az több mályvák, az melynek hurutását, fájását az tüdőnek, hasnak fájását gyógyítják, erőtlenséget, vérhast és egyéb haragból indult betegséget meggyógyít. Mín[den] haragosság árt meg.
- 1244 *Fogfájásról való.* Ha az fehér mályvát, gyükérét eczetben főzöd, meg szájadat mosod véle, fogfájást gyógyít meg.
- 1245 *Az pápafűről ismét.* Hogyha az pápafű levelét porrá töröd, borban iszod gyakorta, gyomrodból nyálat kitisztít, asszú kórságot gyógyít.
- 1246 *Ismét az pápafűről.* Cardus benedictum = pápafű. Hogyha ez pápafűnek levelét, gyük[e]rét eszed és iszod gyakorta, szemöldök alatt való, vak szemed mellett való főfájást meggyógyítja, szédelőgő fejet meggyógyítja, elmét erősít, hallást megépít, ha iszod az vizét és eszed az levelét, porul törd meg, piríts kenyeret, öntözd meg borral, hints meg pápafű levele porával, úgy egyed gyakorta, vagy higan sült tyúkmonyban, úgy is meg lehet enni.
- 1247 *Szédelőgő főfájásról.* Ha az veronikáknak vizét veszed, gyakorta azt iszod egy tyúkmonyhajban az mennyi térne, szédelőgő fejet gyógyít, az elmét segíti, vért tisztít, enyves nyálas, rút turhát kiűz, nehéz vizeletet megindít, minden mérget kiűz, ha iszod erősen és magad még áztatod utánna, azaz ha feredel utánna.
- 1248 *Az pápafű megtört porát* borban beiszol fél dió-hajban az mennyi térne, any-

- nyit, hideglelés, rothadt betegség ellen igen jó, de meleg borban vedd be. Minden doktorok dicsírik ezt az füvet.
- 1249 *Étetés méregről, dagadásról.* Az pápa fünek succusa vagy pora vagy vízben való főtt vize minden étetést, mérget, dagadozást meggyógyít; ha vizét veszed az fünek, az is jó; nagy hírű fű ez.
- 1250 *Hasdagadásról való.* Ha az fejér mályva gyükerét öszve töröd, olvasztod lúdhájjal, disznóhájjal, egy kevés terpentínát vetsz bele, az dagadt hasat kened vele, meggyógyítja az vízének ezen haszna.
- 1251 *Az köszvényes ember* ha új szappannal keni az fájdalmas tagját, igen könnyíti, lágyítja jól; probatum est.
- 1252 *Az kinek hogy az kólika miatt keze, lába el ne essék, ilyen kenet kell.* Törd meg az földi borzának gyükerét és az veres hagymát ó hájban, avval kend gyakorta.
- 1253 *Fogfájástól való jó.* Az hunyor, azaz zászpa levelét, belindfű gyükerének az haját egy aránt főzd meg rózsa eczetben, avval mossad száját.
- 1254 *Hányás és nem emésztésről való jó.* Az fodor mentát törd meg jól, facsard ki az levét, elegyíts meg eczettel és jó savanyú kovászt gyúrj öszve véle és kend ruhára, ragaszd gyomrára egy nehányszor egymás után.
- 1255 *Ezen gyomornak belől főzd meg az székfű virágát forrásvízben, azt igya melegen estve, reggel, délben egy darabig, míg megn[em] szűnik.*
- 1256 *Hogyha az útifüvet* tejben megfőzöd, megsűröd, tyúkmonszéket, mézet tész köziben, vérhas ellen add be az betegnek melegen hamarjában.
- 1257 *Tavaszzal vedd meg az gyertyánfának vizét, fürd meg az ódalát egy kis fúróval, úgy vehedd vizét, kend meg véle, az kinek keze, lába elesett – egy nehányszor, meggyógyul véle, probatum est.*
- 1258 *Körömméregről, avagy tyúkszemnek is biják, arról való orvosság.* Az csilyán gyükerét törd meg mézben, avval kössed.
- 1259 *Avagy rákokat törd meg, facsard ki az levét, fülfünek az levét, keverj egy kis mézet köziben, avval kössed.*
- 1260 *Avagy az köröm mellett vágosd jó mélyen, hadd jöjjön ki az mérges vér belőle, és úgy eleit veheted jól, hogy nagyobb ne jöjjön ki belőle; valet.*
- 1261 *Szemfájástól jó.* Törd meg az szapora füvet, facsard ki az levét, avval mossad és ereszd az szemedben is benne.
- 1262 *Hogyha az súlydisznót két medencze közé teszed, ott elhudozza magát, azt az húgyot az süket ember fülében ereszted, jobban hall.*
- 1263 *Hurut, nyilallás, fulladás, nehéz lélegzet ellen.* Ha az veronikának két lúdmomyini vizét, az levelének hat pénz nyomóni porát, az bába szalagjának, belső hajának törve porul 6 pénz nyomónit béveszed, iszod, higgyed, hogy hurutot, fulladást, tüdőnek nyálasságát, turhasságát, nehéz lélegzetet meggyógyítja, 2 hétig élj vele.
- 1264 *Rothasztó fene sebről, Szent Antal tüze ellen jó.* Az pápafünek vize, succusa vagy főtt vize füvestül, gyükerestül megfőzöd és kötözöd, az fene sebet vagy Antal tüzét, véle meggyógyul.
- 1265 *Súlyról, fenéről.* Ha az pápafü vizével mosod az fenét, és az levele porával hinted, meg ugyan az levelével borongatod, kötözöd, megjoul véle az súly is, ezen formán az ki egyre jó, másra is jó az.*
- 1266 *Veres tarjagos sömörögről való.* Káposzta hammából csinálj párlúgot, abban görög fejért, bűdös követ aprón törve eczetet, melegen keverd öszve és korpa czibrének lágy melegen, ezeket új disznó hájjal főzd öszve, ha hül, kend véle eczakára, reggel mosd le korpa czibrével lágy melegen.

- 1267 Hogyha mégis veresen marad, бүдös követ, gyömbért egyaránt törd össze aprón, tölts égett bort reá, főzd addig, míg az égett bor elapad, tégy egy kis rózsavizet is hozzá, szűrt új disznóhájjal jócskán főzd össze jól, szűrd által egy erős ruhán, ha hűl, kend be éczakára, reggel mosd le korpaczibrével.
- 1268 *Hurut ellen igen jó.* Édes gyökeret, örménygyökeret, kék lilium gyökeret, mindenikből egyaránt, törd és szitáld meg, tiszta színmézben főzd meg gyengén, élj vele.
- 1269 *Rekedéstől.* Az nyakas töknek virágát szedd meg, aszald meg, főzd meg borban, azt igyad. Jó ez végre az örményes bor is vagy fenyőmagos bor is főve melegen, annál jobb, ha kakukfűvet is tész hozzá, izsópot is tész hozzá, ez mind huruttal s mind rekedéstül igen jó.
- 1270 *Gelyesztá ellen.* Az sártöknek belit az magvától tisztíts meg, égett borral törd össze, kend egy darab ruhára, boríts az köldökére jó szélesen.
- 1271 *Vértől valók.* Bábakalács, útifű, földi borostyánnak az kifacsart leve, égetett szarvasnak szarva porul, italul.
- 1272 *Sérvéstől igen jó.* Az turbolyát törd össze mézzel, az sérvésre, probátum est.
- 1273 *Ótvartól való.* Rajlépet olvassz össze két annyi olajjal, avval kend.
- 1274 *Ótvartól való orvosságok.* 1. Az menyhalnak haját vakard le, annak haját pergeld meg, annak zsírával kend.
- 1275 2. Az gelyesztát főzd meg faolajban, avval kend az ót vart.
- 1276 3. Az pisztillicz-gombát főzd meg tejben, avval kenjed.
- 1277 4. Az szilvafának enyvét főzd meg eczetben, avval kend.
- 1278 5. Az földben telelt murkot főzd meg sótan vajban, avval kend. Az disznó bab is jó ezen formán.
- 1279 6. Az örménygyökeret süsd meg, törd meg, főzd meg vajban, avval kend.
- 1280 7. Az csengőfű virágát főzd meg ó hájban, avval kend.*
- 1281 *Hideg has és hideg gyomor ellen.* Ha az örmény levelét, gyökerét megtöröd hájjal és olvasztod, igen jó hideg hasat, gyomrot véle kötözni.
- 1282 *Fulladás, öklelés, vérpökés ellen.* Ha az örménygyökeret mustban veted és az borral együtt forr meg, minden nap iszod, igen jó fulladást, hurutot, vérpökést, nyilallást, öklelést, követ, fővént ront, mérget kihoz az emberből, az aszszonyi havi kórságot hamar elindítja szépen.
- 1283 *Főzd meg az fűzfa levelét, köszvényes tagot könnyebbít.*
- 1284 *Az veres dagadt szemet az fűzfa levele, succusa meggyógyítja szépen.*
- 1285 *Ha az atraczel gyökeret tésztában kevered pogácsában, tüzes parázsban megsütöd, az sülyösnek adod enni, megjavul véle, ha sülyre kötöd, megjavul véle.*
- 1286 *Az torma magját törd meg, dörgöld az rebegő* nyelvet véle, vagy rágjon az szájában az regebő nyelvű ember, megjoul.*
- 1287 *Az gyűrű fának magvát, ha 20 szemet nádmézzel az vízkórságos megiszik, meggyógyul véle, de az nehezes asszonyoknak ártalmas, nem jó.*
- 1288 *Gyertyánfának hasznai.* Ennek levelét, gyümölcsét ha borban főzöd meg, gyakran iszod, melyfájást gyógyít, sárvizet kiűz az bőr alól, az gyümölcse vizeletet indít, férfiben magot neveli, szaporítja.
- 1289 *Sárgaságról, nyírfáról.* Főzd meg az nyírfának levelét tiszta vízben, azt iszod, sárgaságot elűz rólad; ez jó egyben igen.
- 1290 *Ha az ördögbarapta fűvet nyers korában össze töröd, az kelésre s pokolvarra kötöd, hirtelen meggyógyítja; igen jó.*
- 1291 *Ezen fűnek levelét, gyökerét borban főzöd meg s ezt iszod, asszonyember állott vérét indítja, méhének fájdalmát állítja, ha párolják is véle gyakorta, szaporán, egymás után.*

- 1292 *Törött csont forrasztani való.* Az fejr mustár gyökerét, magvát borban főzd meg, kösd az törött csontra, testre, öszve forrasztja.
- 1293 *Az mustár vize, succusa* világosítja az sötét szemet. Az nyárfa bimbóit mézzel megfőzd, azzal kend.
Az bógáncsban való ví[z] is igen jó.
- 1294 *Próbált vízkórság ellen.* Az kőrifának, ágainak, hegyeinek tetejét levelestől törd meg, annak levét facsard ki, azt iszod, próbált orvosság méreg ellen, víz kórságot gyógyít, var, kosz ellen jó.
- 1295 *Az kőrifá héját* égesd meg, keverd olvasztott hájban, annak hamma mind koszt, vart meggyógyít szépen.
- 1296 *Az négy levelű fű* igen jó sebre kötözni véle, jól gyógyul véle, igen.
- 1297 *Az tormának hasznai.* Egy néhány melegít, szárazító gyökere, levele májat, lépét, vesét tisztít. Az torma vizeletet indít, purgál, követ ront, májat, lépét, vesét tisztít. Ha olajjal eszed az tormát, mérget űz; ha mézes vízben főzöd az tormát és iszod gyakran, fulladást, enyves nyálat, taknyot kitisztít, hurutost gyógyít.
- 1298 *Melyed fájása ellen való.* Ha kecske tejben főzöd meg az tormát, azt iszod, minden melyednek fájását meggyógyítja, az vize fogfájást gyógyít.
- 1299 *Kosz, var ellen igen jó.* Ha az koszt, varat az torma vízével mosod, fokadást, viszketéget gyógyít, dagadást meglágyít, testben lőtt vasat kivonszon az torma vize. Az Szent Antal tüze ellen igen jó, ha gyakran mosod véle; az fenét is igen jó véle mosni, állítja az fenét.
- 1300 *Gutaütés ellen jó.* Az torma magva, vize rebegő nyelvet megoldozza, gutaütést gyógyít, ha megtöröd, rágod, az nyelvedet dörgölöd véle és mosod, használ. Ha az torma magját eczettel öszve töröd, az dagad[á]sra kötöd, meglóhasztja, fül mellett költ kelevént megjovít, ha kötöd véle; az dagadásra igen jó. Elég eddig az tormáról, meg kell becsülni az tormát, mert Isten sok haszonra adta ötöt az embereknek terhes nyavalyák ellen.
- 1301 *Az fekete nadály fűről.* Ha az fek[e]te nadály fűnek gyökerét megmosod s megtöröd és mézes vízben megfőzöd, gyakran iszod, az tüdőt megtisztítja, vérpökést, mely fájást gyógyít, szakadtaknak is igen hasznos.
- 1302 *Vese fájdalma ellen.* Az kinek veséje fáj, igen jó az gyökerét az fekete nadály-nak főzni borban, vagy penig porrá törni, vízben beadni innya az kinek az veséje fáj.
- 1303 *Sebforrasztásról; így élj vele.* Ha az fekete nadálynak gyökerét megtöröd, az új sebre kötöd, mindjárt forrasztja, annál is inkább, ha rontófű levelével töröd öszve, az sebre kötöd. Tökösséget is meggyógyít, ha ez kétféle füvet öszvetöröd ó hájban és öszve olvasztod, úgy kened az tököst véle, gyakorta élj véle.
- 1304 *Jegenye, nyárfa.* Keresztcsont fájdalma meredek. Ha az fejr nyárfának haját törd meg, nyolcz pénz nyomónit borban igyad, igen jó, mert az csepegő vizeletet is megállítja; jegenye fa farzsába ellen jó.
- 1305 *Kórság ellen való így.* Ha az fekete nyárfának magvát eczetben idd bé, kórságot könnyebít.
- 1306 *Homályos szemről való.* Az nyárfa bimbóit ha mézben főzöd meg, homályos szemet világosít.
- 1307 *Mérges állat harapásáról.* Ha megtöröd az örménygyökeret, kígyó, egyéb mérges állat harapását meggyógyítja; szeméremtestnek dagadását mind férfinék s mind asszonyoknak, az gyökere, levele meggyógyítja.
- 1308 *Az fagyalfának virágát* eczetben áztatod, igen nagy főfájást állít.
- 1309 *Ha az sanicórnak, farkasalmának gyökereit* megszáraztad, főzöd eczetben és

- egy kevés mézben, az ínyedet mosod, minden dögöt, fogfájást kiűz az szájadból szépen.
- 1310 *Ha az farkasalmának* gyökerét, magvát borban főzöd meg, s azt iszod gyakorta, ezek az hasznai: Fulladást, csoklást, hideg fejet, reszketést megállat, rástot, tüdőnek, májnak, ódalnak fájását, megszakadtakat, görcsösöket, hurutost gyógyít és az sok nyálat kihozza az gyomorból. N. B. ez való.
- 1311 *Torok dagadás, nyelvcsap és nyelvcsap leszáll[ás]áról.* Ha az mustár magot vízzel, mézzel öszvetöröd, lisztel öszvecsinálod, az torok dagadásra, nyelvcsap leszállásra kötöd, hertelen meggyógyítja.
- 1312 *Koszról is jó.* Ha az mustár magot öszvetöröd mézzel, az nyírlő haját, koszt meggyógyítja, és az kék törött veres helyet meggyógyítja.
- 1313 *Fulladozás ellen igen jó.* Ha megfőzöd az rutát levelestül, magvostul szilva lévben, azt iszod gyakorta, ágyék[ot], hast, belek[et], ódal[t], farzsábát, hurutot, rekedést, fu[lla]dást meggyógyít hamar.
- 1314 *Főfájásról való.* Ha az porczinnak levelét, magvát árpaliszttal öszvetöröd, az vak szemeidre kötöd, hagymázt, főfájást meggyógyít.
- 1315 *Ha az veronikák* vizében, azaz erdei zsálya és parti lapuknak vizében egy tyúkmonyban az mennyi térne, annyit iszol bé edszer, ezek hasznai: Szédelő fejet meggyógyít, az elmét segíti igen jól, az vért tisztítja, az enyves rút turhát kiűzi, nehéz vizeletet megindítja, minden mérget kiűz, ha iszod erősen, és magad megáztatod utánna. Az kétféle veronikának szedd meg az levelét, facsard ki az levét, vess egy kis temsöt belé, verd be az franczut vele, igen használ neki jól.
- 1316 *Ha az lenmagot* tormával öszve töröd, az vak körömrre kötöd, megtisztul szépen véle.
- 1317 *Belső fájdalom ellen és nyílallás.* Az nagy borzának virágát, mikor ideje vagon, gyenge korában szedd meg szép csukrosan mind szárástól, azonban egy táiban verj egy néhány tyúkmonyat és mártogasd abban, azután önts meg lisztel és vajban ránts meg, igen jó nyílallástól és belső fájdalom ellen.
- 1318 *Aréna ellen igen jó.* Az veres csipkét hasíts meg, tisztíts meg az szűrőjától, magvától, és főzd meg borban jól, tölts hideg mézet reá, avval is főzzed, míg sűrű leszen, addig, ha akarod deszkára tetheted, és ha akarod, üvegben töltheted, élhetsz véle.
- 1319 *Az viszkető veres szemről.* Az pápafű succusa, vize az viszkető, veres szemet meggyógyítja, ha mosod véle, azaz pápa fű succusa, vize; Vagyon mezei pápa fű is.
- 1320 *Fogfájásról.* Ha az fejér mályvának gyökerét eczetben főzöd meg, mosod az szájadat véle, fogfájást állít jól.
- 1321 *Hámló, koszos főről.* Ha az ember vagy egyéb állat vizeletiben vagy pár lúgban az veres mályva levelet, gyökerét [teszed] és avval mosod az hámló, koszos fejét, gyakorta meggyógyítja szépen.
- 1322 *Kelevényre való jó.* Ha az veres mályvának levelét, gyökerét öszve töröd olajjal, avval kened, vagy csak az levelét, gyökerét kötöd is reá, meggyógyítja, érleli, fokasztja, javítja jól, hamar.
- 1323 *Iny rothadása, fene sebre vagy toroknak nyavalyájáról.* Az veres mályvának virágát mézes vízben megfőzöd, vagy borban főzöd meg, egy kevés temsöt vetsz beléje, szájnak, ínynek rothadását, veszését meggyógyítja, ha gyakran mosod vele. Az mályvákat ha meg főzöd erősen, és az főtt vizével vagy succusával csepegetett vízzel mosod gyakran az szájadat, fogadat, nyelvedet, torkodat és az fene sebeket és egyéb dagadásokat, sülyöket meggyógyítja, ha gyakran orvosolod vele, elhidd bár.

- 1324 *Ha az kerti magas veres virágú mályva rózsának levelét, magvát, gyökerét tejben vagy borban megfőzöd, és azt melegen iszod gyakorta, száraz hurutot, kehet, tüdőnek rothadását gyógyítja, igen jó ez egyben.*
- 1325 *Az Istenfájának porát ha mézben kevered, az haját kened véle, az kopasz fején hajad nő.*
- 1326 *Vad kender hasznai.* Orbáncztól jó; dühös eb marásra is. Az vad kendernek levelét ha megtöröd, tüzes dagadást igen jó vele kötni.
- 1327 *Köszvény ellen is jó.* Az kendernek, míg zöld az levele, vizét veszik, köszvényt, fődagadást vele kötni, az vize pedig fülben való féreg ellen igen jó, öli.
- 1328 *Ha az csilyán levelét sóval öszvetöröd, az dühös eb harapásra kötöd, meggyógyítja, szömölcsöt elveszti, varat, koszt, rühet elveszti, ha véle kened, meggyógyítja.*
- 1329 *Ha víszket, fáj az szemed,* végy marha szára-csontja velejét, és avval kenjed, igen jó. Ismét az csombord vize is igen jó kenni véle; ez mindenik próbált jó. [nálam.]
- 1330 *Az Gallias királyt az faranczuból az ő vadász mestere ez füvel gyógyította meg, tudniillik az kétféle veronikával.*
- 1331 *Az pestis pedig,* akár mint állítsák, nem ragad el egyik emberről másikra, ne hidd azt el, mert ez Istennek az nagy bűnért kiváltképen való ostora, az vakmerő általkodottságért, ezért ez olyan büntetés, hogy megtérni hí bennünket; nem szabad ez előtt elfutni, mint Jónás, ezt jól érts meg, az egész Szent Írás tanítja erről, keresd fel bár, vizsgáld meg. Azért abból az kit Isten meg akar fordítani még az életre meg akár annak orvosságára ezeket rendelte, úgy mint az cretai dictálmus, angyelika, pápa fű, sóska, pimpinella, ördöggharapta fű, veronikafű, üröm és Csaba ire, fenyő mag, dióbél, az szarvasnak az szarvában, az szívében való csontocska, szív erősíteni, arany víz vagy olaja, az agyag, ezüstvíz.
- 1332 *Kis gyermek huruitja ellen való orvo[sság].* Egy kis édes tejben eressz egy kis faolajat, kalánból add meginnya, valet.
- 1333 *Belső nyavalyák ellen jó.* Az Istenfát ha megfőzöd borban, mézzel elegyited háromszor vagy négyszer, napjában iszol benne, ezek az hasznai: fulladást, szakadást, görcsöt állít, hasfájást, csömört megállít, vizeletek indítója, az vízének ezen haszna vagyon, egy hasznú az örömmel.
- 1334 *Kis gyermek forróságáról orvosság.* Az nyers sárga murkot reszeld meg, elegyts meg rózsá vizzel, boríts az lágyára, igen jól enyhíti.
- 1335 *Zsugorodott inakról való remedium, prob[atum].* Fekete üröm, apró bojtortján, székfű, vad len magvostul, virágostul, hamis konkoly, azaz parlagon, vagy réteken termő sárga rózsá; ezeket ha mind öszveszed, borban megfőzöd, kötözöd az zsugorodott inakat vagy az megkeményült inakat kötözöd véle, megjavul, csakhogy ezen füvekkel feresztetni is, párolni is kell, kenőt is kell belőle csinálni, kenni is kell gyakorta.
- 1336 *Purgációval élj elsőben,* ha azt akarod, hogy hamarabb használjon, azért szerzed öszve ezeket, úgy mint szárcsát, tamariskusfa gyökerének az haját, apró bojtortjának az levelét, bárány üröm, ezeket főzd meg borban, evvel élj egy darabig, megérzed hasznát, megládd, ha csak áztatod is 24 óráig.
- 1337 *Az kinek csípőcsontja fáj.* Igyék fenyő dióról minden nap egy darabig, ha fáj az csipeje csontja 15 napig, elmulik rólad.
- 1338 *Az fűzfa levele succusa* az veres dagadt szemet meggyógyítja szépen.
- 1339 *Orbáncc ellen való jó.* Főzd meg tejben az listicumot, kenjed vele gyenge tolvál, próbált ez.

- 1340 *Vestéstől [így] való.* Három darab söt vess bé az kürtön, azt égesd meg, hogy megveresedjék, hudozzál egy fazékban, vess 9 fok fokhagymát bele, az darab söt is tüzesen vedd bele, hadd olvadjon el benne, avval kend minden nap háromszor, míg megszűnik.
- 1341 *Hidegvette testnek az fejér borsot törd meg, elegyíts meg meleg vizes mézzel, avval kösd.*
- 1342 *Az répát önts meg forró meleg vízzel, annak haját hánts le, törd össze fejér borsóval, avval kössed gyakorta, megjoul.*
- 1343 *Az kinek az füle kikél, vagy kijár az agya miatt.* Akárminek az veséjét fonytyaszsz meg az tűznél, sotalan facsard ki az levét, ereszd az fülben.
- 1344 *Kölika ellen való igen jó.* Az kopottnyaknak az tövét vagy gyökerét aszald meg, törd meg, szitáld meg, add bé húsos szilva lében, igen jól indítja.
- 1345 *Ijedt, rettent, dobogó szű ellen.* Fogj három katona békát, annak az bal oldalát hasíts meg hosszára, vedd ki szívét, tüdőjét, azt aszald meg, törd apróra, szitáld meg, azt add bé innya égett borban, osztán az mikor az három békáknak az sziveket kiszeded, akkor mind az három békákat bocsád el az vízben.
- 1346 *Sárgaság ellen.* Az ebfának belső sárga haját vakard le, azt főzd meg jól borban, azt igyad napiában háromszor egy-egy jó csészével, de vedd észben, hogy az kutyaának az külső haját lehánts, úgy vakard le az sárga héját.
- 1347 *Az mely asszonyoknak elhal az gyermeke, az csecséről tej apasztani ez igen jó, ha torlik az teje.* Az nyakas töknek levelét, az úti füvet törje össze eczettel, avval kösse gyakorta.
- 1348 *Asszonyoknak való.* Az varadicsot, szerecsendiöt borban főzd meg, napjában háromszor melegen igya.
- 1349 *Az mely ehet dühös eb mardosta meg.* Keress fürtös vijola magot, azt törd meg, szitáld meg, add megenni az ebnek.
- 1350 *Az ijedt, félelmes és rettegő, gonosz gondoló, háborodott szűvnek orvossága.* Egy fél marok pápa fű magot törd meg, azt főzd meg borban, azt igyad estve, reggel, délben; probatum.
- 1351 *Az vonódó, fájdalmas, nyilalló inakról való orvosság.* Az nagy borzának belső zöld haját hánts meg vagy egy fél marokkal, azt főzd meg akármi olajban jól, azt facsard ki az olaját, avval kend az [hol] fáj vagy vonódik, egy tollúszárral, hints be keményítővel, hadd száradjon reá sütő tűznél.
- 1352 *Béka tojás, fekete üröm virága himlőző juhoknak enni adni.*
- 1353 *Nyilállástól csiperék jó.*
- 1354 [258] *Inynek, foghúsának bontakozásáról ezek igen jók.* Veres rózsát, úti fűvet, rutát, zsályát va[g]dalj össze, egy susták nyomó krispánt, tömejét, témsöt törd össze, főzd meg fél ejtel eczetes vízben, hogy fele elapadjon, azután olvassz el benne két lott rózsa mézet – ha kaphatsz –, mastixot vess bele, ez szemlátomást gyógyítja.
- 1355 *Hogy mely sebben az búst nevelje jól.* Az mirhát, farkasalmát, temejét, ezeket meg kell aszalni, jól törni, avval kell gyakorta hinteni, hamar javul véle.
- 1356 [259] *Az enyves, sükeres flagmának felszaggatására való remidium.* Eczetes cibrében főzd meg az tárkont, zsályát, szűrd meg, vess mézet belé jó melegen, úgy igyad éjomra gyakorta.
- 1357 *Az igen okádás, bányás ellen jó.* Mastix, szökfű, tyukmonyfejérit, eczetet össze kell timporálni, úgy kell beadni innya, enni, valet.
- 1358 *Részegség ellen.* Ha az aquilának monyát, epéjét öszvetöröd jól, meg kell innya adni, soha részeges nem leszen.
- 1359 *Az fecskét égesd meg, annak hammát add meginnya, meg nem részegül estig is.*

- 1360 [260] *Dögös és mirigyes időben való orvosság.* Igen jók: az mérges mirigyre készíts ilyen flastromot: angelika gyökeret, törd jól meg porul kovász törjekből, ruta leveléből és mézből öszvetimporálván és főzvéen csinálj flastromot, kend ruhára, kösd az mirigyre, egy nap légyen rajta vagy egy éjjel.
- 1361 *Vérfolyásról vagy vérkórságról való.* Vedd az juh ganét és számár ganét, aszald meg, füstöld alól vele igen, az számárganét és juh ganét elegyíts meg úti fű vízzel, az ruhát márts bele, kösd bé az ágyékát vele jól, lőkörömmel füstöld alól igen gyakorta jól.
- 1362 [261] *Ember szemén való hályogról.* Vérehulló fünek vizét vagy köménynek vize vagy borzavirág vize, ha mind együtt vagon, annál jobb, de ha csak az kömény vizét kaphatod is, az legjobb, ezekben az vizekben az ötvesek ántimóniomját, melyet ők piskolcsnak hínak, azt hevíts meg, hétszer egymás után hevítsék meg tüzesen, és mindenkor süssék belé tüzesen, annak utánna abban az vízben osztán egy kis fehér gáliczkövet olvaszszon el benne és szalamiákat, tiszta salétromot, az szemről az új hályogot szépen lerágja, tisztítja épen.
- 1363 De ha az fűrjeket merőn megfőzöd, az zsírját leszeded, üvegben teszed, 15 napig az föld[ben] tartod, 4 esztendő hályogot levesz vele.
- 1364 [262] *Az kinek vérpecsenyés az szeme.* Krispánt, égett témsót, gyömbért, nádmézet, aloest, rózsa vizet és mindezeket meg kell törni és meg kell szépen szűrni, és ezzel gyakorta kenni, megjavul.
- 1365 *Rekedéstől való jók igen.* Veronika, marti lapu vize, izsópfünek vize, nyakas töknek virágát aszald meg, törd meg porul, főzd meg borban, azt igya éjomra melegen gyakorta, még az szavadat is hangosítják ezek az eszközök, hidd el bár.
- 1366 *Hidegleléstől.* Az rutának vedd vizét, azt idd meg, mikor reád jű az hideg.
- 1367 [263] *Az mely ember megdübödik.* Keress körisfa férget, ápiomot jó bőven, tedd egy tiszta, mázos fazékban, tölts fehér bort reá, főzd meg, és ha meghűl, azt add innya.
- 1368 N.B. *Az kinek keze vagy lába felzsugorodik, arról való remidium.* Fekete nádalt, rozslisztet, tyúkonyfejét, veres követ, ezeket öszve kell timporálni, reá kell kötni egy nehányszor. Ennek kenésére valót keresd az 267dik levélen, azaz kétszáz hatvanhetedik levélen, előbb két levéllel megtalálod és megtudod.
- 1369 [264] Mindezekhez való bajlás ez is, hogy az konkolt szedd meg, mikor virágzik és mikor magzik, az konkolt buza korpával, olajjal törd öszve és eczettel, avval kenjed az vállától fogva aláig, a hol az erősek az inak az felyebb megírt mód szerént, és az virágzó konkolt főzd meg erősen, annak levében fereszsed gyakorta, annak utánna kenjed és kössed, de ezt is eszedben vedd, hogy igen-igen pároljad gyakorta, főképen ha régi az nyavalya. De az párlás úgy legyen, hogy bétakarod egy lepedővel jól, hadd hassa meg az pára, hadd lágyuljanak az inai. N.B.
- 1370 *Az tolvaj sebfüvet szedd meg pünköst havában, azt is főzd meg jól, hogy megroshadjon, avval is kenheted. De még jobb, ha megegeted, annak hammát megfőzöd ruhában kötve, annak párlúgjával kened és kötöd is vele, mert az füveknek savai és erejek az ő hammakban vagon, elhidd bár.*
- 1371 [265] *Az pokolvarra csinálj ilyent.* Kovászból, vajból, tyúkony székiből, mézből flastromot, ragaszd bé vele egy nehányszor, hogy ne terüljön az pokolvar tovább.
- 1372 Tehát törj egy néhány rákokat meg elevenen, fűfüvet, annak leveit elegyíts öszve, eressz egy kevés mézet is hozzá, facsard ki az levét, kend meg avval az pokolvar kerületit, nem terül tovább annál,

- 1373 *Az kinek melye fája, ez jó arra.* Az gyertyánfának levelét s gyümölcsét ha megfőzöd borban, megiszod, ez igen hasznos arra, ha melegen éjóra iszod.
- 1374 [266] *Az vízi kórságosnak igen jó.* Ha az eper levelet, apró bojtortját és turbolyát, kőrifát, fenyő töviset, ezeket égesd meg, az hammát kösd ruhában, főzd meg tamariskus fának vizében, annak lúgját szűrj meg szürke papirosra, süss tüzes vasat belé egy néhányszor, úgy add innya benne egy néhányszor. Az disznóbab kórója is jó, szinte úgy csak tiszta víz is jó, ha tüzes aczélt sütsz egy néhányszor bele, úgy adod meginnya.
- 1375 *Aczélos vízben főzd meg az tamariskusnak héját, annak levét igya jól.* Bizony dolog az, hogy akármű fünek is sokkal inkább hasznosb, ha megégeted, az hammát megfőzöd, mert az füveknek savok az hammában vagyon.
- 1376 [267] *Az kinek az szája rothad belől.* Az nyírfának vedd vizét, azt igyad, mossad is az szájadat véle.
- 1377 *Szájról és inyról való.* Az kecskerágó fának levelét főzd meg mézes borban, mossad az szájadat véle; ez az dagadásra is igen jó, lohasztja.
- 1378 *Inaknak meglágyítására.* Ez négyfélélt timporáld össze, úgy mint székfű, méz, árpaliszt, fenyő mag jó bővön és igen kell főzni és keverjed, hogy meg ne égjen, evvel kell kenni az vállától fogva le mind talpáig, próbált. De ez dagadásra is igen jó, ha kötöd véle gyakorta.
- 1379 [268] *Hogy igen el ne fáradj az úton.* Akármicsoda olajjal törd össze az rutát, kend meg az lábaidat véle, azután töröld meg az lábaidat, nem fáradsz el igen az úton.
- 1380 *Azonról, ugyan az fáradtságról.* Az disznóban az mely kollancs vagyon, vedd hozzád, hordozd nálad, nem fáradsz.
- 1381 *Hogy az kezed, lábod meg ne fázzék, az szilvának vedd vizét, avval mossad.*
- 1382 *Hogy elmés legyen, jól tanulhasson, kérd az Isten[t] elsőben, azután élj az eszközzel.* Ásd meg az petrezselyem tövét, aszald meg, jól törd meg porul, minden nap egy darabig borban idd bé, éjóra és estve.
- 1383 [269] *Ugyanazonról való ismét.* Az vad meggynek az magvát törd meg ó hájban, avval kenjed az vak szemeidet véle, könnyen tanulhatsz.
- 1384 *Azonról való, hogy tanulhass.* Az bűdös bankának vedd ki az szívét, nyelvét, aszald meg, törd meg porul, idd be jó borban, mikor az hold növekedik egy darabig.
- 1385 *Ha bibető – az fogságról, lakatnyílásról.* Ásd ki Szent Péter napján az celidoniát – azaz celidonia minus, azaz legkisebbik fecskefű vagy aranynyal versengő –, hordozd nálad, és ha az lakatot érteted véle, az láncz lehull; még azt írja, hogy próbálta.
- 1386 *Vedd ki az nyúlnek epéjét, add bé innya valakinek, úgy elaluszik, hogy valamíg eczetet nem töltesz az torkában, addig fel nem serken.*
- 1387 [270] *Vedd meg az fülemülének epéjét, v[a]lakinek beadod innya, soha el nem alhatik véle, elhidd ezt.*
- 1388 *Szépítő eszköz könnyű.* Az ugorkát mind magostól törd össze jól mind hústól, osztán annak levében tiszta buza lisztlángot keverj belé jól, azt egy mázos edényben tedd bele, az mely mázos tál legyen széles, teríts el benne, hogy megszáradhasson az nap melegen, és mikor az megasz, tedd el, mikor mosdasz, tégy egy darabot az mosdó vízben, avval mosdjál, de meg ne kenjed mindjárt.
- 1389 *Az kinek igen vérmes és fáj az szeme.* Mikor nyulat fognak, vedd meg az tüdőjét, kösd az szemedre hamarjában, akár belind fünek az levelét, az is jó.
- 1390 [271] *Az káposzta között való hernyókról való eltiltásnak módja.* Szombat nap estve vigy egy cseber vizet az káposzta közé, monddjad az hernyóknak: innotok

hozék, ti hernyók, mert hol val [így] praedikációra készülök és titóket oda tiltlak ez vízzel; Szombaton vecsernye előtt vidd be az házban az cseber vizet, tégy árva csilyánt az cseber vízben. Vasárnap reggel végy egy új seprűt az kezeden, vasárnap reggel első harangszókor vedd az csebert vizestől az árva csilyánnal edgyütt, az új seprűt vedd az kezeden, mártogasd az seprűt az árva csilyános vízben, hintsed az káposzta közit, mondd az hernyóknak: „Hernyók, most vasárnapnak innepe vagyon, felöltöztem, most sarumát keresem, praedikációra készültem, titeket is [272] oda híjlak és tiltlak ez vízzel innét.”

- 1391 *Az mely madáryelvet* harmad napig tartottál az mézben, vedd az nyelved alá, menj ki az mezőre, megérted az madarak szavait, mit szólnak.
- 1392 *Vedd ki az kányának az nyelvét, tedd erős eczetben, tarts ott harmad napig, azután vedd ki, tedd az nyelved alá, menj ki az mezőre, halljad az madarak szavait, mind megérted, mit mondanak, higgyed, ha való, való, ha igaz. Mostan Baczonban lakó Becskereki Szabó György munkája, anno 1698-ban, 24. Április való.*
- 1393 [273] *Az igen igen fojtogató hurutról.* Az petrezselyemnek tövét és répát ásd meg, mosd meg szépen, törd meg őket, facsard ki az levét, mézeld meg jól, azt idd meg melegen éjomra egy nehányszor. Ez Tökölyi Imre találta orvosság.* Ez könyvnek is egy része az ő borbélyájé; igen próbált könyv ez, más része pedig több híres doktorok írások, igen-igen próbált és szedegettetett, régi igen, sok nyelvből fordítatott sok munkával, bajjal; már magam is kétszer vettem már újban, mijolta öszveszedtem. Számát nem tudom, mennyinek használtam véle, Istené az dicsőség mind örökön örökké, Amen.* (Toldalék: Melyik hónapban mi használ?)
- 1394 [276] ... és ha ebben az hóban elein megmossa vagy megkeni vele, minden utálatos rühet, sinnyedeget, akármiből származzék, elvészzen róla és az újabban nevekődő férget megöli, avagy más állatokban is, ju[h]ban, disznóban, egyébben, lónak rossz férgét. Hogy pedig megtar[t]hassad más esztendőre is az békatojást és élhess vele, tedd ebben az hónapban egy fazékban, azt csináld be, ásd el azt fővényes földben, elsőben zavaros vízzé válik, azután megtisztul. Ha mikor az emberben vagy marhában az férget meg akarod ölni, márts bele egy ruhátskát ebben az vízben, tedd reá az féregre, meghal vele.
- 1395 *Ugyanezen békatojást lágy ruhában dörgöld, megszárasztod, nedves pinczében tartod, mikor kell, vedd elő, ragasd az sebet vele, igen jól szíja, gyógyítja, az mérget igen vonsza.*
- 1396 [277] *Mártiusban* az kiből költött az tyúk, az tyúkmony haját meggyűts, igen hasznos fővény tisztítani az emberből, ha borban béiszod, törve, szítálva.
- 1397 *Ugyanebben az hónapban* veszik vizét az nyírfának, ezt ha issza, tüdőjét, máját és belől való rothadást, minden belső nyavalyát meggyógyítja szépen.
- 1398 *Áprilisban*, ha ebben az hónapban az kopaszok, ha gyakran veres hagymával kenik az fejeket, hajok nő.
- 1399 *Az földi balha* ellen hints meg hamuval az plántát, vagy ürmöt főzz meg, annak levével öntözd meg. Czéklának főtt leve is jó öntezni, vagy valami keserűfűnek főtt levével.
- 1400 [278] *Májusban ezekben* az napokban az öreg csilyánt meg kell főzni, az öreg teheneknek kell adni, sok és jó tejet adnak tőle, vajad is lesz elég.
- 1401 *Ebben az hónapban* pünköszt után. Mig az földre nem száll az fecskefiakból vedd ki, két kis kő terem benne, egyik veres, s másik fehér, igen jó az szemfájás ellen, sőt ha valami gaz esik is bele, csak azt bocsásd bele, kihozza szépen.

- 1402 *Ugyanezen* holnapban ha kakukot fogsz, porrá égeted, mindenféle hideglelés ellen jó, ha béissza borban.
- 1403 *Ha az fejér* ürmöt ebben hóban megszeded fotta felé, megégeted – akár vizét vedd, úgy jobb –, annak hammát megfőzöd, annak levét ha beveszed, sárga betegséget és vízi betegséget és mindenféle hideglelést megállítja rajtad.
- 1404 [279] *Szent Iván havában* az legyek meghalnak az veres gombától, az ki az erdőkön terem, ha megvagdalják, egy táiban teszik, tejjel megöntözik, de oly helyre kell tenni, hogy ebek, macskák meg ne egyék, mert ők is meghalnak tőle.
- 1405 *Ugyanebben az holnapban* igen jó borza virágot szedni Szent Antal tüze ellen, igen jó, ha megaszalja, megtöri, édes tejben megfőzi, vaját is vét belé.
- 1406 *Ezen hóban* az vad kaprot, pimpenellát szedd meg, szárazd jól meg, egy cserépben tödd meg, jól keverd sóval össze azt az hamut, és adj abból ennijek az pipéknek, csirkéknek, nem hálnak meg tőle, semmi nyavalya n[em] árt n[ekik].
- 1407 *N.B. A szűk* esztendő örömet követi az pestis, azaz mirigyhalál vagy döghalál, elhidd ezt bár.
- 1408 [280] *Szent Iván hava.* Ebben hónapban ha az gólya fíjakat egy fazékban megégeted és porrá töröd, borban vagy serben megiszod, igen jó az köszvény ellen. Ismét az hája igen inaszakadt embernek, avagy az kit az guta megütött, és az kezek reszketése ellen, ha az izzasztó feredő után kenik véle; igen jó egyben.
- 1409 *Ezen hónapban* sok hernyót eszik az disznó, hal tőle igen, hanem ezen jó füvet, angyelika gyökeret, hunyor gyökeret, ánist nem igen sokat, kénkövet, mind egy aránt légyen, törd meg mind, tedd egy zacskóban, vesd az italokban. Az öreg vad-répa is jó, mindennek ideje van.
- 1410 [281] *Szent Iván* napján reggel napfeljötté előtt kell ásni az csengőfüvet, és szorgalmasan el kell tenni, sok haszna van, az legjobb, az kinek felyül legtöbb virága van.
- 1411 *Ebben az hónapban* kell szedni az hársfa virágát, vizét kell venni, igen jó az guta és nehézség ellen, az nagy betegség ellen is, mindegy ez.
- 1412 *Júniusban.* Ebben az holnapban az varas békát az fejénél megnyársolni, fel kell tenni száradni, igen jó pestis ellen és minden mérges állatnak marása ellen, csak két ruha közé kell tenni, úgy kell az sebre tenni. Ha az varas békát megfőzik eleven faolajban, míg meghal, addig az az olaj igen jó az var ellen kenni véle. Csószra is jó.
- 1413 [282] *Júniusban* N.B. Ebben az hóban igen jó mindenféle rózsát szedni.
- 1414 *Ugyanezen hóban.* Dühös eb marása ellen egy néhány folyóvízi rákokat elevenen egy fazékban égesd meg, törd porrá igen, ha egy kalán borban vagy vízben beiszod, nagy hasznát látod.
- 1415 *Kisasszony havában* az juhokról, betegségekről, hogy meg ne haljanak, jó orvosság. Végy kőst egy jó tálra valót, azt törd meg, jó aprón szitáld meg és keverd össze jó erős eczettel és jó égett borral, egyikből annyi legyen, mint másikból, hogy olyan legyen, mint kása; törj babírt is és szitált örmény gyökeret is hozzá, tedd ezt egy jó öreg mázos fazékban, úgy mint az juhok száma vagyon és az bárányok számok vagyon, legyen teli vele, égesd jól meg az kemenczében vagy az fazakas katlanyában, [283] hogy olyan legyen az só, mint az kő. Azután törd meg mind fazakastul egy mozsárban, hints egy vagy több csatornában eleikben az juhoknak, hadd nyálják fel egy nehányszor egy hétben; ha betegeseknek látشانak is, ha egészségesek pedig ritkábban, de vedd eszedben, hogy akkor cse-

[le]kedd, mikor az kosokat még az juhokhoz nem bocsátották vagy minekutánna megellettenek, akkor kell [.]

- 1416 [284] *Szeptemberben* mindenféle betegségből megoltalmazhand az juhokat, hogyha így élsz vélek. Ha megszárazszod az árpát és az malomban megtöreted, száraz ürmnek levelét s virágát lenyosztod, tiszta kender polyvát viszesz és törött babért, ezeket sóval mind öszvekevered és az juhoknak Szent Mihály és Szent Márton nap között adod estve minden héten háromszor, ha szép idő lésszen, de ne hagyj innijok reá, minden betegségeket meggyógyítja szépen . . .
- 1417 *Az vad kender* dühös eb marása ellen jó. N.B. Orbánczra is igen jó, ha megtöröd, levesen reá kötöd.
- 1418 [285] *Septemberben*. Ebben az hónapban az fenyőmagot le kell verni.
- 1419 *Az baraczk levelet* ha megtöröd, levét kifacsarod és az gelesztás gyermeknek megadod innya, avagy az levelét az köldökére kötöd, megöli az gelyesztát.
- 1420 *Az retek* mindenféle mérges állatra igen jó, skorpió vagy kígyómarásra igen jó. Az skorpióra ha ráteszik egy szelet retket, mindjárt meghal vele vagy tőle, elhidd ezt.
- 1421 *Az fokbagyma* is igen jó minden mérges féregnek csípésére, dühös ebnek marására, kígyómarására kötni jó.
- 1422 [286] *Septemberben*. Az kinek rühes, fokadékos az keze vagy koszos, kenje meg, az fejér lúdnak az háját vedd meg, avval kenjed, elszárazszja szépen, megtisztul. Más haszna is vagyon, hósámállásról.
- 1423 *Bőjtmásban* ne bocsásd vizes, mocsáros helyekre és az első zöld fűre, mert az vértől hamar megfulladnak; nagy károdon tanulsz meg, tudniillik az te juhaidat.
- 1424 *Szent Jakab havában*, mikor az nap az oroslánban vagyon és az hold nevekedik, akkor ásd ki az mályvarózsának gyökerét, metéld apróra, vond czérnára, akkor, mikor nehéz beteget látsz, vesd az nyakában, és az pulsusaira is köss benne és jót tész vele Isten után. — Az fejér rutának is ugyanakk[or á]sd ki [az gy]ökerét, azon haszonra elég.
- 1425 *Szent Iván havában* törd meg az hunyort vagy annak gyökerét, az kit zászpának hínak, törd meg aprón, tölts tejet reá, az légy igen eszi, meghal tőle, de az eb és macska [h]a megeszi, meghal tőle.
- 1426 *Vad sömörögről*. Fekete por, kénese, kénkö, cinobrium, ezeket meg kell égetni, meg kell törni mozsárban, csak meg kell kenni véle. Az fekete port így kell csinálni: témsót, kénkövet, tömejét mind egyaránt tegyenek, tapaszd bé, ban, égesd meg, törd meg, [f]ekete por lesz.